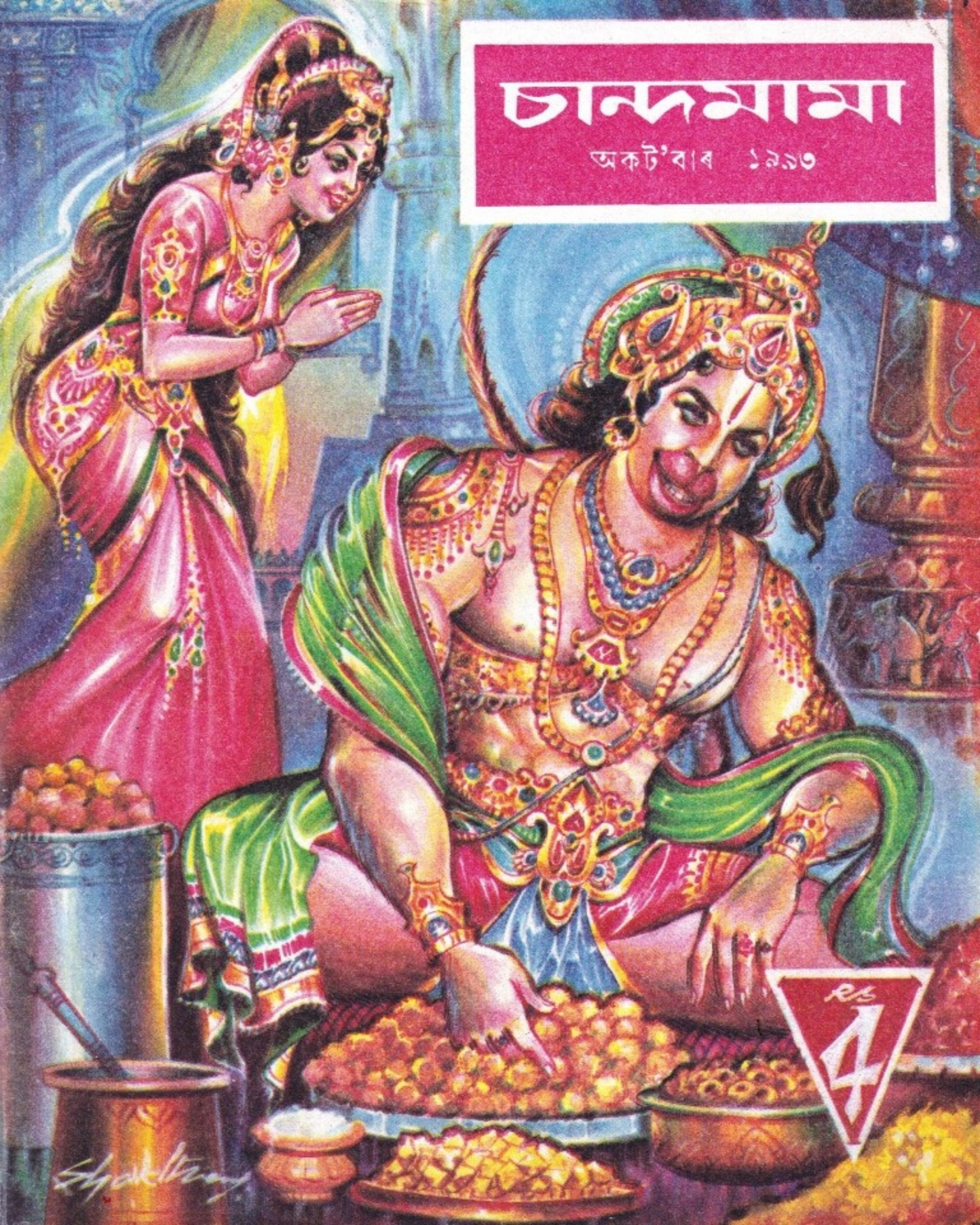


# চান্দমামা

অক্টোবর ১৯৯৩







‘চান্দমায়া’ৰ মজা আৰু বাঢ়ে  
লগত যদিহে মেদো বাইট থাকে



“ওলাল ! ওলাল ! ওলাল ! মেকুৰী জোলোঙাৰ !  
কৰি দে কেমলিন হমৰক পৰিস্কাৰ !”



আমাৰ কনমান পাশাৰ বহস্য — কেমলিন ববৰ ।

উৎকৃষ্ট মানৰ এই ববৰে মোচে চাফ-চিকুণকৈ ।

কাগজত পোটেকা নেপেলোৱাকৈ ।

গতিকেই কনমানি পাশাৰ হমৰক উঠে চমকি ।

ক্লাছৰ আন ছাত্ৰৰ কি সাধ্য

ইয়াক চেৰ পেলোৱাব ।



**camlin**

নলে গলে লগা সংগী



এটি সুন্দৰ উপহাৰ ! একদম বিনামূলীয়াকৈ । আমাৰ ষ্টক সীমিত । অতি সোনকালে তোমাৰ নাম,  
বয়স, আৰু ঠিকনা লিখি পঠোৱা : ‘কনমান পাশা’, পোঃ অঃ বঃ নং ৯১৩৩, বম্বে-২৫।

Contract.CL.924.93.As





# চান্দমামা

মাহৰ পাছত মাহ ধৰি বিভিন্ন কচিৰ গল্প-কাহিনীৰ যোগেদি প্ৰচাৰ কৰিছে

ভাৰতৰ অতীত আৰু বৰ্তমান গোঁৱৰ

৬৪ পৃষ্ঠাতকৈয়ো অধিক পৃষ্ঠাজোৰা বাবেবলীয়া চিত্ৰ-সমৃদ্ধ

এই চান্দমামা পৌৰাণিক, কিংবদন্তিমূলক, ঐতিহাসিক ঘটনাবলী,

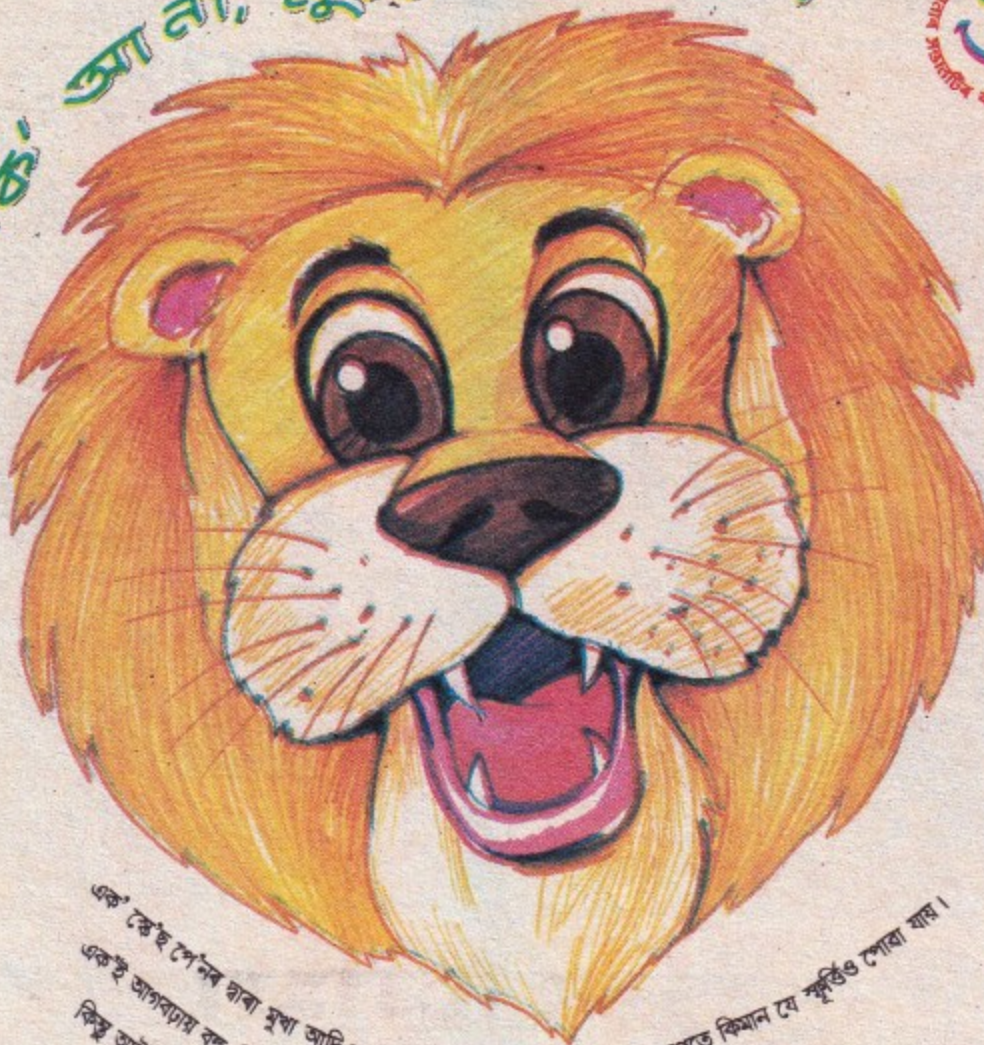
মহান জীৱন কাহিনী, উচ্চ গুণ-মানব গল্প-কথাৰে ভৰপূৰ

১১টি ভাষাত আৰু লগতে সংস্কৃত ভাষাতো প্ৰকাশিত

ডাটন এজেন্সিজ ১৮৮ এন. এছ. কে. ৰ'ড. মাদ্ৰাজ ৬০০ ০২৬



এক' আনা, মুখা ব'লোকা!



এক' কৈ'ই পৈ'ন'র দাবা মুখা আদি ব'নাবলৈ কেবলয়ে উজু সেয়ে নহয়, লগতে কিমান যে ক্ষুধিতও সোবা যায়।  
এক'ই আগলঢ়ায় বহু-বিভিন্ন উজ্জ্বল আকর্ষণীয় বং; ১২, ২৪ আৰু ৩০ টাকৈ থকা পেকেটত।  
কিন্তু আটাইতকৈ মজাব কথা হ'ল, এক' পানীৰ ওপৰত আধাৰিত আৰু অবিযাক্ত, অৰ্থাৎ

ভোমালোকৰ দৰে কামানি শিশুই'তৰ বাবে একেবাৰে নিৰাপদ।  
ভাবি চোৰাচোন, এই কথা জানি মায়ে যে কিমান ভাল পাব!

সহস্ৰ পুৰস্কাৰ  
জিকি লোৱা!  
এক' 'কাম-জীৱ-কামল'  
জিতকোণিতত ভোজনন কৰা।  
এতিয়া পেকেট  
সৈতে গ্ৰেপ-পাৰ  
সোৱা  
দাব।



**Ekco**

ভোমাল সূক্ষ্মাল কলাত  
এক সুন্দৰ অভিব্যক্তি।

এক' মানেই অন্তহীন আনন্দৰ জোৰাব!





মৰমৰ এই মিঠা উপহাৰ দিহেনে কি ভাবি চাওক  
প্ৰসুৰা হৈ থকা আপোনাৰ চেনেহৰজনে পাওক

# চান্দমামা



তেওঁ ভালপোৱা চান্দমামাখন তলত লিখা যিকোনো এটি ভাষাৰপৰা বাছি লওক :

অসমীয়া, হিন্দী, গুজৰাটী, বাংলা, ইংৰাজী, কন্নড়, মালয়ালম্,

মৰাঠী, ওড়িয়া সংস্কৃত, তামিল আৰু তেলুগু

আৰু প্ৰবাসত থাকিও তেওঁক উমাল গৃহস্থৰ উম উপভোগ কৰিবলৈ দিয়ক।

বছৰেকীয়া বৰঙনি

অষ্ট্ৰেলিয়া, জাপান, মালয়েছিয়া আৰু শ্ৰীলংকালৈ

জাহাজ-যোগে 105.00



উৰাজাহাজ-যোগে 252.00

ফ্ৰান্স, ছিংগাপুৰ, ইংল্যাণ্ড, আমেৰিকা,

পশ্চিম জাৰ্মানি আৰু অন্যান্য দেশলৈ

জাহাজ-যোগে 111.00



উৰাজাহাজ-যোগে 252.00

আপোনাৰ বৰঙনি বেবল ডিমাণ্ড ড্ৰাফ্ট নাইবা মনি-অৰ্ডাৰ যোগে

চান্দমামা পাবলিবেশ্বনছে পোৱাকৈ পঠাওক :

ছাকুলেশ্যন মেনেজাৰ চান্দমামা পাবলিকেশ্যনছ চান্দমামা বিল্ডিংছ

বড়াপালানি মাদ্ৰাজ-৬০০-০২৬





# চান্দমামা

সংস্থাপক : চ ক্র পা গি

সঞ্চালক : বি নাগিবেড্ডি

## ধৰ্মীয় একতা

১৮৯৩ চনৰ ১১ ছেপটেম্বাৰৰ দিনা আমেৰিকাৰ শ্বিকাগো নগৰত অহুষ্ঠিত বিশ্ব-ধৰ্ম-মহাসন্মিলনৰ শতবৰ্ষ পূৰ্ণ হ'ল। আমাৰ ওচৰত এই সন্মিলনৰ গুৰুত্বৰ অগ্ৰতম প্ৰধান কাৰণ হ'ল সেই মহাসন্মিলনত আমাৰ স্বামী বিবেকানন্দৰ অংশগ্ৰহণ। তেওঁ তাত কেৱল হিন্দুধৰ্ম প্ৰতিনিধিত্ব কৰা নাছিল, তেওঁ আছিল বেদোক্ত বিশ্বধৰ্ম-প্ৰতিনিধি।

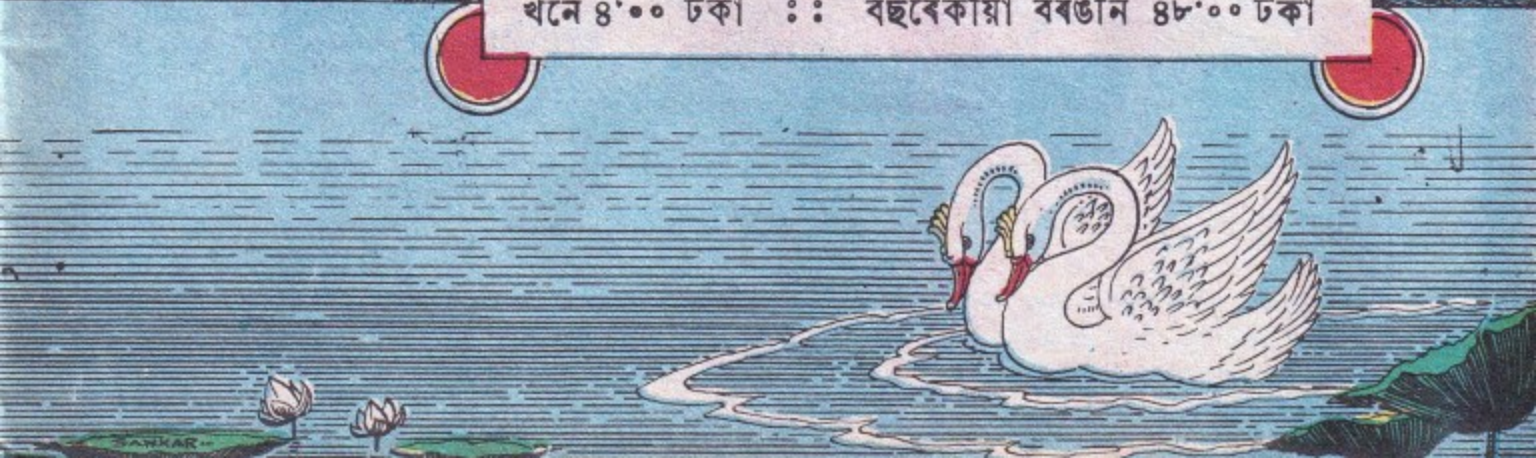
সেই বিশ্বধৰ্ম-মহাসন্মিলনত বক্তা হিচাপে স্বামী বিবেকানন্দই যেতিয়া সৰ্বশেষত বিশ্বধৰ্ম-মহাসন্মিলনৰ মঞ্চোপৰি থিয় হৈ শ্ৰোতা-দৰ্শকসকলক সম্বোধন কৰিছিল, তেতিয়া তাত উপস্থিত সাত সহস্ৰ পুৰুষ-মহিলাই বহাৰপৰা থিয় হৈ দুই মিনিট ধৰি কবতালি-ধ্বনিৰে সন্মিলন-স্থান মুখৰিত কৰিছিল।

যদিও তেওঁৰ সুউজ্জ্বল বেশ-ভূষা, বিৰাট হালধীয়া পাণ্ডৱী আৰু তেওঁৰ দেহ-সৌষ্ঠৱেও শ্ৰোতা-দৰ্শকসকলক বিৰাটভাবে আকৰ্ষিত কৰিছিল, তথাপি, তেওঁৰ বক্তব্যও আছিল অতিকৈ হৃদয়-পৰশা। তেওঁৰ মূল বক্তব্য আছিল : যেৰে যি পথেই অৱলম্বন নকৰক, প্ৰকৃত ধৰ্মৰ পথ আৰু লক্ষ্য একেই। কোনো ধৰ্মৰ প্ৰতি তেওঁ সামান্যতম কটাক্ষও কৰা নাছিল, কেৱল ধৰ্মীয় একতাৰ বাবেহে ওজস্বী আবেদন জনাইছিল।

কিন্তু আমি স্বামীজীৰ সেই উদাৰ ধৰ্মীয় একতাৰ বাবে উদাত্ত আহ্বানলৈ সহমত জ্ঞাপন কৰোঁনে? যদি সহমত, কিয়নো আমাৰ মাজত ইমান সা স্প্ৰ দা য়িক সংঘৰ্ষৰ অস্তিত্ব! আহক, এই শতবাৰ্ষিকীত আমি হৃদয় পৰিৱৰ্তন কৰোঁ।

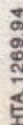
বছৰ : ১৮ অকট'বাৰ ১৯৯৩ সংখ্যা : ৭

খনে ৪.০০ টকা :: বছৰেকীয়া বৰঙনি ৪৮.০০ টকা





তুমি হ'লা কণমানি হিৰো। আৰু তুমিয়েই হ'বা চহৰৰ  
আটাইতকৈ ক্ষিপ্ৰ ফান শ্বুটাৰ! তাৰ বাবে কি কবিব  
লাগিব জানা? এই পৃষ্ঠাখন কাটি বেৰত লগোৱা।  
তোমাৰ পচন্দৰ ফান শ্বুটাৰটি লোৱা আৰু  
পোনচাতেই লক্ষ্যভেদী বীৰ হোৱা!



ভাতনেষ-ডবা **খেলনা** পৃথিবী।



## দুগৰাকী মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰী



সম্প্ৰতি দুখন দেশে তেওঁ-  
লোকৰ দেশৰ বাবে  
দুগৰাকী মহিলাক  
প্ৰধানমন্ত্ৰী ৰূপে নিৰ্বাচিত  
কৰিলে। বিগত জুন  
মাহৰ ১৪ তাৰিখে শ্ৰীমতী  
তানজু ছিল্লাবে তুৰ্কি-  
দেশৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে  
শপথ গ্ৰহণ কৰিলে।  
আৰু এই ঘটনাৰ মাত্ৰ  
বাৰ দিনৰ পাছত,  
কেনাডাৰ ১৯তম প্ৰধান-

মন্ত্ৰী-পদবৃত্তা হ'ল কুমাৰী কিম ক্যামবেল। এওঁৰেই কেনাডাৰ প্ৰথম মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰী।

তুৰ্কিদেশত তুৰ্কি ৰাষ্ট্ৰপতি তুৰ্গুত ওজালাৰ অকস্মাৎ মৃত্যুৰ পাছত তেতিয়াৰ প্ৰধানমন্ত্ৰী  
চুলেইমান দেমিবেলে ৰাষ্ট্ৰপতিৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিলে আৰু শাসক ট্ৰ্যু পাথ্ পাৰ্টিয়ে নতুন প্ৰধানমন্ত্ৰী  
নিৰ্বাচিত কৰিবলৈ আয়োজন কৰিলে। দেমিবেল-ক্যাবিনেটৰ অৰ্থমন্ত্ৰী শ্ৰীমতী ছিল্লাবে (৪৭)  
৬৫ বছৰীয়া গৃহমন্ত্ৰী শ্ৰী ইছমেং ছেজঝিনৰ বিপক্ষে এই নিৰ্বাচনত উঠিলে। শ্ৰী ছেজঝিনে  
পালে ৩২৪ ভোট, আৰু শ্ৰীমতী ছিল্লাবে ৫৭৪ ভোট। অৰ্থচ—শ্ৰীমতী ছিল্লাবৰ ৰাজনৈতিক  
জীৱন মাত্ৰ তিনি বছৰীয়া আৰু পঁয়ষষ্ঠি বছৰীয়া পৰিণত ৰাজনীতিবিদ শ্ৰী ছেজঝিনৰ ৰাজনৈতিক  
জীৱন ৪০ বছৰীয়া!

শ্ৰীমতী ছিল্লাবে বছৰৰাজ ইউনিভাৰছিটিৰপৰা অৰ্থনীতিৰ স্নাতক হৈ আমেৰিকাৰ ইয়েল  
ইউনিভাৰছিটিতো অধ্যয়ন কৰিছিল। তাৰ পাছত তেওঁ তুৰ্কিদেশৰ বিভিন্ন বিশ্ববিদ্যালয়ত সহযোগী  
অধ্যাপকৰ কাৰ্য্য (১৯৭৮ৰপৰা), ১৯৮৩ চনত প্ৰফেছাৰ আৰু ১৯৯০-ত ট্ৰ্যু পাথ্ পাৰ্টিত যোগদান  
কৰিছিল। শ্ৰীযুক্ত দেমিবেলেই শ্ৰীমতী ছিল্লাবক ট্ৰ্যু পাথ্ পাৰ্টিলৈ লৈ গৈছিল তেওঁৰ অৰ্থমন্ত্ৰী  
হিচাপে। অৰ্থমন্ত্ৰীৰূপে মাত্ৰ ২০ মাহ কাৰ্য্যবত থাকোঁতে তেওঁ বহুবিধ অৰ্থনৈতিক তথা ব্যৱসায়িক  
সংস্কাৰ সাধন কৰিছিল।

তুৰ্কিদেশৰ পাৰ্লামেণ্ট ৫০ বছৰৰো অধিককাললৈ পুৰুষ-শাসিত হৈ থকা সত্ত্বেও দেশৰ  
জনসাধাৰণে এগৰাকী মহিলাক দেশৰ প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে নিৰ্বাচিত কৰাত এক দৃষ্টান্তযোগ্য অৱস্থাৰ  
সৃষ্টি হৈছে। তুৰ্ক-জনসাধাৰণৰ আশা, প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে শ্ৰীমতী ছিল্লাবে অৱশ্যেই দেশৰ উল্লেখযোগ্য  
পৰিৱৰ্তন সাধিব।

কানাডাৰ বৰ্তমান মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰী মিছ কিম ক্যামবেলৰ বয়স মুঠেই ৪৬ বছৰ, তেওঁ আছিল  
ড্যান্‌ফুৰ্ডাৰ এগৰাকী আইনজীৱি, তেওঁ শাসকদল প্ৰ'গ্ৰেছিভ কনজাৰভেটিভ পাৰ্টিত যোগদান



কৰাৰ পাঁচ বছৰ পাছত তৎকালীন প্ৰধানমন্ত্ৰী শ্ৰীযুক্ত মা ল বো নি য়ে কুমাৰী কিম্ ক্যামবেলক ক্যাবিনেটত বিচাৰমন্ত্ৰী-ৰূপে নিযুক্তি দিলে আৰু এই বছৰে জ্যাহুৰাৰি মাহত কানাডাত প্ৰথম মহিলা স্বৰাষ্ট্ৰমন্ত্ৰীৰ পদলৈ উন্নীত কৰিলে।



আৰু তাৰ পাছত আবন্ত হ'ল প্ৰধানমন্ত্ৰী

মাৰবোনিৰ জনপ্ৰিয়তাৰ পতন। কিয়নো, ব্যৱসায়িক তথা অৰ্থ-নৈতিক ভাৱসাম্যজনিত শৃংখতাৰ সৃষ্টি হোৱাত জাতীয় ঋণ গগনচূড়ী হৈ উঠিল। একে একে বৃহৎ শিল্পগোষ্ঠীয়ে তেওঁলোকৰ উৎপাদন বন্ধ কৰি দিবলৈ বাধ্য হ'ল। এনে অৱস্থাত গণভোট অনুষ্ঠিত হ'ল, যি গণভোটে চৰকাৰৰ সংবিধান-সংশোধনৰ প্ৰস্তাৱ খাৰিজ কৰি দিলে (এপ্ৰিল ১৯৯৩ চান্দমামা চাওক)। আৰু তাৰ পাছত, প্ৰধানমন্ত্ৰী মাৰবোনিয়ে তেওঁৰ দ্বিতীয় পাঁচবছৰীয়া শাসনৰ অন্ত হেঁৱালৈ অপেক্ষা নকৰাকৈয়েই পদত্যাগ কৰিলে।

শাসক দলৰ নতুন নেতা নিৰ্বাচন কৰা হ'ল আৰু সেই নিৰ্বাচনত কুমাৰী ক্যামবেলে শতকৰা ৫৩ ভাগ ভোট পালে। তেওঁৰ নিকটতম প্ৰতিদ্বন্দ্বী পৰিবেশমন্ত্ৰী জ'ঁ চ্যাবেছে পালে শতকৰা ৪৭ ভাগ ভোট।

প্ৰীজিম এডৱাৰ্ড আছিল তৃতীয় স্থানত, তেওঁ তেওঁৰ প্ৰাপ্ত ভোটখিনি কুমাৰী ক্যামবেললৈ অৰ্পণ কৰিলে।

ঠাট্টা কৰি কোৱা হয় যে, আমেৰিকাই মি. বিল ক্লিনটন নামৰ এগৰাকী যুৱকক প্ৰেজিডেণ্ট নিৰ্বাচন কৰাত, উদক দেখি বোন্দাই ডুবুউৱাৰ দৰে, কেনাডাৰো এগৰাকী যুৱতী কুমাৰী ক্যামবেলক প্ৰধানমন্ত্ৰীৰূপে নিৰ্বাচিত কৰিলে। আমেৰিকাৰ প্ৰেজিডেণ্ট মি. বিল ক্লিনটনে স্ত্ৰাক্সোফোন বজাই ভাল পায়, কুমাৰী ক্যামবেলে গিটাৰ বজায়। আৰু খেলি ভাল পায় দবা আৰু পঢ়ি ভাল পায় কণ্ঠ সাহিত্য।

### পৃথিৱীৰ মহিলা প্ৰধানমন্ত্ৰীসকল

- \* ইজৰায়েলৰ— শ্ৰীমতী গোল্ডা মেয়িৰ
- \* ভাৰতৰ—শ্ৰীমতী ইন্দিৰা গান্ধী
- \* শ্ৰীলংকাৰ— শ্ৰীমতী ছিৰিমাভো বান্দাৰানায়িকে
- \* বুটেইনৰ— শ্ৰীমতী মাৰগাৰিট থ্যাচ্চাৰ
- \* পাকিস্তানৰ— শ্ৰীমতী বেনজিৰ ভুট্টো
- \* বাংলাদেশৰ—বেগম খালিদা জিয়া
- \* পোल्याণ্ডৰ— কুমাৰী হান্না স্ম্যচোক্কা।





## কণা কুঁজা বজা

অতি সাধাৰণ এক কৃষক-পৰিয়ালৰ  
ৰোৱাৰী কৃষ্ণবেণীৰ ছোৱালী অপ্সৰাই  
ষেতিয়া বিয়াৰ বয়স পালে, তেতিয়া  
কৃষ্ণবেণী বৰ চিন্তাত পৰিল।

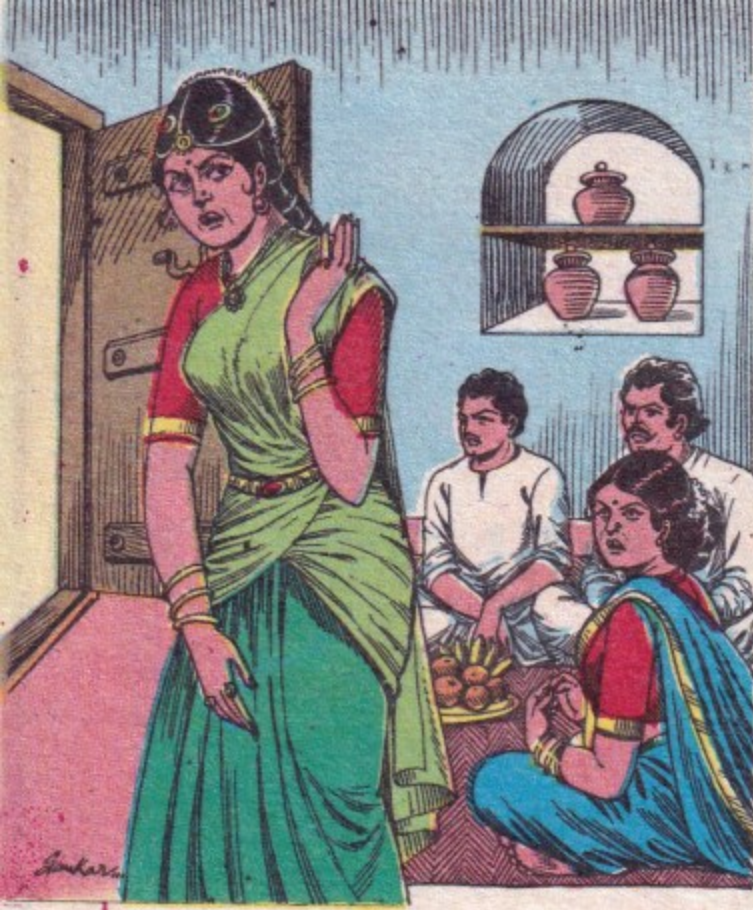
অপ্সৰাজনী বয়সত বাঢ়িল, কিন্তু  
যুদ্ধিত নাবাঢ়িল। তাই বিয়াৰ বয়স  
পালে, কিন্তু এতিয়াও তাই অলিয়ে-  
গলিয়ে বাটে-পথে সৰু সৰু ছোৱালীহঁতৰ  
লগ লাগি খেলে।

এইদৰে, এদিন বহুপৰলৈ খেলি  
থকাতে পিয়াহত যেতিয়া তাইৰ অৰ্ধ-কৰ্ণ  
শুকুৱাৰ উপক্ৰম হ'ল, আৰু তাই খেলি  
থকা ঠাই বিপৰীত ফালৰ ঘৰটোৰ ছৱাৰত  
খট খটালেগৈ গিৰিহঁতনীয়ে ছৱাৰ খুলি  
তাইক খোৱাপানী লাগে বুলি শুনি কোৱা  
হ'ল, “তুমিনো কেনেকুৱা ছোৱালী?

ইমান ডাঙৰজনী হৈও অলিয়ে-গলিয়ে  
হৈ হৈ চেঙো চেঙো কৰি ফুৰিছা যে—?  
কোনেনো তোমাক বিয়া কৰাব?” এই  
বুলি কৈ তেওঁ অপ্সৰাক পানী এলোটা  
দিলে, কিন্তু সেই পানী এটুপিও  
নোখোৱাকৈ, লোটাটো থেকেচা মাৰি  
থৈ, তাই কান্দি কান্দি কথাখিনি  
আইতাকক ক'লেগৈ।

আইতাকে তাইক বুজনি দি ক'লে,  
“যাৰে-তাৰে যা-তা কথাত মিছামিছিকৈ  
কান্দি নাথাকিবিচোন? তোৰ যেন নাম  
তেন বিয়া হ'ব। অপ্সৰাক কোনো এলা-  
পেচাই বিয়া নকৰাব, বিয়া কৰাব  
কোনোবা বজাৰ কোঁৱৰেহে। আৰু সেই  
বজাৰ কোঁৱৰে নিজেই অপ্সৰাক বিচাৰি  
আহিব।—বুইছনে অবুজনজনী?”





কিন্তু অপ্সৰাজনীৰ যে কি হ'ল—।  
পাছদিনাবেপৰাই তাই সদায় খেলি থকা  
ছোৱালোহঁতৰ সৈতে আক নেখেলা হ'ল,  
ধেমালি-ধুমুলা বন্ধ কৰি দিয়া হ'ল।

আক তেতিয়াবেপৰাই তাই বাতিৰ  
পৰত উজাগৰে খিৰিকীৰ কাষত বহি  
থকা হ'ল।

তাইক বাতিৰ পৰতে তেনেকৈ বহি  
থকা দেখি মাক কৃষ্ণবেণীয়ে সোধাত  
তাই ক'লে, “বজাৰ কোঁৱৰে মোক বিয়া  
কৰাবলৈ যদি বিচাৰি আছে—মোক দেখা  
নাপালে বিচাৰি উলিয়াব কেনেকৈনো?  
সেইহে মই বহি থাকোঁ, আক থাকিমও।”

ইতিমধ্যে এদিন টানৰো টান বেমাৰত  
পৰি অপ্সৰাৰ আইতাক ঢুকাল।

শাহুৱেক ঢুকুৱাৰ পাছত কৃষ্ণবেণী  
উঠি-পৰিল গিল ছোৱালজনীৰ বিয়ালৈ।  
কোনোবা এক ঘৰপতা ককাকে গাঁৱৰে দৰা-  
কপীৰ ল'ৰা এটিক লগত লৈয়েই আহিল  
ছোৱালী চাবলৈ। সি দেখাতো যি,  
লেখাতো সি। কুকপৰো কুকপ, আক সি  
যে হওঁতে হৰমোহনৰ ল'ৰা সি-ও ধুকপ।

তাৰ আও-ভাওলৈ চাই অপ্সৰাই  
শুধিলে, “তুমিনো কোন বজাৰ কোঁৱৰ?”

দৰাই এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবলৈ মুখখন  
অকণমান মেলোঁতে-নো-মেলোঁতেই দৰাৰ  
মাকে মকমকালে, “আমাৰ ল'ৰাই খেতি-  
পথাৰতহে কাম-বন কৰে।”

“কি — ? হালোৱা-বহুৱাক কৰিম  
বিয়া? চে : চে :। এয়া একদম অসম্ভৱ  
কথা। মোক বিয়া কৰাবলৈ বজাৰ  
কোঁৱৰহে লাগিব আক আহিব।”

পাছদিনাবেপৰাই অপ্সৰাজনী আকো  
খিৰিকীৰ কাষত বাতিৰ পৰতে উজাগৰে  
বহি থকা হ'ল। এই ঘটনাত কৃষ্ণবেণী  
ছুশ্চিস্থিতো হ'ল আক কৃষ্ণবেণীৰ খং  
উঠিল অপ্সৰাজনীক এনেবোৰ কথাত লাই  
দিয়া স্বৰ্গী শাহুৱেকৰ ওপৰত : সেই  
বুঢ়ীয়েই তাইক উচহ মাতি নষ্ট কৰিলে।



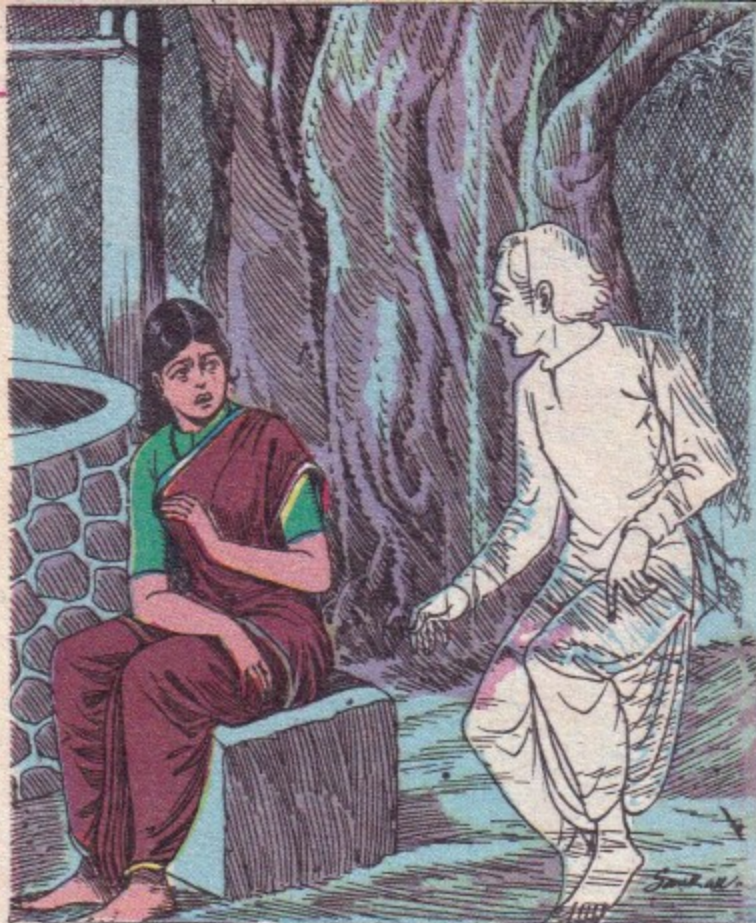
কৃষ্ণবেণীয়ে মুতা শাল্লৱেকক গালি পাৰি  
ভোৰভোৰাই থাকিল।

এনেতে ঘৰৰ পিছফালে থকা তেঁতলী-  
জোপাৰ তলত ভূত এটাক থিয় হৈ থকা  
দেখা পাই কৃষ্ণবেণীয়ে আক বাও-শব্দ  
কৰিব নোৱাৰি ঠব হৈ ঠিৰ ঠিকৈ কঁপি  
থাকিল। ভূতটোৱে কৃষ্ণবেণীক ক'লে,  
“এঃ! মৰা মানুহক গালি-ছালি পাৰিব  
নাপায় নহয়? বাইদেউ?”

‘বাইদেউ’ বুলি কোৱাত কৃষ্ণবেণীয়ে  
তাইৰ সাহ-পিতা কিছু ঘূৰাই পালে আৰু  
ভূতটোক সকলো কথা বিবৰি ক'লে।

শুনি ভূতটোৱে কৃষ্ণবেণীক ক'লে,  
“বাইদেউ, এই ছনীয়াখন এতিয়া বৰ  
উল্টা-পাল্টা হৈ গ'ল, নহ'লে অপ্সৰাহেন  
সুন্দৰীজনীক ময়েই বিয়া কৰালোহেঁতেন।  
যি হওক—কালিলৈ মাজ-নিশা ইয়াত  
সঁচাসঁচি ৰাজকোঁৱৰ এজন ওলাবহি  
আৰু তেতিয়া অপ্সৰাৰ মনৰ পৰা ৰজাৰ  
কোঁৱৰৰ মোহ টুটিব--সেই কথা নিশ্চিত  
বুলি জানি থোৱা। এই বুলি কৈয়েই  
ভূতটো সাউতকৰে কেনিবাৰি গুচি গ'ল।

পাছদিনা মাজনিশা এটা বগা ঘোঁৰাত  
উঠি ৰজাৰ কোঁৱৰৰ ভেশ লৈ সেই ভূতটো  
কৃষ্ণবেণীহঁতৰ ঘৰৰ খিৰিকীৰ কাষলৈ  
আহিল। ভূতটোৱে অপ্সৰাক ক'লে,



“শুনা, ৰাজকোঁৱৰ। মোৰ আইতাৰ কথা  
কেতিয়াও মিছা হ'ব নোৱাৰে। ময়েই  
অপ্সৰা। তুমি ঘোঁৰাবপৰা নামি ঘৰৰ  
ভিতৰলৈ আহাঁ।”

ৰাজকোঁৱৰকপী ভূতটোৱে অপ্সৰাক  
ক'লে, “মই হ'লোঁ ৰজাৰ কোঁৱৰ।  
তোমালোকৰ এনে টোকোৰা, পঁজালৈ  
কেনেকৈনো সোমাওঁ? বৰঞ্চ তুমি—”

অপ্সৰাজনী তৎক্ষণাত ঘৰৰপৰা ওলাই  
আহিল, আৰু ভূতটোৱে তাইক বগা  
ঘোঁৰাত উঠাই পোনে পোনেই গভীৰ  
অবতলৈ বুলি ঘোঁৰা চলাই দিলে।

গভীৰ অবতলৈ সোমোৱাৰ পাছত





অপ্সৰাই ৰাজকোঁৱৰক ক'লে, “তুমি মাত-  
বোল কৰা নাই যে — ?”

“ক'বলৈ সিমান একো নাই। পিছে  
—অতি সামাইন এটা কথা ক'পাৰোঁ  
তোমাক। মই মোৰ ককাইদেউক হত্যা  
কৰাৰ বাবে বিষ খুৱাই আহিলোঁ।”

“তাৰ মানে—!”

অপ্সৰাই অবাক মানি শুধিলে।

“তাৰ মানে—মই যদিও ৰজাৰেই  
কোঁৱৰ, তথাপি, ককাইদেউ জীয়াই  
থাকোঁতে সিংহাসনত মই বহিব  
পাৰিম।” ভূতটোৱে ক'লে।

“কিন্তু—ইমান পাপ কৰি সিংহাসনত

নোৱাৰিম। সি মৰিলেহে মই ৰজা উঠিব  
বহাৰ—”

ৰাজকোঁৱৰকণী ভূতটোৱে অপ্সৰাক  
হাত দাঙি ৰখাই কলে, “শুনা, ৰাজনীতিত  
পাপ বোলা একো নাই, আছে কেৱল  
কৌশল। ককাইদেউ মৰাৰ তিনিদিনৰ  
ভিতৰত দেউতাকো মই সিপুৰীলৈ পঠাম।  
তাৰ পাছত দুৰ্বল চুবুৰীয়া ৰাজ্যখন  
আক্ৰমণ কৰি সেই ৰাজ্য অধিকাৰ কৰিম  
আৰু সেই ৰাজ্যৰ ৰজা—সেনাপতি  
আদিকো কচুকটা কৰিম আৰু সেই  
ৰাজ্যৰ ৰাজকুঁৱৰীকো উপ-পত্নী কৰিম।”

এখন ৰাজ-সিংহাসনৰ বাবে পাপ  
কাৰ্য্যলৈ ভয়-ভীত নথকা আৰু যেই  
কোনো অত্যাচাৰ কৰাৰ বাবে  
সাজু হৈ থকা ৰজাৰ কোঁৱৰলৈ অপ্সৰাৰ  
আকৰ্ষণ কফুৰৰ দৰে উৰি গ'ল। তাই  
ভাবিলে : এনেবোৰ ৰজাৰ কোঁৱৰ বাক  
মানুহনে? নে—পিশাচ—বান্ধুস? ৰজাৰ  
কোঁৱৰৰ প্ৰতি তাইৰ ঘৃণাহে উপজিল।

ৰজাৰ কোঁৱৰকণী সেই ভূতটোৱে  
অপ্সৰাক ঘোঁৰাৰপৰা নমাই সেই অৰণ্যতে  
এৰি থৈ, গুচি যাবলৈ ধৰিলে।

অপ্সৰাই চিঞৰি কৈ উঠিল, “এনেখন  
মাজনিশা এনেহেন এক গভীৰ অৰণ্যত  
ছোৱালী এজনীক এৰি থৈ যাবা? যদি—



বাঘে-ঘোঙে খায় মোক ?” তেতিয়া ?

“খায় যদি খাব। মই বজাৰ কোঁৱৰ।  
লাগিলে তোমাৰমান হেজাৰ-বিজাৰ সুন্দৰী  
গাভৰুক পাম। বিয়া কৰাম বুলিলে  
প্ৰাসাদৰ সমুখত গাভৰুহঁতে লানি লগাই  
বৈ থাকিব।” এই বুলি কৈ জঁপমাৰি  
ঘোঁৰাত উঠি ৰাজকোঁৱৰকপী ভূতটো  
তাৰপৰা নিমিষতে নোহোৱা হ’ল।

আক’ অস্বাভাৱনীয়ে ৰাউচি জুৰিলে।  
তাই জ্বাওৱাৰে কান্দি কান্দি কৈ থাকিল,  
“এই ভয়ানক জংগলৰপৰা কোনেনো  
মোক উদ্ধাৰ কৰিব ঐ বিশ্বতা মোৰ ...!”  
ঠিক সেই মুহূৰ্ততে ক’ৰবাৰপৰা অহা  
যুৱক এজন ঘোঁৰাৰপৰা জঁপ মাৰি নামিল  
তাত। যুৱকে আনন্দিত ভাবে কৈ উঠিল,  
“মই যে কিমান ভাগ্যৱান! যোৱাৰ দেৰ  
বছৰৰপৰা যিজনীক বিচাৰি আছিলোঁ।  
আদি এই জংগলত পালোঁ। বলা,  
ঘোঁৰাৰ পিঠিত উঠি মোৰে সৈতে ব’লা,  
কালিলৈ তোমাক মই বিয়া কৰিম।”

অস্বাভাৱে আনন্দ মনেৰেই এই  
অচিনাকি যুৱকৰ সৈতে ঘোঁৰাৰ পিঠিত  
উঠি বহিল।

পাছদিনা, কৃষ্ণবেণীয়ে যেতিয়া  
ছোৱালীৰ চিন্তাত অস্থিৰ হৈ উঠিছিল,  
অস্বাভাৱ উভতি অহালৈ বাট চাই বৈ



আছিল, ঠিক তেতিয়াই কেইজনমান  
সৈন্যই এখন দোলা কঢ়িয়াই লৈ আহি  
কৃষ্ণবেণীক সেই দোলাত উঠিবলৈ ক’লে  
আক’ কৃষ্ণবেণীয়ে কোনো আপত্তি নদৰ্শাই  
দোলাত উঠি বহিল।

দোলাভাৰীহঁতে সেই দোলাখন  
ৰাজপ্ৰাসাদলৈ লৈ গ’ল আক’ স্বয়ং  
মহাৰাণীয়ে কৃষ্ণবেণীলৈ স্বাগত জনালে।  
“আহক নবো, আহক। বিয়াৰ যা  
যোগাৰত ব্যস্ত হৈ থকা বাবে আপোনাক  
লৈ আহিবলৈ মই নিজে যাব নোৱাৰি  
মই লজ্জিত।”

এইবোৰ কথা-কাণ্ড সপোন সপোন



যেন লাগিল কৃষ্ণবেণীৰ। মহাৰাণীয়ে  
কৃষ্ণবেণীৰ মনৰ কথা উমানতে বুজি পাই  
ক'লে, “নবৌ, আপুনি কিজানি সকলো  
সপোন বুলি ভাবিছে। গতিকে মই  
আপোনাক সকলো কথা কওঁ শুনক :

“মোৰ ডাঙৰ ল'ৰাটো—বিজয়—  
অলপ—চেৰা-বলিয়া বিধৰ ল'ৰা। কিন্তু  
মাজু ল'ৰাটো—জয়—অতি চালাক-  
চতুৰ। এবাৰ দুয়ো ভাই-ককাই নগৰলৈ  
গ'ল। সেই নগৰৰ কিছুমানে বিজয়ক  
কৈছিল যে সি হেনো কোনো ৰাজকুঁৱৰীক  
লিয়া কৰাব নোৱাৰিব, কোনোৰাজনটী  
লিগিৰীৰ লগতহে হেনো তাৰ বিয়া হ'ব।  
এই কথা শুনি বিজয়ে কান্দি পেলাইছিল।  
তাক কান্দি থকা দেখি মোৰ শাহুৱেৰাই  
তাক মৰমসনা মাতেৰে কৈছিল, তই  
কোনো চিন্তা নকৰিবি বোপা। আন  
ৰাজকোঁৱৰহঁতে কেৱল মামুলী ৰাজকুঁৱৰী-  
হঁতকহে পায়। তই পাবি অম্বৰাক।

তোৰ বিয়া অম্বৰাক সৈতেহে হ'ব।  
মোৰ কথা আখৰে আখৰে ফলিব—  
চাৰিচোন—চাৰি, চাই ল'বি।”

“সেই সিদিনাৰপৰা মোৰ এই  
ল'ৰাটোৱে অম্বৰাক বিচাৰি আছিল।  
অৰো ভাগ্য মোৰো ভাগ্য—সেই  
অম্বৰাকে সি বিচাৰি পালে, আক দুয়ো  
দুয়োকো ভালো পাই পেলালে।”

কৃষ্ণবেণীয়ে ক'লে, “বিধিৰ বিধান—  
কোনেনো খণ্ডাব? কপালৰ আঁক—  
কোনেনো মচিব? যাৰ লগত যাৰ  
যোৰা হ'ব—তাকৰ কোনেনো বাধা  
দিব? গতিকে—হৈ য'ক এই বিয়া,  
জুৰাওক দুখন হিয়া।”

এইদৰে, অম্বৰাজনীৰ বিয়াখন  
শেহলৈ সঁচাসঁচিকৈয়েই—হওক চেৰা  
বলিয়া—তথাপি বজাৰ কোঁৱৰৰ সৈতেই  
হ'ল। কণা হওক কুঁজা হওক—বজাৰ  
পোৱালি তো হয়!







# অভিশপ্ত পুষ্প

৫

[আগৰ কথা : এক বিকটাকাৰ জল-দানবৰ ভয়ত সমগ্ৰ ৰাজ্য তথা বাইজ ত্ৰাসত কম্পমান হ'ল। ৰাজ্যৰ সেনাধিপতি গম্ভীৰসিংহই দলাধিপতি বীৰসিংহক লগত লৈ সেই জলদানবৰ অত্যাচাৰ আৰু অবয়ব স্বচক্ষে চাই আহিল। এই জল-দানবটো কেৱল ৰাতিৰ পৰতে সাগৰৰ তলত জলবপৰা ওলায় আৰু পোহৰ হোৱাৰ লগে লগে পুনৰ সাগৰৰ পানীত নোহোৱা হয়। ৰাজগুৰু গোবিনাথে প্ৰচুৰ চিন্তা-চৰ্চাৰ অন্তত ক'লে যে এই জলদানব আচলতে হ'ল 'শতান্ধিকা' তথা 'অভিশপ্ত পুষ্প'ৰ অভিশাপৰ সৃষ্ট দানব। ৰাজগুৰুৰ কথা শুনি মহাৰাজ প্ৰতাপবৰ্মাদেৱে ভয়ংকৰ জল-দানবৰ অত্যাচাৰবপৰা প্ৰজাৰ্গক বেহাই দিবৰ মনেৰে সাহসী সন্তান উত্তুংগৰ সহায় ল'বলৈ স্থিৰ কৰি মায়ং পৰ্বতলৈ যাবলৈ মনস্থিৰ কৰিলে। আৰু তাৰ পাছত...]

মহাৰাজ প্ৰতাপ মায়ং পৰ্বতলৈ বুলি যাত্ৰা আগমন-সম্বাদ পায়ৈ তংখুল-চৰ্দাৰ কৰাৰ আগতেই ৰাজকীয় কটকী এজন খান্ধাই ডবাত তিনিবাৰ কোব মাৰিলে মায়ং পৰ্বতলৈ গ'ল আৰু সেই পাৰ্বত্য- আৰু লগে লগে সমগ্ৰ পাৰ্বত্য অঞ্চল অঞ্চলৰ তংখুল উপজাতিৰ চৰ্দাৰ খান্ধাৰ অসংখ্য ডবাৰ ধ্বনিৰে ধ্বনিত হৈ উঠিল সৈতে সাক্ষাৎ কৰি মায়ঙলৈ মহাৰাজৰ আৰু চাওঁতে চাওঁতে তংখুল জাতিৰ যুৱক আগমন-বাৰ্তা ঘোষণা কৰিলে। মহাৰাজৰ হঁতেৰে ঠাইডোখৰ ভৰি পৰিল।

‘ৰাজকীয় অনুগ্ৰহ প্ৰাৰ্থনা’





সিহঁতে তাত কি কাৰণে মাতি আনিছে তেতিয়া সেই তংখুল-চৰ্দাৰ খাম্বাই তাত গোটখোৱা তংখুল যুৱকসকলক বুজাই ক'লে। দেশৰ বজা এই পৰ্বতলৈ আহিব। সিহঁতে জনা মতে এই দেশৰ কোনো বজাই সিহঁতৰ এই গভীৰ অৰণ্যেৰে ভৰা পৰ্বতলৈ কোনো-কাহানিও পদাৰ্পণ কৰা নাছিল।

তাৰ পাছত সেই পাৰ্বত্য অঞ্চলত আনন্দৰ জোৱাৰ উঠিল। দেশৰ বজাৰ কথা সিহঁতে সদায় কেৱল শুনিহে আহিছে, কিন্তু বজা এগৰাকী দেখাত যে কেনেকুৱা হয়—সেই ধাৰণা সিহঁতৰ বেছি ভাগৰেই সমূলি নাই। এইবাবেহে

সিহঁতে দেখা পাব জলজীয়াত বজা।

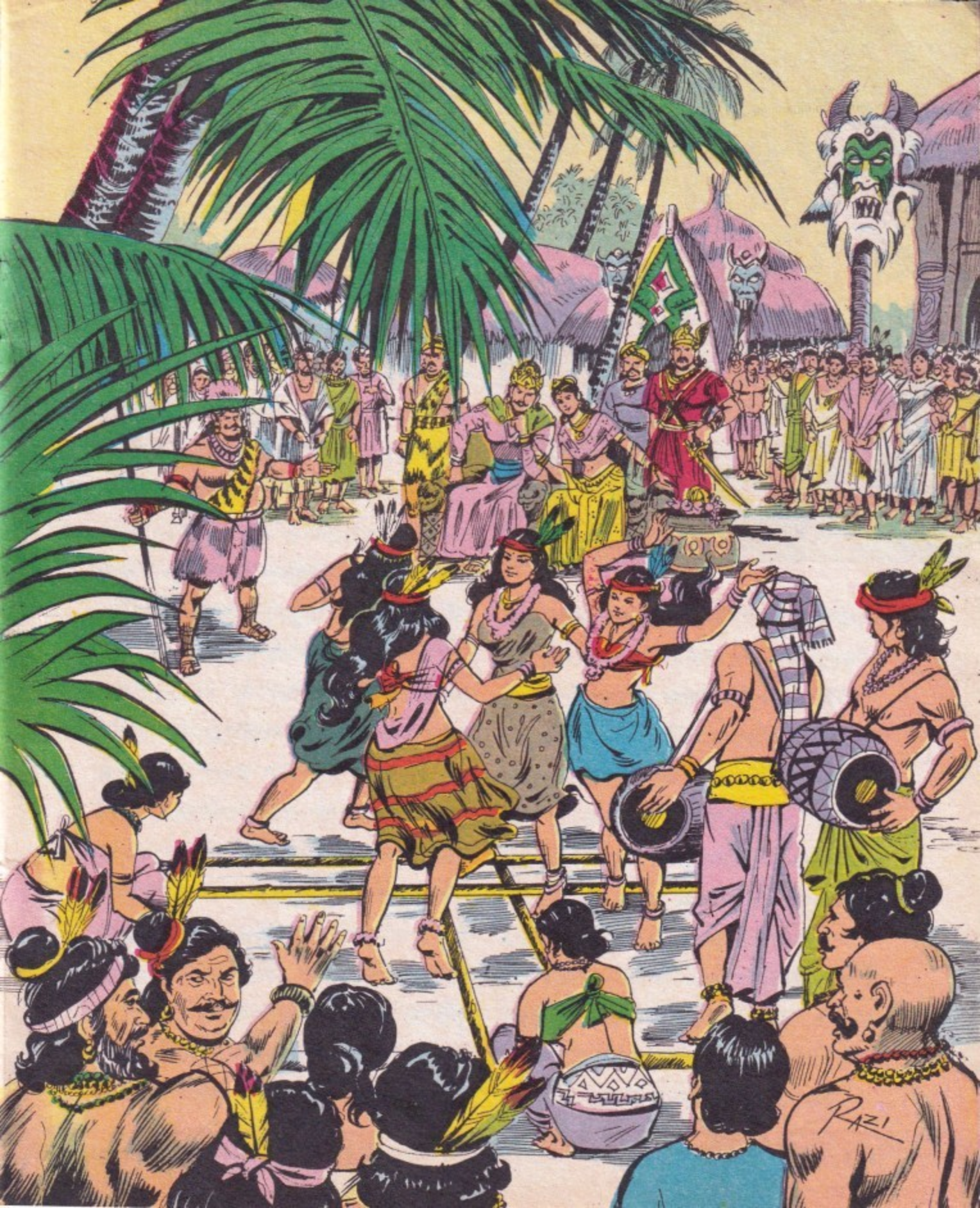
আৰু চাওঁতে চাওঁতে ভালেমান ঘোঁৰা-চোৱাৰীক ৰাজকীয় পতাকাৰে সৈতে কাঁড়ৰ গতিৰে আহি থকা দেখা পাই তংখুলহঁতে সিহঁতৰ দেশৰ বজাৰ নামত জয়ধ্বনি কৰি উঠিল।

এইবাৰ বিচিত্ৰ সাজ-পাৰ পিন্ধি থকা তংখুল-চৰ্দাৰ খাম্বা আগুৱাই আহিল আৰু সিহঁতৰ নিজস্ব পাৰ্বত্য ৰীতিৰে মহাৰাজ প্ৰতাপবৰ্মাক আৰু তেওঁৰ লগত থকা ৰাজকুঁৱৰী প্ৰিয়ম্বদালৈকো সাদৰ অভ্যৰ্থনা জ্ঞাপন কৰিল।

মহাৰাজ মায়াং পাৰ্বতলৈ বুলি ওলাব—এই কথা শুনামাত্ৰেই ৰাজকুঁৱৰী প্ৰিয়ম্বদাই মহাৰাজক টানি ধৰিছিল তেওঁৰ লগত তাইকো তালৈ লৈ যাবলৈ। তাই স্বচক্ষে চাই আহিবগৈ তাত থকা 'শতাদিকা' পুষ্পৰ পুলি।

তংখুল-চৰ্দাৰ খাম্বাই মহাৰাজ প্ৰতাপলৈ আদৰণি জনাই ক'লে, "মহাৰাজ! আজি—আমাৰ মাজত আপোনাৰ এই স্বেচ্ছাকৃত পদাৰ্পণৰ কাৰণে আমি ধন্য মানিছোঁ। লগতে—ৰাজকুঁৱৰীকো লৈ অহাত আমাৰ আনন্দ পাৰ-কুল নোহোৱা হৈছে। হে আমাৰ পৰম মৰমৰ মহাৰাজ! আমি অগিয়ানে









যে কিমতে আপোনাৰ দেৱাত নিয়োজিত হ'ব পাৰোঁ—দয়া কৰি আমাক কওক।”

ইপিনে—তিমানতে তংখুল-গাভৰুহঁতে সিহঁতৰ জাতিগত ঐতিহ্যমতে বাঁহ-নৃত্য আৰম্ভ কৰিছিল আৰু অভিনৱ সেই বাঁহ-নৃত্যলৈ ৰাজকুঁৱৰী প্ৰিয়ম্বদাই, তথা মহাৰাজৰ সৈতে অহা সকলোটিয়েই অপলক দৃষ্টিৰে চাই আছিল।

চৰ্দাৰ খাস্মাৰ কথাত মহাৰাজে যেনিবা সন্ধিং ঘূৰাই পালে আৰু ভাবিলে যে এইবাৰ তেওঁৰ ইয়ালৈ অহাৰ উদ্দেশ্যৰ কথা সিহঁতক কোৱা আৱশ্যক।

এই কথা ভাবি মহাৰাজ প্ৰতাপ

বহাৰপৰা উঠি থিয় হ'ল, আৰ্কি লগে লগে চাৰিওফালৰপৰা মহাৰাজৰ নামত তুমুল জয়ধ্বনি উঠিল।

মহাৰাজৰ মনত পৰিল—সেইবাৰৰ ক্ৰীড়া-প্ৰতিযোগিতাত সৰ্বদিশত প্ৰথম স্থান অধিকাৰ কৰা তংখুল উপজাতীয় যুৱক উ তুং ( উত্তুংগ ) নামৰ সাহসী তথা সুদক্ষ যুৱকৰ আগত কোৱা কথাখিনি। তেওঁ কৈছিল যে—সিহঁতক উপজাতীয় সৈন্তবাহিনীত লোৱা হ'ব।

মহাৰাজে ক'লে, “মোৰ মৰমৰ তংখুল সকল! তোমালোক মোৰ সন্তানৰ দৰে। তোমালোকৰ মাজলৈ আহিবলৈ পাই মই অপাৰ তৃপ্তি অনুভৱ কৰিছোঁ। অৱশ্যে আজি মই এক বিশেষ ঘটনাৰ কথা তোমালোকৰ আগত কৈ তোমালোকৰ সহায়-সাৰথি পাবলৈ আহিছোঁ।...”

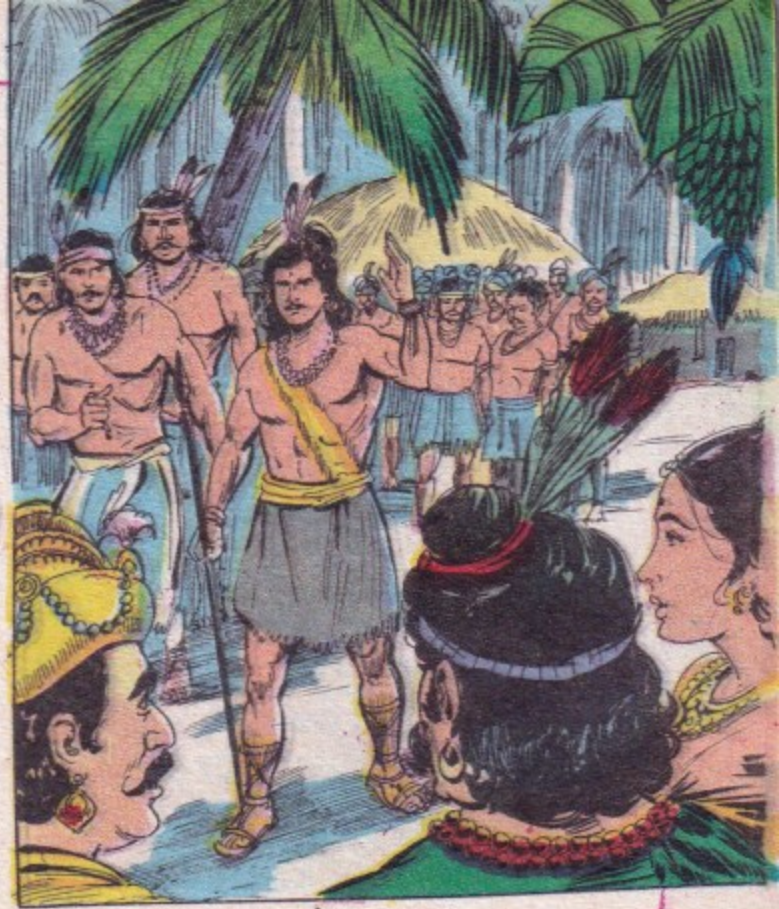
এই বুলি কোৱাৰ অন্তত মহাৰাজে দেশত সত্ত্বহতে ঘটা জল-দানৰঘটিত ঘটনাৰ কথা, তথা সেই ভয়াবহ ঘটনাত শতাব্দিকা পুষ্পৰ ভূমিকাৰ কথা সিহঁতক বুজাই ক'লে। মহাৰাজৰ মুখে এনে ভীতিপ্ৰদ ঘটনাৰ কথা শুনি সিহঁতৰ দৃষ্টিতো উদ্বেগৰ ছাঁ ফুটি উঠিল।

মহাৰাজে তেতিয়া কৈ আছিল, “মোৰ মৰমৰ পুত্ৰ-কন্যা-সকল! যদিও



তোমালোকে শতাদিকা নামৰ অভিষপ্ত  
পুষ্পৰ মাজতে বাস কৰিছা, তথাপি যে  
সেই ভয়ংকৰ জল-দানৱ ইয়ালৈ অত্যাঁপি  
অহা নাই—তোমালোকৰ সৌভাগ্য।  
সেই ভয়াবহ তথা অকল্পনীয় শক্তিমন্ত  
সমুদ্ৰী—বান্ধসক আমি যে বলে  
নোৱাৰিম, তাক যে সন্মুখ যুদ্ধত আমি  
পৰাজিত কৰিব নোৱাৰিম, তাক বধ  
কৰাটোও যে প্ৰায় অসম্ভৱ—সেই কথা  
আমি লাজেৰে হ'লেও মানি ল'ব লাগিব।  
গতিকে—সেই বিকট কৃতি সমুদ্ৰী-  
বান্ধসটোক আমাৰ দেশৰপৰা কৌশলেৰে  
খেদিব লাগিব আৰু বান্ধসটো যাতে আৰু  
কেতিয়াও আমাৰ ৰাজ্যলৈ উভতি আহিব  
নাপায়। তাৰো বন্দবস্ত কৰিব লাগিব।  
আৰু তাৰ কাৰণে—এই বন-পুষ্পৰ  
শতাদিকা পুষ্পৰ আৰু তোমালোকৰো  
সহায়-সাৰথি লব লাগিব।”

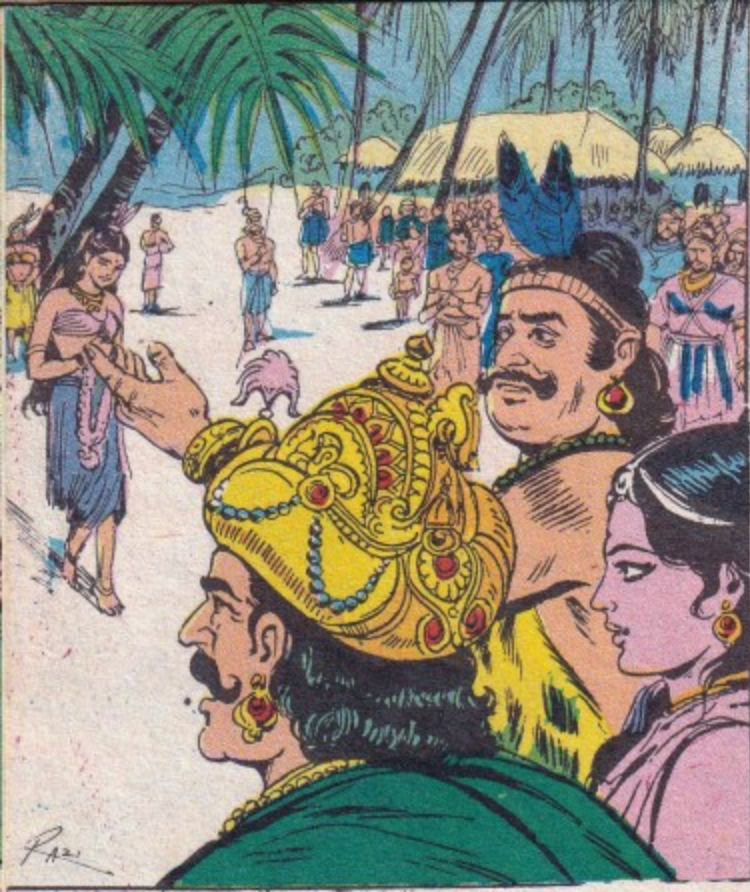
তাত গোট খোৱা তংখুলহঁতে মহাৰাজৰ  
কথা একমনে শুনি আছিল। এইবাৰ  
চৰ্দাৰ খান্সাই অখণ্ড নিবৰতা ভংগ কৰি কৈ  
উঠিল “মহাৰাজ! জল-দানৱ বা সমুদ্ৰী  
বান্ধসটো যিমানেই শক্তিশালী নহয়ক,  
আমিয়েই তাক পৰ্য্যাদস্ত কৰিম। আমাৰ  
তংখুল-মানুহৰ মাজত সাহিয়াল ডেকাৰ  
কোনো অভাৱ নাই।”



চৰ্দাৰ খান্সাই এইখিনি কথা কোৱাৰ  
লগে লগেই ভিৰ ফালি ফালি এজন যুৱকক  
আপুৱাই আহি থকা দেখা গ'ল। আৰু  
চৰ্দাৰ খান্সাই সেই যুৱকক দেখা পাই কৈ  
উঠিল, “আমাৰ থংগল! আমাৰ উতুং!”

“ময়ো এই যুৱকক চিনি পাওঁ।”  
মহাৰাজ প্ৰতাপৰমাদেৱে ক'লে, “আমাৰ  
বছৰেকীয়া ফাকুৱা-উছৰত অনুষ্ঠিত ক্ৰীড়া-  
প্ৰতিযোগিতাত এই যুৱকে আৰু লগতে  
তাৰ লগৰীয়াহঁতেও অসংখ্য পুৰস্কাৰ জিকি  
লৈছিল, আৰু বিশেষকৈ এই যুৱক  
সৰ্বদিশতে প্ৰথম হৈছিল। এইজন যুৱকক  
আমি উত্তুংগ বুলি কওঁ।”





উত্তুংগক ( উ তুং ) ৰাজকুঁৱৰী  
প্ৰিয়দ্বায়ে চিনি পালে আৰু কথাটো  
তাই তাইৰ দেউতাককো সৰু সৰুকৈ  
ক'লে। কিন্তু ৰাজকুঁৱৰীৰ কথাখিনি  
উত্তুংগৰ কাণত পৰিল।

উত্তুংগে ( উত্তুংগ ) ৰাজকুঁৱৰীক  
নমস্কাৰ কৰি ক'লে, “ৰাজকুঁৱৰী! ঠিকেই  
ধৰিছে, ময়েই—ময়েই আপোনালৈ সেই  
পুষ্প-উপহাৰ আগবঢ়াইছিলোঁ, আৰু  
সেইহে—আপোনালোকৰ আজিৰ এই  
অভাৱিত বিপদৰ হেতুও কিজানি ময়েই।  
আৰু—কথা দিছোঁ—মহাৰাজে যদি  
মোক অনুমতি দিয়ে—এই সমুদ্ৰী-

ৰাফসৰ অকথনীয় অত্যাচাৰৰ প্ৰতিকাৰো  
ময়েই কৰিম।”

“তোমাৰ কথাৰ মই শলাগ লৈছোঁ,  
উত্তুংগ!” মহাৰাজে ক'লে, “কিন্তু দুঃসাহসী  
কাৰ্য্যলৈ জঁপিয়াই পৰাৰ আগতে তুমি  
তোমালোকৰ চৰ্দাৰ খান্সাৰপৰা অৱশ্যেই  
অনুমতি ল'ব লাগিব।”

শুনি চৰ্দাৰ খান্সাই কৈ উঠিল, “কোনো  
অনুমতিৰ প্ৰশ্ন নাই। দেশৰ কোনোবাই  
যেতিয়া নিজক নিজ দেশৰ মংগলৰ হকে  
উছৰ্গা কৰে—তাৰ বাবে অনুমতিৰ  
কোনো প্ৰশ্ন নাই।—কিন্তু থংগল—উত্তুংগ  
—সেই জল-দানৱক তথা সমুদ্ৰী-ৰাফসক  
কেনেকৈ কি কৰিব।—তাৰ কোনো  
আঁচনি তুমি কৰিছানে?”

“মই এই শতাব্দিকা পুষ্প নাও এখনত  
বোজাই কৰি ল'ম আৰু সেই সমুদ্ৰী-  
ৰাফসটোৰ পিছ খেদি গৈ থাকিম।  
এই দৰে গৈ গৈ এনেকুৱা ঠাই  
এডোখৰলৈ তাক খেদি খেদি লৈ যাম,  
ঘিঠাইৰপৰা সি আৰু একোপধ্যেই  
ঘূৰি আহিব নোৱাৰিব।” উত্তুংগে  
একেউশাহেৰে কথাখিনি ক'লে।

এনেতে—পোন্ধৰ বছৰীয়া ছোৱালী  
এজনী উত্তুংগৰ কাষ চাপিল। উত্তুংগে  
মহাৰাজক ক'লে, “মহাৰাজ! এইজনী



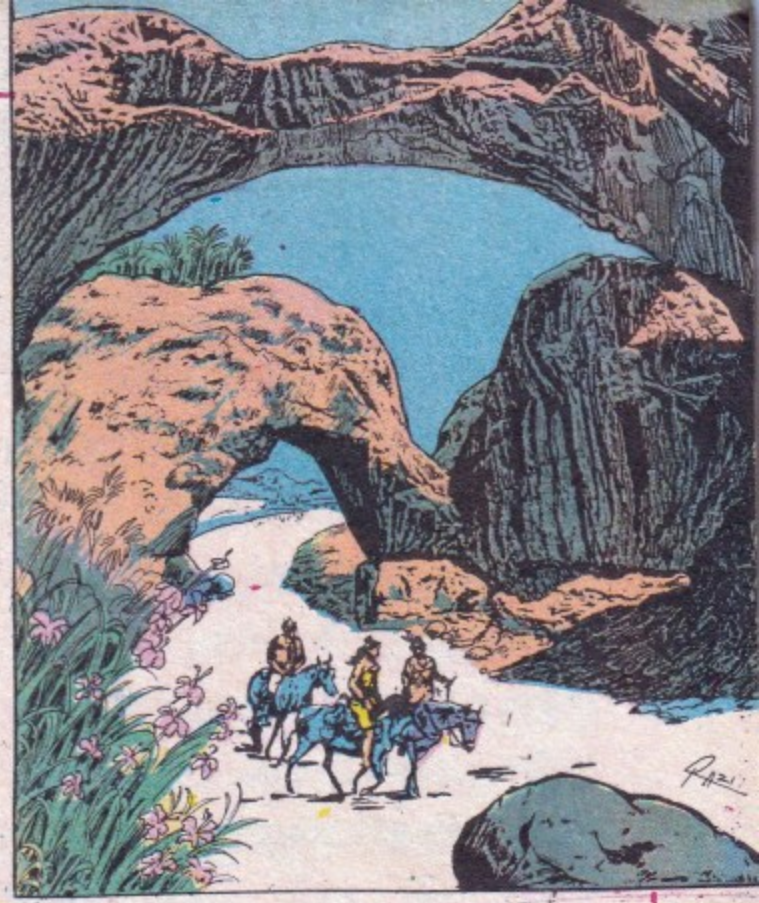
মোৰ ভনী। তাইৰ নাম লিজানা।”

প্ৰিয়স্বদাই লিজানাৰ হাত এখনত আলফুলকৈ ধৰিলে আৰু উতুঙক ক’লে, “তুমি যদি সঁচাকৈয়েই সমুদ্ৰ-ৰাফসটোক খেদিবলৈ— এই দুঃসাহসিক কাৰ্য্যলৈ ওলোৱা, লিজানাজনী তেনেহ’লে মোৰ ওচৰতে থাকক।” এই বুলি কৈ ৰাজকুঁৱৰীয়ে লিজানাজনীলৈ চালে। আৰু লিজানাজনীয়েই তলমূৰ হৈ মৌ-মিঠাকৈ মিচিকীয়ালে।

মহাৰাজ প্ৰতাপবৰ্মাদেৱে ক’লে, “চৰ্দাৰ খান্ধা, আমাৰ প্ৰিয়স্বদাজনী ইয়ালৈ অহাৰ প্ৰধান কাৰণ হ’ল ছুটা। এটা হ’ল— তোমালোকক চোৱা আৰু আনটো হ’ল শতাব্দিকা পুষ্পৰ পুলি তথা ফুলি থকা শতাব্দিকা ফুলৰ সৌন্দৰ্য্যমুগ্ধ হোৱা।”

চৰ্দাৰ খান্ধাই উতুঙক ক’লে, “খংগল, তুমিয়েই আমাৰ প্ৰিয়স্বদা আইক শতাব্দিকা-ফুল নিলৈ লৈ যোৱা। ইতিমধ্যে ময়ো মহাৰাজক আমাৰ বাসভূমি ঘূৰাই-পকাই দেখুৱাওঁ।”

উতুঙে ঘোঁৰাত উঠি, ৰাজকুঁৱৰীকো ঘোঁৰা এটাত উঠাই ৰাজ-দেহৰক্ষীৰে সৈতে শতাব্দিকা ফুলি থকা নিবিড় অৰণ্য পৰিবৃত্ত পাহাৰলৈ লৈ গ’ল আৰু শতাব্দিকা পুষ্পৰ সেই পৰমাশ্ৰু্য সুন্দৰ



প্ৰাকৃতিক ফুলনিলৈ চাই ৰাজকুঁৱৰী মোহমুগ্ধ হৈ পৰিল।

সেই অপাৰ সৌন্দৰ্য্য চাই উত্ততি আহোঁতে চিন্তিতা ৰাজকুঁৱৰীয়ে উতুঙক ক’লে, “উতুং, তুমি যে সেই ভয়ানক সমুদ্ৰ-ৰাফসটোক খেদিব পাৰিবা—সেই কথাত মোৰ কোনো সন্দেহ নাই। কিন্তু নেই দুঃসাধ্য কাৰ্য্য সমাপ্ত কৰি পুনৰ আমাৰ মাজলৈ উভতি নহালৈকে আলি তোমাৰ কাৰণে নিশ্চয় চিন্তা কৰি থাকিম। অভিসপ্ত শতাব্দিকা পুষ্পই তোমাৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ কৰক আৰু এই ৰাজ্যৰ মংগল কৰক—এয়ে আমাৰ প্ৰাৰ্থনা।”



তিমানতে চৰ্দাৰ খান্সায়ো মহাৰাজ  
প্ৰতাপক তুংখুল-বাসভূমিৰ চাৰিও দিশত  
ঘূৰাই-পকাই দেখুৱাই লৈ আহিছিল।  
আক ঠিক তেতিয়াই উ তুঙেও ৰাজকুঁৱৰী  
প্ৰিয়ম্বদাক লৈ সেই ঠাই পাইছিলহি।

ৰাজকুঁৱৰী প্ৰিয়ম্বদাই তেওঁৰ  
দেউতাকক কৈ উঠিল, “কি যে অপকপ  
দৃশ্য সেই শতাব্দিকা পুষ্পাবণ্যৰ —  
আপোনাক বুজাই ক’ব নোৱাৰিম,  
দেউতা! তাতেই মোৰ থকাৰ মন  
গৈছিল। কিন্তু দেউতা—সেই দুৰ্ভাগিনী  
পাহাৰশ্ৰেণীৰ দুৰ্গম অৱণ্য ভেদি শতাব্দিকা  
আহৰণ কৰি আমি নৱত বোজাই  
কৰাটো এক অকল্পনীয় দুঃসাধ্য কাৰ্য্য বুলি  
মোৰ ধাৰণা হৈছে। সেই কাম উ তুঙে  
কেনেকৈ কৰিব?”

“ৰাজকুঁৱৰী!”

চৰ্দাৰ খান্সাই ক’লে, “অমি এনেবোৰ  
অকল্পনীয় দুঃসাধ্য কাৰ্য্য কৰিয়েই জীয়াই

থাকোঁ। আক আমাৰ এই থংগল—উ তুং  
যে কিমান দুঃসাহসী — সেই কথাৰ  
পৰিমাপো মানুহে কৰিব নোৱাৰা কথা।”

মহাৰাজ প্ৰতাপে উ তুঙলৈ চাই  
ক’লে, “উ তুং! দেশৰ কাৰণে তোমাৰ  
আত্মত্যাগৰ কথা চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য থাকেমানে  
দেশবাসীয়ে পাহৰিব নোৱাৰে। —লৈবহী  
মাতা তে মোৰ সহায় হওক!”

“থংগল! উ তুং! পুত্ৰ মোৰ!”

চৰ্দাৰ খান্সাই তাৰ মৌহাতখন উ তুঙৰ  
মস্তকোপৰি থৈ ক’লে, “তোমাৰ কাৰণে  
আমি—আমি তুংখুল সকল অতি গৰ্বিত।  
দেশৰ কাৰণে যি বিপদসংকুল কাম  
কৰিবলৈ ওলাইছা, তোমাৰ সেই কাম  
জয়যুক্ত হওক, আমাৰ তুংখুল-গোৰ্ণানীও  
তোমাৰ সহায় হওক। —আজি বাতি  
তোমাৰ শুভযাত্ৰাৰ তথা শুভ উদ্দেশ্য  
সাধনৰ বাবে আমি তুংখুল-মাতৃৰ নামত  
এক মহাভোজ পাতিম!” [ অহা সংখ্যাত





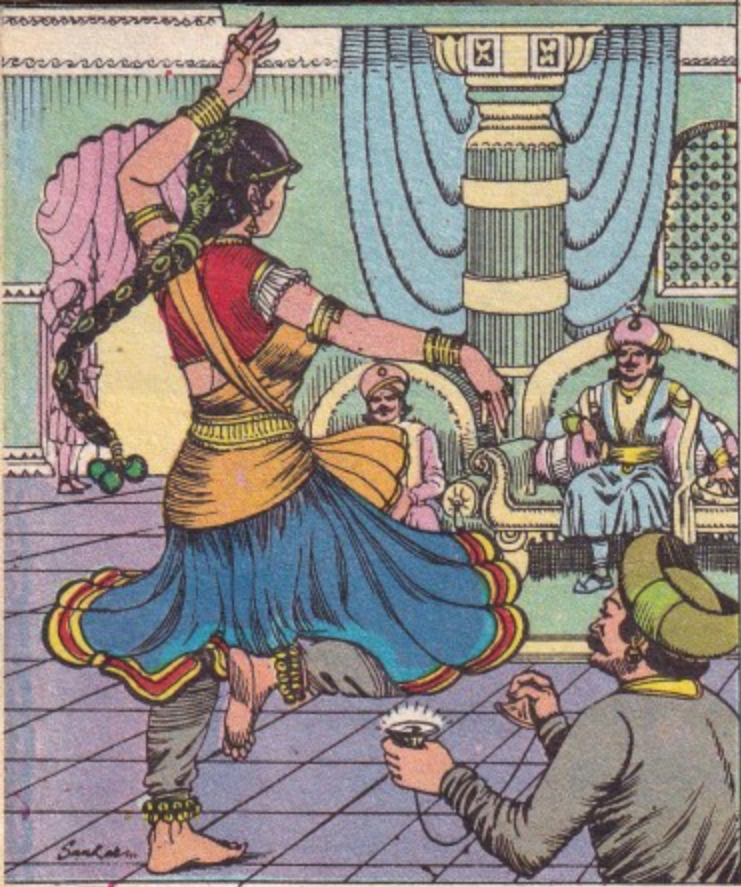


## জীৱনৰ লক্ষ্য

তথাপি প্ৰতিজ্ঞাৱদ্ধ ৰজা বিক্ৰমাদিত্যই  
তেওঁৰ প্ৰতিজ্ঞাত অটল থাকিল। তেওঁ  
পুনৰ সেই গছৰ ডালত মৃতদেহটো নমাই  
আনি কান্ধত পেলাই লৈ আউসীৰ ঘোপ  
মৰা একাৰৰ বুকু ফালি ফালি শ্মশানলৈ  
বুলি গৈ থাকিল। তেতিয়া শ'টোৰ মাজত  
থকা বেতালে ৰজা বিক্ৰমাদিত্যক ক'লে,  
“হে ৰজা! এই শ্মশানত যে বিষধৰ  
সৰ্পকুল, ক্ষুধাৰ্ত শিয়াল আৰু বিধোবিধ  
বিষাক্ত তথা ৰক্তপায়ী জীৱ আছে—  
নিশ্চয় তুমিও জ্ঞান। তেনেকুলত, কিহৰ  
আশাৰেনো তুমি যুগ যুগ ধৰি এনে  
বিপজ্জনক কাম কৰি আছা? তোমাৰ  
জীৱনৰ লক্ষ্য কি? মহাপণ্ডিত দিব্যনাথৰ  
দৰে তোমাৰ জীৱন লক্ষ্যবিহীন হৈ পৰিব  
পাৰে। মই তোমাক দিব্যনাথৰ কাহিনী  
ক'ম।” এই বুলি বেতালে কৈ থাকিল:

‘বেতাল-কথা’





জগৎসেন নাম এগৰাকী বজাই তেওঁৰ সভাৰ, অৰ্থাৎ ৰাজসভাৰ কলা-শিল্পীসকলৰ ওপৰত বিতুষ্ট হৈ উঠিছিল। বজা জগৎ-সেনৰ মনত এই ধাৰণাই শিপাইছিল যে এইবোৰ কলা-শিল্পী হ'ল সমাজ-জীৱনৰ বঘুমলা মাথোন। ইহঁতক ৰাজসভাৰপৰা খেদিব লাগে। বজাই এই বিষয়ে তেওঁৰ মহামন্ত্ৰীকো ক'লে।

ৰজাৰ ইচ্ছা মহামন্ত্ৰীয়ে পালন নকৰি নোৱাৰে। অনিচ্ছাৰে হ'লেও মহামন্ত্ৰী সংবুদ্ধিয়ে প্ৰথমে ৰাজসভাৰ সংগীতবিদ-সকলক মতাই অনালে আৰু ক'লে যে তেওঁলোকে সংগীতৰ যোগেদি এতিয়াই

বৰষুণ নমাওক। কিন্তু সংগীতবিদসকলে এই বিষয়ে তেওঁলোকৰ অক্ষমতা জ্ঞাপন কৰাত ৰজা জগৎসেনে সংগীতবিদসকলক ৰাজসভা পৰিত্যাগ কৰাৰ আদেশ দিলে।

তাৰ পাছত মহাৰাজৰ আদেশক্ৰমে ৰাজকীয় চিত্ৰশিল্পীসকলক মতাই অনোৱা হ'ল আৰু তেওঁলোকক ভগৱানৰ চিত্ৰৰূপ আঁকিবলৈ ক'লে। চিত্ৰশিল্পীসকলে যেতিয়া ভগৱানৰ চিত্ৰৰূপ আঁকি দিলে, তেতিয়া বজাই ক'লে, “ভগৱান যে দেখাত সঁচাসঁচিকৈ তোমালোকে অঁকাৰ দৰেই, তাৰ প্ৰমাণ কি?”

চিত্ৰশিল্পীসকলে মহাৰাজৰ এই কথাৰ কোনো উত্তৰ পোনপটীয়াকৈ দিব নোৱাৰাত মহাৰাজে তেওঁলোকক পদচ্যুত কৰিলে।

তাৰ পাছত এক একে পাল পৰিল অভিনেতা-অভিনেত্ৰী, নৰ্তক-নৰ্তকী আদিৰ, আৰু অভিনয় বা নৃত্যৰ প্ৰয়োজনীয়তা ব্যাখ্যা কৰি মহাৰাজক বুজোৱাৰ আৰু বুজনিৰ জোখাৰে ফুটাই ক'ব নোৱাৰাত এওঁলোকোই ফুটিবলগা হ'ল।

আৰু সদৌশেহত মহামন্ত্ৰীয়ে কবি আৰু পণ্ডিতবৰ্গকো মতাই অনালে। মহামন্ত্ৰীয়ে এওঁলোকক ক'লে, “আমাৰ যুৱৰাজ যুদ্ধবিদ্যাত নিপুণেই। কিন্তু জ্ঞানৰ বিষয়তহে অজ্ঞান। যুৱৰাজক সৰ্বশাস্ত্ৰত



বিশেষভাবে পাৰংগম কৰি দিয়ক !”

কিন্তু প্ৰায় ‘যধা’ যুৱৰাজক পণ্ডিত কৰি তোলাটো যে হাজাৰ বছৰতো নহ’ব, সেইটি কথা এওঁলোকে যুৱৰাজক সামান্য সময় টুকুৰিয়ায়েই বুজি পালে আৰু কথাটো ভদ্ৰভাবে মহাৰাজকো ক’লে। শুনি জগৎসেন বজাৰ উঠিল ফাই, আৰু এওঁলোককো দিলে ৰাজসভাৰপৰা উলিয়াই।

ৰজা জগৎসেনৰ ৰাজ্যত যেতিয়া এনেবোৰ অদ্ভুত-অথন্তৰীয়া কাণ্ডবোৰ চলি আছিল, তেতিয়া মহাপণ্ডিত দিব্যনাথে ইদেশ সিদেশ ভ্ৰমি ভ্ৰমি মহাৰাজ মহাসেনৰ দৰবাৰ পাইছিলগৈ। মহাপণ্ডিত দিব্যনাথক লাগে কীৰ্তি, যশস্তা, প্ৰতিষ্ঠা।

পণ্ডিত দিব্যনাথৰ অভিপ্ৰায়ৰ উমান লৈ মহাৰাজ মহাসেনে দিব্যনাথক ক’লে, “চুবুৰীয়া ৰাজ্যৰ ৰজা জগৎসেন আমাৰ নিকটাত্মীয়। তেওঁ তেওঁৰ দৰবাৰৰপৰা সকলো কলা-শিল্পীক আৰু আনকি কবি-পণ্ডিতসকলকো উলিয়াই দিলে। আপুনি যদি জগৎসেনৰ দৰবাৰত নিজৰ পাণ্ডিত্যক প্ৰমাণিত কৰিব পাৰে, তেনেহ’লে আমাৰ দৰবাৰৰ সকলো পণ্ডিতেই আপোনাৰ শিষ্য হ’ব গ্ৰহণ কৰিব।”

মহাৰাজ মহাসেনৰ কথাত মহাপণ্ডিত দিব্যনাথৰ গৌ আৰু অধিকহে হ’ল।



তেওঁ পোনে পোনেই জগৎসেন ৰজাৰ ৰাজসভা পালেগৈ।

দিব্যনাথৰ অভিপ্ৰায়ৰ কথা শুনি ৰজা জগৎসেনে দিব্যনাথ পণ্ডিতক ক’লে, “মই কবি-পণ্ডিত বা যেহিকোনো কলাকাৰকে সমাজৰ বহুমূল্য বুলি ভাবোঁ, ইহঁতৰ ওপৰত মোৰ ধানমান বিশ্বাসো নাই।

কিন্তু দিব্যনাথো সহজে এৰাবিধৰ ভকত নাছিল। পণ্ডিত দিব্যনাথে জগৎসেন ৰজাক ক’লে, “কিন্তু মহাৰাজ— যেনেকৈ ভোজৰাজৰ প্ৰতি কালিদাস আকৰ্ষিত হৈছিল, ময়ো তেনেকৈয়েই আপোনাৰ প্ৰতি আকৰ্ষিত হৈ আছিছোঁ।





দিব্যনাথৰ কথাত পৰিতুষ্ট হৈ বজাই সুধিলে, “মোৰ প্ৰতি আকৰ্ষণৰ হেতু?”

“মহাৰাজ! আপুনি হ’ল ‘হেতু’ৰ জন্মদাতা শ্ৰেষ্ঠ অৱতাৰ-পুৰুষ। এই কাৰণেই আপোনাৰ দৰবাৰৰ সকলো কলাবিদ-কবি-পণ্ডিতৰ সকলো গুণ তথা পাণ্ডিত্য ব্যৰ্থ হ’ল।”

দিব্যনাথৰ কথা শুনি জগৎসেন বজা চিন্তাত পৰিল। তেওঁ সুধিলে, “মোৰ শ্ৰেষ্ঠত্বৰ সৈতে কলাবিদ-পণ্ডিতহঁতৰ ব্যৰ্থতাৰ কি ‘হেতু’ থাকিব পাৰে—মই নাই বুজা।”

“মহাৰাজ! আপোনাৰ ৰাজত্বকালত

ৰাজ্যখন শস্যশ্যামল হৈ আছে, প্ৰকৃতি হৈ আছে শান্ত। আপোনাৰ ধৰ্মৰাজ্যত অকাল-বৰষুণ বা অকাল-মৰণো নহয়। আপোনাৰ শ্ৰেষ্ঠত্ব আৰু প্ৰমাণ অনাৱশ্যক।” দিব্যনাথে ক’লে।

“বুজিলোঁ বাক। কিন্তু—সিবিলাকৰ ব্যৰ্থতাৰ সৈতে মোৰ শ্ৰেষ্ঠত্বৰ কি—?”

“এঃ—তাকো বুজিলেনে, মহাৰাজ? সূৰ্য্যৰ আগত জোনাকী পকৰাবোৰ তিষ্ঠিব কেনেকৈ? বা স্বয়ং ভগৱানৰ আগত তুচ্ছাতিতুচ্ছ মানুহ?” দিব্যনাথে জগৎসেন ফুলাই ঢোল কবাব চেষ্টা দিলে।

“হয়নে? মই—মোকেই তুমি ভগৱান বুলি কৈছানে? ম্—মই যে ভগৱান তাৰ প্ৰমাণ কি? মই তো কোনোবিধৰ অলৌকিক কামো কৰি দেখুৱাব নোৱাৰিম।” জগৎসেন বজাই দিব্যনাথ পণ্ডিতক যুক্তিৰ চেপেনাৰে চেপি ধৰিলে।

“শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ প্ৰভুৱে কোনো অলৌকিকত্ব প্ৰদৰ্শন কৰা নাছিল। গৌতমবুদ্ধয়ো কোনো অলৌকিকত্বৰ ওচৰে-পাঁজৰেও নগৈছিল। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ মহান কাৰ্য্যৰ আধাৰত ভগৱান বুলি প্ৰমাণিত হৈছিল। আপুনিও। —মই বাল্যকালৰে পৰাই দেৱভক্ত। একমাত্ৰ ভক্তই ভগবানক স্বচক্ষে দেখা পায়। আৰু সেইহে, ময়ো



আপোনাৰ মাজত ভগৱানক প্ৰত্যক্ষ কৰিছোঁ। ইয়াতকৈ অধিক প্ৰমাণ মই দিব নোৱাৰিম, মহাৰাজ!” দিব্যানাথে ভৱ্যতাৰে ক’লে।

শুনি জগৎসেন ৰজা ফুলি ঢোলটো হৈ উঠিল। দিব্যানাথৰ অপাৰ পাণ্ডিত্যলৈ তেওঁ বাহ বাহ জনালে আৰু ক’লে, “হে মহাপণ্ডিত দিব্যানাথ! মোৰ অন্তৰত শুই থকা অৱতাৰপুৰুষক আজি তুমি জগাই দিলা। তোমালৈ সহস্ৰ ধন্যবাদ! তুমি যদি মোৰ পুত্ৰটোক সৰ্বশাস্ত্ৰত পাৰংগম কৰি তুলিব পাৰা, তোমাৰ ওচৰত মই ধৰুৱা হৈ থাকিম আৰু তোমাক বৰুৱা কৰি দিম।”

“মহাৰাজ! যুৱৰাজক বিদ্যাদান কৰাৰ যি সুযোগ মোক আপুনি দিছে, তাৰ কাৰণে মই গৌৰৱান্বিত তথা কৃতজ্ঞ বোধ কৰিছোঁ। যুৱৰাজক সৰ্ববিদ্যানিশাৰদ কৰি তুলিবলৈ মাত্ৰ এটি দিনেই যথেষ্ট হ’ব।” দিব্যানাথে দৃঢ়তাৰেই ক’লে।

দিব্যানাথৰ কথা শুনি আনকি জগৎসেনেহেন ৰজাও বেবুৱা লাগিল।

দিব্যানাথে যুৱৰাজক একাষৰীয়াকৈ মাতি নি ক’লে, “শুনা, তোমাৰ পিতৃদেৱ হ’ল স্বয়ং ভগৱন্ত, ‘হেতু’ তথা ‘সৃষ্টি’ৰ স্ৰজোঁতা। তুমিও যদি তোমাৰ পিতৃদেৱৰ দৰে—আগলৈ অৱতাৰপুৰুষ হ’বা বুলি



ভাবা—তেনেহ’লে—তাৰ বাবে ছটা উপায় আছে। প্ৰথমতে—তুমি সপ্তাহত ছবাৰকৈ চৰা লঘোন দিবা আৰু সেই চৰা লঘোনৰ দিনকেইটাত গছৰ ডালত তলমুৱা হৈ ওলমা-বাছলিটো হৈ তপস্কা কৰিবা। এইদৰে দহ বছৰলৈ ওলমা-বাছলিটো হৈ তপস্কা কৰাৰ অন্তত শাস্ত্ৰ-অধ্যয়নত ধৰিবা। এই মৰ্গ—এই পথ—বৰ কঠিন পথ, কিন্তু নিৰ্ঘাত সিদ্ধিৰ পথ। দ্বিতীয় উপায়টো অৱশ্যে সহজ। তুমি মোৰ আগত তোমাৰ জিভাখন উলিয়াবা, মই তোমাৰ জিভাত বীজাকৰ লিখি দিম। বছ, হৈ যাব। কোৱাঁ, কোনটো উপায়





এতিয়া তোমাক লাগে—কোৱাঁ।”

যুৰৰাজ দ্বিতীয় উপায়টোকে লাগে  
বুলি কৈয়েই জিভাখন দিব্যনাথৰ আগত  
উলিয়ালে।

সমুঠ দিব্যনাথে যুৰৰাজক ক’লে,  
“অলপমান ব’বাচোন, এই বীজাক্ষৰৰো  
কিছুমান বিশেষ নিয়ম আছে। মই  
যেতিয়া তোমাৰ জিভাত বীজাক্ষৰ লিখি  
দিম, তেতিয়া তুমি ক্ৰোধ ত্যাগ কৰি  
শাস্ত হৈ থাকিব লাগিব। সদায় হাস্তমুখৰ  
হৈ থাকিব লাগিব। অতি নম্ৰতাৰে  
সকলোটিৰ সকলো প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিব  
লাগিব। নিজৰ অপাৰ ক্ষমতা থাকিলেও

আনৰ সৎপৰামৰ্শ গ্ৰহণ কৰাৰ মানসিকতা  
অৰ্জন কৰিব লাগিব। —মোৰ এইবোৰ  
উপদেশ যদি আখৰে আখৰে পালন  
নকৰা, এই বীজমন্ত্ৰ বীজাক্ষৰেই প্ৰেত-  
যোনী হৈ তোমাক অশেষ জীয়াতু ভুঞ্জাব।  
এতিয়া কি কৰা—কোৱাঁ।”

যুৰৰাজে ভাবিলে : এনেবোৰ সৰুসুৰা  
নিয়ম পালন কৰাটো কোনো কথা টান  
নহয়। গতিকে — যুৰৰাজে দিব্যনাথ  
পণ্ডিতে আৰোপ কৰা সকলো নিয়ম  
নিৰ্দ্ধিহাই মানি ল’লে।

পণ্ডিত দিব্যনাথে যুৰৰাজৰ জিভাত  
বীজাক্ষৰ লিখি দিলে আৰু তাৰ পাছত  
জগৎসেন বজাক ক’লেগৈ, “মহাৰাজ,  
যুৰৰাজে সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম সাৰগৰ্ভী কথাও  
সহজেই বুজিব পৰা হ’ল। যুৰৰাজ  
সৰ্বশাস্ত্ৰবিশাৰদ হৈ গ’ল।”

শুনি জগৎসেন বজাৰ মনত নধৰ-নপৰ  
লাগিল। কিন্তু তেওঁৰ মহামন্ত্ৰী সংবুদ্ধি  
ডাঙৰীয়াই আওপাকে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰি  
ক’লে, “কঠোপনিষদত মোৰো কিঞ্চিত  
অধিকাৰ থকা বুলি জনাসকলে কয়।  
যুৰৰাজক এই বিষয়ে কিঞ্চিত সুধি-পুছি  
মোৰ মনৰ সন্দেহ দূৰ কৰিম।”

এই কথা শুনাৰ লগে লগে দিব্যনাথ  
পণ্ডিতৰ মুখখন শেঁতা পৰিল। দিব্যনাথে



কৈ উঠিল, “মহাৰাজ, ধৰ্মৰাজে কিশোৰ  
অভিমন্ত্যক চক্ৰবাহু ভংগ কৰিবলৈ  
পঠোৱাৰ পৰিণাম যে কি হৈছিল—আমি  
জানো। আমাৰ যুৱৰাজও অহা দহ  
বছৰলৈ অভিমন্ত্য হৈষেই কটাব লাগিব।  
বিদ্যাৰ সৈতে প্ৰাজ্ঞতা যুক্ত হ’লেহে  
পাণ্ডিত্য-পাৰদৰ্শিতা তথা পৰিপক্কতা  
আয়ত্তাধীন হ’ব। নহ’লে — অযথা  
হুঃসাহসৰ অৰ্থ হ’ব—প্ৰাণ-সংশয়।”

জগৎসেন ৰজাই চিন্তাযুক্তভাৱে ক’লে,  
“কিন্তু — মোৰ পুত্ৰটি যে প্ৰকৃততেই  
বিদ্যাৱান হ’ল তাৰ প্ৰমাণ বা কি?”

“বিদ্যাৱত্তাৰ অন্ততম আৰু শ্ৰেষ্ঠতম  
প্ৰমাণ হ’ল বিনয় আৰু কোনোবা বিনয়ী  
হয়নে নহয়, দৈনন্দিন আচাৰ-আচৰণেই  
সেই কথা কৈ দিব। আজিৰ যুৱৰাজ  
আৰু আগৰ যুৱৰাজৰ মাজত হোৱা  
পৰিৱৰ্তনলৈ মন কৰিলেই মোৰ উক্তিৰ  
যথার্থতা ঠাৱৰ কৰিব পাৰিব, মহাৰাজ।”  
দিব্যনাথে সামান্য বিচলিত ভাবে ক’লে।

এই কথা ঠিক যে, মাত্ৰ এসপ্তাহৰ  
মাজতে যুৱৰাজৰ মাজত অভাৱনীয়  
পৰিৱৰ্তনৰ সৃষ্টি হৈছিল।

পুত্ৰৰ মাজত পৰিৱৰ্তন হোৱা উপলব্ধি  
কৰি জগৎসেন ৰজা অতি তুষ্ট হ’ল আৰু  
দিব্যনাথ পণ্ডিতক তেওঁৰ দৰবাৰৰ প্ৰধান



পণ্ডিতৰ পদ যাচিলে।

কিন্তু ৰজাৰ এই অনুৰোধ দিব্যনাথে  
স্বীকাৰ নকৰি ৰজা জগৎসেনক ক’লে,  
“মোৰ জীৱনৰ লক্ষ্য মাত্ৰ একেটাই। মই  
আজিবেপৰাই দেশ-বিদেশ ভ্ৰমিবলৈ  
ওলাম, আৰু সকলোতে আপোনাৰ কীৰ্তিৰ  
ধ্বজা উৰুৱাম।”

অপাৰ আনন্দিত জগৎসেন ৰজাই  
দিব্যনাথৰ এনে নিঃস্বার্থ ৰাজভক্তিৰ শলাগ  
ল’লে আৰু তেওঁক যথোচিত উপহাৰ-  
পুৰস্কাৰ প্ৰদান কৰিলে। আৰু—জগৎসেন  
ৰজাৰপৰা বিদায় লৈ দিব্যনাথ পণ্ডিত  
পোনে পোনেই মহাসেনৰ কাষ পালেগৈ।



এই কাহিনী কোৱাৰ অন্তত বেতালে বিক্ৰমাদিত্যক সুধিলে, “হে ৰাজন! দিব্যনাথক কীৰ্তি, যশস্যা, প্ৰতিষ্ঠা আৰু লগতে অপৰিমিত ধনো লাগিছিল। এয়ে আছিল দিব্যনাথৰ জীৱনৰ লক্ষ্য। এই কাৰণেই দিব্যনাথ এসময়ত মহাৰাজ মহাসেনৰ কাষ চাপিছিল। কিন্তু দিব্যনাথৰ পাণ্ডিত্যলৈ মহাৰাজ মহাসেনৰ সন্দেহৰ হোৱাত মহাসেনে দিব্যনাথক ৰজা জগৎসেনৰ ওচৰলৈ যাবলৈ প্ৰলুব্ধ তথা উত্তেজিত কৰিছিল। কিন্তু ৰজা জগৎসেনে দিব্যনাথৰ আধা-কেঁচেলুৱা পাণ্ডিত্যকো মূল্যৱান বুলি ভাবি দিব্যনাথক ৰাজ-দৰবাৰৰ প্ৰধান পণ্ডিতৰ পদ যচাতো দিব্যনাথ সেই পদলৈ উপেক্ষা প্ৰদৰ্শন কৰি পুনৰ মহাৰাজ মহাসেনৰ ওচৰলৈ গৈছিল কিয়? এয়া দিব্যনাথৰ ধৈৰ্য্যহীনতা; অস্থিৰমতি আৰু বুদ্ধিহীনতাৰ প্ৰমাণ নাছিলনে? মোৰ এই প্ৰশ্নৰ সঠিক উত্তৰ

জানিও যদি নিদিয়া, তোমাৰ মূৰ ফাটি নিশ্চয়েই চাৰিফাল হ’ব।”

বেতালৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত বিক্ৰমাদিত্যই ক’লে” দিব্যনাথ পণ্ডিতে এই কথা দিব্যদৃষ্টিৰে উত্তমৰূপে উপলব্ধি কৰিছিল যে ৰজা জগৎসেনৰ মাজত কলাবিদ্যাৰ বা পাণ্ডিত্যৰ সামান্যতম বোধও নাই। সেয়া হ’ব শূন্যকুম্ভত পানীৰ অন্বেষণ। সেই কাৰণেহে জগৎসেন ৰজাৰ প্ৰস্তাৱ দলিয়াই পেলাই দিব্যনাথে চতুৰ কিন্তু বুদ্ধিশালী মহাৰাজ মহাসেনৰ কাষ চাপিছিল। এই কথাই দিব্যনাথৰ বুদ্ধিহীনতা নহয়, বুদ্ধিমত্তাৰহে প্ৰমাণ দিয়ে।”

ৰজা বিক্ৰমাদিত্যই এই কথা কোৱাৰ লগে লগেই বেতালে শ’টো লৈ সাউতকৰে পুনৰ সেই গছজোপালৈ উভতি গ’ল আৰু শ’টো সেই তাহানিৰ আওপুৰণি গছজোপাৰ প্ৰকাণ্ড ডাল এটাত পুনৰ ওলোমাই থোৱা হ’ল। [কল্পিত





# চান্দমা মা ক্ৰোড়পত্ৰ-৫৭

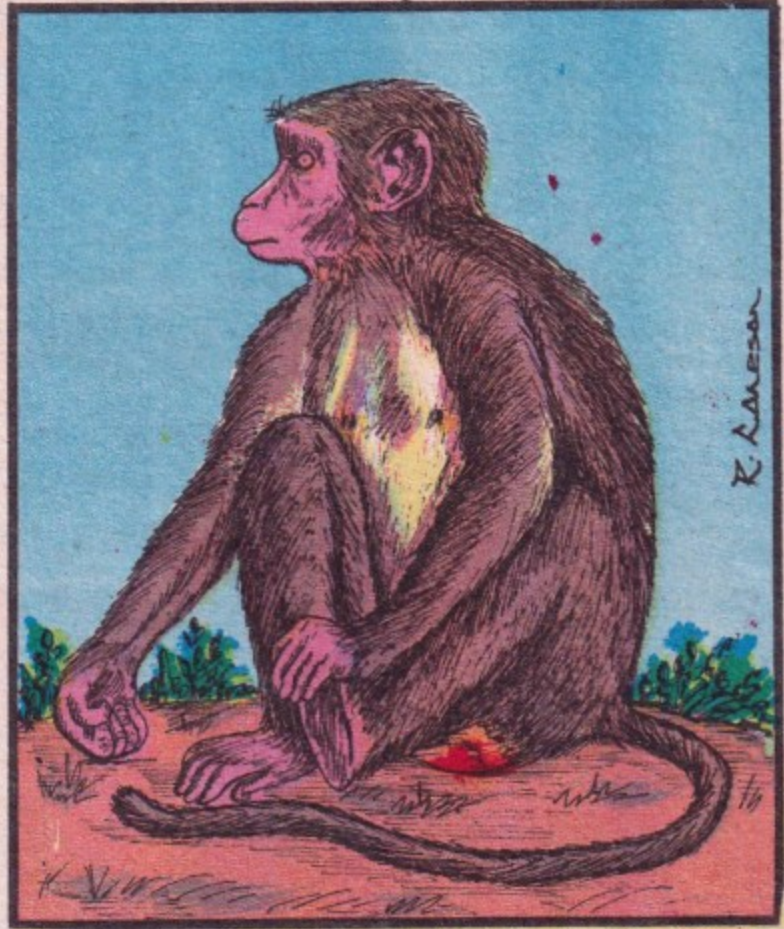
ভাৰতৰ পশু-পক্ষী :

## ‘তেজ’ৰ মিত্ৰ

শল্য-চিকিৎসাৰ বাবে ‘তেজ-দান’ আবেদনৰ কথা এতিয়া আক নতুনকৈ ক’বলৈ নাই। কিন্তু যিকোনো বোগীৰ অস্ত্ৰোপচাৰৰ বাবে একেই বিধৰ তেজ হ’লে নহ’ব, তেজৰো ইবিধ সিবিধ আছে, বছৰিধ যেনে—Rh নেগেটিভ বা Rh পজিটিভ। Rh হ’ল Rhesus-ৰ সংক্ষিপ্ত ৰূপ। Rhesus হ’ল এবিধ বিশেষ প্ৰজাতিৰ বান্দৰ।

বান্দৰকুলৰ প্ৰধান ছবিধ হ’ল লেংগুৰ (langurs) আৰু ম্যাকুৰেজ (macaques)। Rhesus Macaque হ’ল পৃথিৱী বিখ্যাত বান্দৰৰ প্ৰজাতি, কিয়নো এই প্ৰজাতিৰ বান্দৰৰ তেজ প্ৰায় মানুহৰ তৰফে সদৃশ। সাম্প্ৰতিক-কালত, বৈজ্ঞানিক গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত এইবিধ বান্দৰক বহুল পৰিমাণে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল আৰু সেইকাৰণে এইবিধ বান্দৰ হৈ উঠিছিল এক অতি মূল্যবান বপ্তানী-সামগ্ৰী। কিন্তু তাৰ ফলত, এইবিধ মহামূল্যবান বান্দৰৰ সংখ্যা দ্ৰুতগতিৰে হ্ৰাস পাই আহিছিল, আনকি ইহঁত লুপ্ত হোৱাবেই উপক্ৰম হৈছিল। সেইহেতুকে, ভাৰত চৰকাৰে এই প্ৰজাতিৰ বান্দৰৰ নিৰাপত্তাৰ তথা সুৰক্ষাৰ বন্দবস্ত কৰিলে আৰু ইহঁতক বপ্তানী কৰাতকটোৰতম নিষেধাজ্ঞা আৰোপ কৰিলে।

Rhesus বান্দৰৰাধাৰণ ভাৱে ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ আৰু মধ্যভাগত পৰিদৃষ্ট হয়। ইহঁতে যেতিয়া শিয় দিহে, তেতিয়া ৩০ ছেন্টিমিটাৰলৈকে ওখ হয়। ইবিধ বান্দৰক গাঁৱত, চহৰত, বিশেষকৈ মন্দিৰৰ ওচৰত, পুখুৰীৰ পাৰ আদিত আনকি বেল-ষ্টেছন প্ল্যাটফৰ্মতে জাকে জাকে ঘূৰি ফুৰা পৰিলক্ষিত হয়।







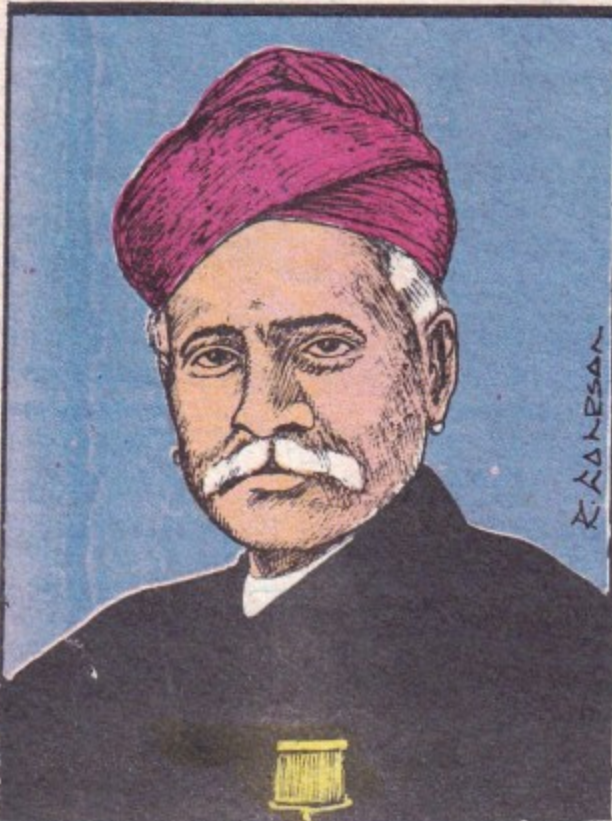
## ৰাজা ৰবি বৰ্মা

আজিৰ কেবল ১৯৪৭ চনতকৈ দুখন বেলেগ ৰাজত্ব আছিল। এই দুখন ৰাজ্যৰ তথা ৰাজত্বৰ নাম আছিল যথাক্ৰমে ত্ৰিবান্কুৰ বা ত্ৰিবাংকুৰ আৰু কোচিন।

আজিৰ ভাৰতৰ চিত্ৰশিল্পৰ অন্যতম পুৰোধা চিত্ৰশিল্পী ৰাজা ৰবি বৰ্মা আছিল ত্ৰিবান্কুৰৰ ৰজাঘৰীয়া মানুহ। তেওঁ ১৮৯৮ চনত আজিৰ কেবলৰ ৰাজধানী ত্ৰিবান্দ্ৰামৰপৰা ৪০ কিল'মিটাৰ দূৰত্ব এখন গাঁৱত জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল।

অতি সৰুতেই তেওঁ তেওঁলোকৰ ঘৰৰ দেৱালত জীৱ-জন্তুৰ, চৰাইৰ, গছ-গছনিৰ চিত্ৰ আঁকিছিল। সেই সৰু ল'ৰাটোক আঁকাৰপৰা কোনেও বিৰত কৰিব পৰা নাছিল।

এদিন এই ঘটনাৰ—চহৰত থকা তেওঁৰ খুড়াদেৱেক ৰাজা ৰাজ বৰ্মাৰ চকুত পৰিল।



ৰাজা ৰাজবৰ্মাদেৱে নিজেও আছিল এগৰাকী চিত্ৰশিল্পী। তেওঁ শিশু ৰবি বৰ্মাৰ মাজত থকা শিল্পী-গুণৰ শলাগ ল'লে আৰু অন্যান্যৰ দৰে ৰবিক চিত্ৰাংকণৰপৰা বিৰত হ'বলৈ উপদেশ দিয়াৰ পৰিৱৰ্তে উৎসাহ দিলে।

তাৰ পাছত ৰবি বৰ্মা ত্ৰিবান্দ্ৰামলৈ আহিল। তেতিয়া তেল-ৰঙেৰে (অয়িল পেইণ্টিং) চিত্ৰাংকণ কৰাটো হৈ উঠিছিল এক নতুন চিত্ৰাংকণ-পদ্ধতি। ৰাজ-পৰিয়ালৰ এগৰাকী চিত্ৰশিল্পী অলাগীৰি নাইডুৰ পৰা ৰবি বৰ্মাই ভাৰতীয় মহাকাব্য-সমূহৰ কথা (ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ আদি)



উত্তমৰূপে জানিছিল। আৰু ঠিক এই কালছোৱাতে তেওঁ বিশিষ্ট হল্যান্ডীয় ( Dutch ) থিয়ডোৰ জেনছানৰ প্ৰভাৱত পৰিল। তেতিয়া জেনছানে সেই ত্ৰিবাঙ্গামতে চিত্ৰাংকণ কৰি আছিল। ৰবি বৰ্মাই জেনছানৰপৰা হাতে-কাপে চিত্ৰাংকণ-পদ্ধতি শিকিব নোৱাৰিলে, কিন্তু তেওঁ ( ৰবি বৰ্মাই ) আগৰেপৰাই আয়ত্ত কৰা তেল-ৰঙী চিত্ৰাংকণৰ ইঅ'ৰোপীয় পদ্ধতিৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ অধিক ভালকৈ অধ্যয়ন তথা আয়ত্ত কৰিলে।

এইদৰে, ৰবি বৰ্মাই চিত্ৰাংকণৰ ভাৰতীয় ঐতিহ্যৰ সৈতে ইঅ'ৰোপীয় কলা-কৌশলৰ সংমিশ্ৰণ কৰি অয়িল-পেইণ্টিঙৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন দিগন্তৰ উদ্ঘাটন কৰিলে।

১৮৮২চনত তদানীন্তন মাদ্ৰাজৰ গাভাৰ্ণাৰৰ উৎসাহেৰে অনুষ্ঠিত এক চিত্ৰ-প্ৰদৰ্শনীত ৰবি বৰ্মাৰ এখন চিত্ৰই স্বৰ্ণপদক লাভ কৰিলে। এই স্বৰ্ণপদকপ্ৰাপ্ত চিত্ৰখন পাছত ভিয়েনাৰ প্ৰদৰ্শিত হৈছিল আৰু তাৰ ফলত তেওঁৰ খ্যাতি আন্তৰ্জাতিকতাৰ স্তৰত ব্যাপ্ত হৈ পৰিছিল। তেওঁ যেতিয়া খ্যাতিৰ উচ্চ শিখৰত, তেতিয়াই, ৫৮ বছৰ বয়সত তেওঁৰ দেহান্ত হ'ল।

“মই সমগ্ৰ প্ৰাতঃকাল ধৰি ৰবি বৰ্মাৰ চিত্ৰশিল্প অধ্যয়ন কৰিছোঁ। তেওঁক চিত্ৰশিল্প মই যে ভাল পাইছোঁ, সেই কথা কোৱা বাহুল্য মাথোন। আমাৰ দৈশৰ বিষয়বস্তু আৰু তাৰ প্ৰকাশসমূহ যে আমাৰ কিমান অপোন—এই চিত্ৰশিল্পসমূহে সেই কথাৰ জীৱন্ত সাক্ষ্য দিয়ে।” —উক্ত মন্তব্যখিনি ৰবীন্দ্ৰনাথৰ।





# আমি জানো নে ?

১. বজা দশৰথৰ এগৰাকী কন্যা আছিল। তেওঁৰ নাম ? তেওঁ কাক বিয়া কৰাইছিল ?
২. টেবল্ টেনিছ খেলা কোনে আৰু কেতিয়া আৱিষ্কাৰ কৰিছিল ?
৩. ভোপাল আৰু ভোজপালৰ মাজত সম্পৰ্ক কি ?
৪. পৃথিৱীৰ কিমান ঠাই পানীৰে আবৃত ?
৫. তামিল ভাষাৰ অন্ততম সৃষ্টিক 'পঞ্চম বেদ' বুলি কোৱা হয়। গ্ৰন্থখনৰ আৰু বচোতাৰ নাম ?
৬. বোমৰ দৰেই দক্ষিণ ভাৰতৰ এখন নগৰ সাতটা পাহাৰৰ ওপৰত নিৰ্মিত। নগৰখনৰ নাম ?
৭. হীৰাক কোনেবিধৰ এছিডেই দ্ৰৱীভূত কৰিব নোৱাৰে। কিহেনো হীৰাক চূৰ্ণ কৰিব পাৰে ?
৮. ভাৰতৰ কোনোবা এখন ৰাজ্যৰ নাম কোনোবা উপজাতিৰ নামেৰে খ্যাত। কোনখন ৰাজ্য ? সেই নামৰ অৰ্থ কি ?
৯. বিজয়াদিত্যৰ ৰাজসভাৰ 'নৱবহু' কোন কোন ?
১০. কোনোবা এগৰাকী চীনদেশীয় সম্ৰাটৰ সভাত উচ্চপদত নিযুক্ত ইঅ'ৰোপীয়া মানুহজন কোন আছিল ? সম্ৰাট আছিল কোন ?
১১. 'কৰুনাডু' (সমৃদ্ধিশালী অঞ্চল) কাক বোলে ?
১২. উৰাজাহাজৰ প্ৰথম প্ৰতিকূপ বা মডেল কোনে যুগুতাইছিল ?
১৩. 'নয়ানমাৰ' আৰু 'আলোৱাৰ'ৰ মাজত প্ৰধান পাৰ্থক্য কি ?
১৪. কলিকতাত ইংৰাজ-নিৰ্মিত দুৰ্গৰ নাম কি ? সেই দুৰ্গ কেতিয়া নিৰ্মিত ?
১৫. যেতিয়া এক খণ্ড বৰফ গিলাছত ভৰাই থোৱা হয়, তেতিয়া গিলাছৰ পানীৰ উচ্চতা বাঢ়েনে ?

## উত্তৰ

- |                                                                                                          |                                                                                                          |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ১. বজা দশৰথৰ এগৰাকী কন্যা আছিল। তেওঁৰ নাম ? তেওঁ কাক বিয়া কৰাইছিল ?                                     | ১. বজা দশৰথৰ এগৰাকী কন্যা আছিল। তেওঁৰ নাম ? তেওঁ কাক বিয়া কৰাইছিল ?                                     |
| ২. টেবল্ টেনিছ খেলা কোনে আৰু কেতিয়া আৱিষ্কাৰ কৰিছিল ?                                                   | ২. টেবল্ টেনিছ খেলা কোনে আৰু কেতিয়া আৱিষ্কাৰ কৰিছিল ?                                                   |
| ৩. ভোপাল আৰু ভোজপালৰ মাজত সম্পৰ্ক কি ?                                                                   | ৩. ভোপাল আৰু ভোজপালৰ মাজত সম্পৰ্ক কি ?                                                                   |
| ৪. পৃথিৱীৰ কিমান ঠাই পানীৰে আবৃত ?                                                                       | ৪. পৃথিৱীৰ কিমান ঠাই পানীৰে আবৃত ?                                                                       |
| ৫. তামিল ভাষাৰ অন্ততম সৃষ্টিক 'পঞ্চম বেদ' বুলি কোৱা হয়। গ্ৰন্থখনৰ আৰু বচোতাৰ নাম ?                      | ৫. তামিল ভাষাৰ অন্ততম সৃষ্টিক 'পঞ্চম বেদ' বুলি কোৱা হয়। গ্ৰন্থখনৰ আৰু বচোতাৰ নাম ?                      |
| ৬. বোমৰ দৰেই দক্ষিণ ভাৰতৰ এখন নগৰ সাতটা পাহাৰৰ ওপৰত নিৰ্মিত। নগৰখনৰ নাম ?                                | ৬. বোমৰ দৰেই দক্ষিণ ভাৰতৰ এখন নগৰ সাতটা পাহাৰৰ ওপৰত নিৰ্মিত। নগৰখনৰ নাম ?                                |
| ৭. হীৰাক কোনেবিধৰ এছিডেই দ্ৰৱীভূত কৰিব নোৱাৰে। কিহেনো হীৰাক চূৰ্ণ কৰিব পাৰে ?                            | ৭. হীৰাক কোনেবিধৰ এছিডেই দ্ৰৱীভূত কৰিব নোৱাৰে। কিহেনো হীৰাক চূৰ্ণ কৰিব পাৰে ?                            |
| ৮. ভাৰতৰ কোনোবা এখন ৰাজ্যৰ নাম কোনোবা উপজাতিৰ নামেৰে খ্যাত। কোনখন ৰাজ্য ? সেই নামৰ অৰ্থ কি ?             | ৮. ভাৰতৰ কোনোবা এখন ৰাজ্যৰ নাম কোনোবা উপজাতিৰ নামেৰে খ্যাত। কোনখন ৰাজ্য ? সেই নামৰ অৰ্থ কি ?             |
| ৯. বিজয়াদিত্যৰ ৰাজসভাৰ 'নৱবহু' কোন কোন ?                                                                | ৯. বিজয়াদিত্যৰ ৰাজসভাৰ 'নৱবহু' কোন কোন ?                                                                |
| ১০. কোনোবা এগৰাকী চীনদেশীয় সম্ৰাটৰ সভাত উচ্চপদত নিযুক্ত ইঅ'ৰোপীয়া মানুহজন কোন আছিল ? সম্ৰাট আছিল কোন ? | ১০. কোনোবা এগৰাকী চীনদেশীয় সম্ৰাটৰ সভাত উচ্চপদত নিযুক্ত ইঅ'ৰোপীয়া মানুহজন কোন আছিল ? সম্ৰাট আছিল কোন ? |
| ১১. 'কৰুনাডু' (সমৃদ্ধিশালী অঞ্চল) কাক বোলে ?                                                             | ১১. 'কৰুনাডু' (সমৃদ্ধিশালী অঞ্চল) কাক বোলে ?                                                             |
| ১২. উৰাজাহাজৰ প্ৰথম প্ৰতিকূপ বা মডেল কোনে যুগুতাইছিল ?                                                   | ১২. উৰাজাহাজৰ প্ৰথম প্ৰতিকূপ বা মডেল কোনে যুগুতাইছিল ?                                                   |
| ১৩. 'নয়ানমাৰ' আৰু 'আলোৱাৰ'ৰ মাজত প্ৰধান পাৰ্থক্য কি ?                                                   | ১৩. 'নয়ানমাৰ' আৰু 'আলোৱাৰ'ৰ মাজত প্ৰধান পাৰ্থক্য কি ?                                                   |
| ১৪. কলিকতাত ইংৰাজ-নিৰ্মিত দুৰ্গৰ নাম কি ? সেই দুৰ্গ কেতিয়া নিৰ্মিত ?                                    | ১৪. কলিকতাত ইংৰাজ-নিৰ্মিত দুৰ্গৰ নাম কি ? সেই দুৰ্গ কেতিয়া নিৰ্মিত ?                                    |
| ১৫. যেতিয়া এক খণ্ড বৰফ গিলাছত ভৰাই থোৱা হয়, তেতিয়া গিলাছৰ পানীৰ উচ্চতা বাঢ়েনে ?                      | ১৫. যেতিয়া এক খণ্ড বৰফ গিলাছত ভৰাই থোৱা হয়, তেতিয়া গিলাছৰ পানীৰ উচ্চতা বাঢ়েনে ?                      |





## অভিনৱ প্ৰতিশোধ

বহুদিনৰ আগৰ কথা। তেতিয়াৰ প্ৰতিহাৰ নামৰ নগৰত সূৰ্য্যমিত্ৰ, চন্দ্ৰশেখৰ আৰু চন্দ্ৰনমিত্ৰ নামৰ তিনিজন নলেগলে লগা বন্ধু আছিল। তিনিওজনে একেই-জন শিক্ষাগুৰুৰ ওচৰত বিদ্যাভ্যাস কৰিছিল আৰু একেলগেই ডাঙৰ-দীঘল হৈছিল। ডাঙৰ হৈ এই তিনিও পৰস্পৰক কৈছিল যে সিহঁত বাঁচিলেও একেলগে বাঁচিব, মৰিলেও একেলগেই মৰিব।

এইদৰে দিন যায় মাহ উকলে বছৰে বাগৰ সলায়। তিমানতে সিহঁত তিনিও-জনৰ শিক্ষা-দীক্ষাৰো সাং হৈছে। এতিয়া সিহঁতে নিশ্চিন্ত জীৱন যাপিছে। কেৱল চন্দ্ৰশেখৰে জীৱনৰ ভৱিষ্যতৰ বিষয়ে কিকিত ভবা-গুণা কৰিছে।

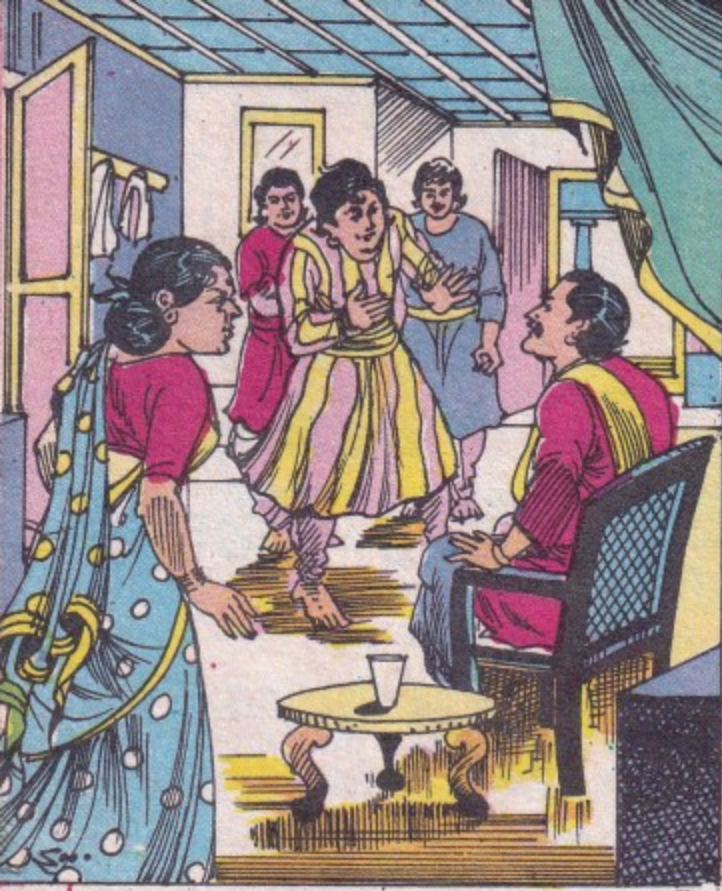
এদিন চন্দ্ৰশেখৰে তাৰ আন বন্ধু

হুজুক ক'লে, “মোৰ ধাৰণা, সময়ৰ শৰ সময়তে মাৰিব জনাইহে সৌভাগ্যক বিচাৰি পায়। আমাৰ ভৱিষ্যৎ জীৱনৰ কাৰ্য্যকাৰিতাৰ তথা নিৰাপত্তাৰ বাবে আমি এতিয়াৰেপৰাই কিব-নহয়-কিবা উপায় আৱিষ্কাৰ কৰা আৱশ্যক।— তোমালোকৰ এই কথা নিশ্চয় মনত পৰিব যে সকলোপৰাই আমি ‘বি কৰিম একেলগে কৰিম, মৰিলেও একেলগে মৰিম’ বুলি কৈ আহিছোঁ। এতিয়া সেই প্ৰতিজ্ঞা কাৰ্য্যকৰী কৰাৰ সময় আমাৰ আগত উপস্থিত হৈছে।”

বন্ধু হুজনে ক'লে, “বন্ধু, কথানো কি আমাক ভাঙি-পাতি ক'বানে?”

“তেনেহ'লে শুনা। আমি তিনিও মালয় আৰু ঘৰদ্বীপলৈ বেপাৰ-বণিজ্যলৈ





ওলাম। আমাৰ প্ৰতিহাৰ নগৰত তামোল আৰু নাৰিকল প্ৰচুৰ পৰিমাণে পোৱা যায়। এই বস্তু দুটা আমি তালৈ লৈ যাম, আৰু তাৰপৰা ঘূৰোঁতে সেই ঠাইৰপৰা মহামূল্যবান সুগন্ধি দ্ৰব্যাদি আৰু বিভিন্ন ধৰণৰ মচলাও লৈ আহিম। এই বাণিজ্য কৰাৰ বাবে অৱশ্যে যথেষ্ট পৰিমাণ ধনৰ আৱশ্যক হ'ব।" কৈ চন্দ্ৰশেখৰে বৈ দিলে আৰু তাৰ পাছত পুনৰ সুধিলে, "আমি এই বাণিজ্যলৈ ওলাব পাৰিম বুলি ভাবানে?"

"কিয় নোৱাৰিম?"

বন্ধুদ্বয়ে একমত হৈ ক'লে, "প্ৰথমৰ

ফালে অৱশ্যে ধনৰ নাটনি হ'ব, কিন্তু পাছত ঠিক হৈ যাব। ধনেই ধন আৰু দিব আৰু আমাৰ বেহা-বেপাৰো স্বচ্ছন্দ-ভাবে চলি থাকিব।"

তাৰ পাছত এদিন নিজৰ নিজৰ মাতৃ-পিতৃৰপৰা সন্মতি আৰু আশীৰ্বাদ মূৰত লৈ তিনিও মালয়দ্বীপলৈ বুলি যাত্ৰা কৰিলে। তামোল-নাৰিকল আৰু নানান মণিহাৰী বস্তু-সামগ্ৰী লগত লৈ।

সাগৰ পাৰ হৈ তিনিও গন্তব্যস্থান পালেগৈ নিজা নিজা দ্ৰব্য-সামগ্ৰী লৈ আৰু তাত থকা বিদেশীহঁতৰ বাবে ভালৰো ভাল খাজিখোৱা অৰ্থাৎ ছৰাইখানাৰ আশ্ৰয় ল'লেগৈ।

সামান্য জিৰণি লোৱাৰ অন্তত চন্দ্ৰশেখৰে তাৰ বন্ধু সূৰ্য্যমিত্ৰ আৰু চন্দনমিশ্ৰক ক'লে, "কালিলৈ আগ-বেলাৰেপৰাই আমি আমাৰ নিজৰ নিজৰ বস্তু বেচিবলৈ আৰম্ভ কৰিম।"

বন্ধু দুজনে চন্দ্ৰশেখৰৰ কথাত মূৰ দুপিয়ালে হয়, কিন্তু সিহঁতৰ বুকত ঢেঁকিয়ে বনাদি বানি থাকিল। বস্তু কিনা বৰ সহজ, বেচিবলৈ বৰ টান।

পাছদিনা তিনিও নিজ নিজ দ্ৰব্য-সম্ভাৰে সৈতে নগৰৰ তিনি দিশলৈ ওলাল আৰু বেলি লহিউৱাৰ আগে আগে



পুনৰ খাজিখোৱালৈ উলটিল। কিন্তু চন্দ্ৰশেখৰে লক্ষ্য কৰিলে যে—তাৰ বন্ধু ছজন প্ৰায় নিবোকা চামোনৰ দৰে হৈ পৰিছে, মুখ-চকু ক'লা পৰিছে।

চন্দ্ৰশেখৰে সিহঁতক সুধিলে 'কি? তোমালোকৰ খবৰ কি কোৱাচোন?'

“প্ৰথম দিনৰেপৰাই বেপাৰত কেনা লাগিল। আমাৰ বেহা-বেপাৰৰ ধৰণ-ধাৰণ দেখি ইয়াৰ বেপাৰীহঁতে হাঁহিছে, ইতিকিং কৰিছে, আৰু — আমি যে বেপাৰৰ একোৱেই নাজানো, সেই কথাও খোলা-খুলি কৈয়েই কৈছে আমাক।” বন্ধুদ্বয়ে চন্দ্ৰশেখৰক ক'লে।

তাৰ পাছত দুয়োজনেই চন্দ্ৰশেখৰৰ বেপাৰৰ কথা সোধাত সঁচা কথা ক'বলৈ চন্দ্ৰশেখৰে সংকোচ বোধ কৰি উচপিচাবলৈ ধৰিলে। কিয়নো—চন্দ্ৰশেখৰৰ বেহা-বেপাৰৰ কথা শুনাৰ পাছত সিহঁতৰ মুখ আৰু যে ক'লা পৰিব—সেই কথাত চন্দ্ৰশেখৰৰ মনত সন্দেহ নাছিল। তথাপি—প্ৰকৃত কথাখিনি গোপন কৰাটোও অত্যাৱহাৰ বুলি ভাবি চন্দ্ৰশেখৰে সিহঁত দুজনক ক'লে যে—তাৰ বেপাৰ-বাণিজ্য ভালেই হৈছে। আৰু—সিংহল আৰু কাশ্মীৰৰপৰা অহা ছজন ডাঙৰ বেপাৰীৰ সৈতে তাৰ চা-



চিনাকি হৈছে, আৰু তেওঁলোকে তাক খানা-পিনাৰ নিমন্ত্ৰণো কৰিছে।

এই কথা শুনি বন্ধু দুজনৰ মুখৰ ভাব অধিক বিষাদগ্ৰস্ত হৈ পৰিল। তিনি চাৰিদিনৰ ভিতৰত চন্দ্ৰশেখৰৰ আটাইখিনি দ্ৰব্য-সামগ্ৰী বিক্ৰি হৈ গ'ল। কিন্তু সূৰ্য্যামিত্ৰ আৰু চন্দনমিত্ৰৰ তেতিয়ালৈকো আধাতকৈও অধিকেই নিৰিকাকৈ পৰি আছিল।

পাছত সিহঁতৰ বস্তুখিনি বিক্ৰি কৰাৰ দায়িত্ব চন্দ্ৰশেখৰে ল'লে আৰু সিহঁতৰ বস্তুখিনি এদিনতে বেচি দিলে।

তাৰ পাছত সিহঁত তিনিও পুনৰ





প্ৰতিহাৰ নগৰলৈ তথা ঘৰলৈ উভতি  
যোৱাৰ বাবে যো-জা কৰি থাকিল।

প্ৰতিহাৰলৈ বুলি যাত্ৰা কৰাৰ আগতে  
সিহঁত তিনিও সেই ঠাইৰ এক সুবিখ্যাত  
মন্দিৰলৈ গ'ল আৰু তাত দেৱতালৈ পূজা  
দিয়াৰ অন্তত মন্দিৰৰ পিছফালে থকা  
বিৰাট ফুলনি চাবলৈ গৈ থাকিল। এই  
বিশাল ফুলনিডৰা এক সুবিস্তীৰ্ণ পাহাৰুৱা  
ঠাইত অৱস্থিত, আৰু এই অলুচ পাহাৰ-  
শ্ৰেণীৰ মাজত থকা ফুলনিৰ নিচেই  
কাষেদি গঙলা নামৰ বিৰাট নদী এখন  
প্ৰবাহিত। বন্ধু দুজনে অতি আগ্ৰহ  
প্ৰকাশ কৰিলে এই সুদৃশ্য ফুলনি তথা

গঙলা নৈখন চাবলৈ। তিনিও ফুলনিৰ  
পিনে আগুৱাই গৈ থাকিল। চন্দ্ৰশেখৰ  
আগে আগে গৈ থাকিল, আৰু সূৰ্য্যমিত্ৰ-  
চন্দনমিশ্ৰ-চন্দ্ৰশেখৰৰ পিছে পিছে।

তাৰ পাছত সিহঁত তিনিও গঙলা নৈৰ  
পাৰত তথা অলুচ টিলা এটাৰ ওপৰত  
থিয় হৈ দৃশ্যপটৰ অপৰূপ সৌন্দৰ্যলৈ চাই  
থাকিল। আৰু—অকস্মাৎ বন্ধু দুজনে  
আপোনপাহৰা হৈ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্যলৈ  
চাই থকা চন্দ্ৰশেখৰক সেই খবৰশ্ৰোতা  
পাৰ্বত্য নৈলৈ ঠেলি পেলালে।

বন্ধু চন্দ্ৰশেখৰক নৈ বুকুলৈ ঠেলি  
পেলায়ই ছয়ো ছবাইখানালৈ ঘূৰি-আহিল,  
আৰু নিজৰ নিজৰ ধন আৰু লগতে  
চন্দ্ৰশেখৰৰ ধনখিনিও ছয়োৰো মাজত  
ভগাই লৈ প্ৰতিহাৰ নগৰলৈ উলটিল।

বন্ধু দুজনে চন্দ্ৰশেখৰৰ মাক-দেউতাকক  
ক'লে যে—বেপাৰত অধিক পৰিমাণে  
লোকচান হোৱাত চন্দ্ৰশেখৰে আত্মহত্যা  
কৰিলে আৰু ছবাইখানাত থকা তাৰ ধন-  
সোণ যি আছিল সেই ঠাইৰ চৰকাৰে  
বাজেয়াপ্ত কৰিলে।

কিন্তু বন্ধুদ্বয়ে আশা কৰা মতে  
চন্দ্ৰশেখৰৰ মৃত্যু হোৱা নাছিল।

সিহঁতে বন্ধু চন্দ্ৰশেখৰক ঠেলি পেলাই  
তাৰপৰা দৌৰি পলাই গৈছিল আৰু সেই



ভয়াল পৰ্বতীয়া নৈৰ পানীত চন্দ্ৰশেখৰ  
নিশ্চয় ডুবি মৰা বুলি ভাবিছিল। কিন্তু  
চন্দ্ৰশেখৰ এজোপা বৰগছৰ ডালত  
আটক হৈ পৰিছিল আৰু ঠিক মেলি মাৰ  
যোৱাৰ আগে আগে আকৌ চেতনা ঘূৰাই  
পাই চিঞৰি উঠিল: “বেচাৰা বেচৰা!”

ঠিক তেতিয়াই মন্দিৰৰ ধৰ্মাধিকাৰী  
মন্দিৰকৰ কন্যা স্বৰ্ণগৌৰী মন্দিৰৰ দেৱতাৰ  
পূজাৰ বাবে ফুল বুটলিবলৈ সেই ফুলনিলৈ  
আহিছিল। স্বৰ্ণগৌৰীৰ সৈতে তাই  
পৰিচাৰিকাও আহিল এজনী। অমুচ্চ  
পাহাৰৰ তলফালৰপৰা চন্দ্ৰশেখৰৰ  
আৰ্ত্তনাদ শুনি, সেই পৰিচাৰিকাক পঠাই  
মানুহ মাতাই অমালে আৰু দীঘল বছৰ  
সহায়ত অৰ্ধচেতন চন্দ্ৰশেখৰক উদ্ধাৰ  
কৰিলে।

উদ্ধাৰপ্ৰাপ্ত চন্দ্ৰশেখৰ পুনৰ অচেতন  
হৈ পৰিল। স্বৰ্ণগৌৰীৰ পিতাক মন্দিৰকে  
চন্দ্ৰশেখৰলৈ চাই জীয়েকক ক’লে, “এই  
মানুহজন হ’ল প্ৰতিহাৰ নগৰৰ মানুহ,  
এওঁৰ নাম চন্দ্ৰশেখৰ। মই এওঁৰপৰা  
ভালেখিনি বস্তু-সামগ্ৰী কিনি লোঁ। এওঁ যে  
অতি সম্ভ্ৰান্ত বেপাৰী, সেই কথাত মই  
নিশ্চিত।”

অলপ সময়ৰ পাছত যেতিয়া  
চন্দ্ৰশেখৰৰ চেতনা পুনৰ ঘূৰি আহিল,

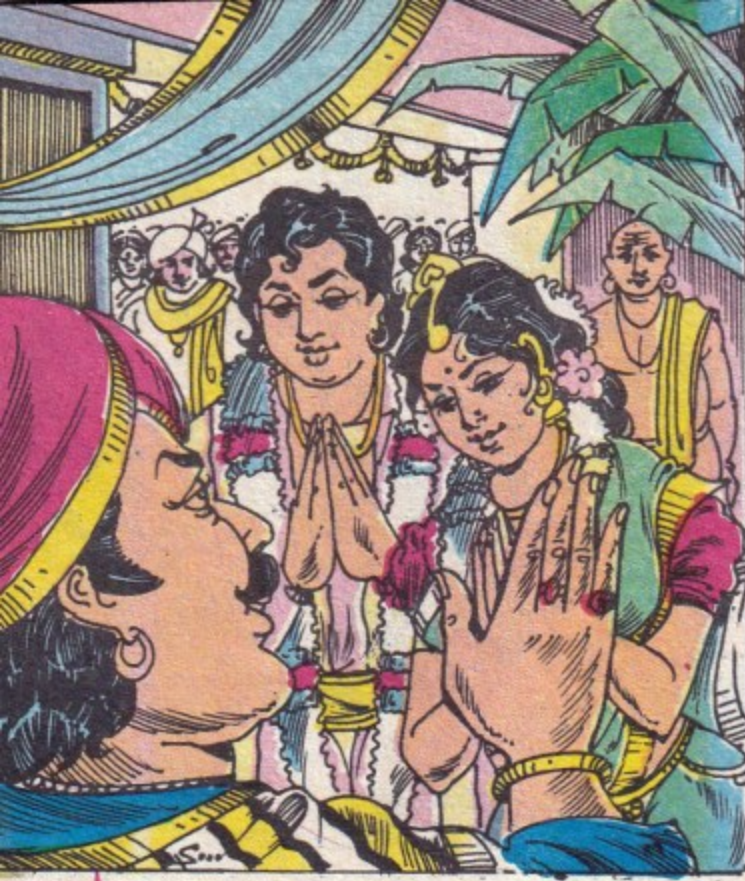


তেতিয়া মন্দিৰকে সোধ-পোছ কৰি কৰি  
চন্দ্ৰশেখৰৰপৰা সকলো কথা জানি ল’লে,  
যদিও পোনতে চন্দ্ৰশেখৰে অতকালৰ  
বন্ধুদ্বয়ৰ এনে জঘন্ত কাৰ্য্যৰ কথা ক’বলৈ  
হেঁহো নেহো কৰিছিল।

সকলো কথা শুনাৰ অন্তত ক্ৰুদ্ধ  
মন্দিৰকে চন্দ্ৰশেখৰক ক’লে, “এই ঘটনা  
বন্ধু হৈ বন্ধুৰ বিৰুদ্ধে, কৰা এক জঘন্ততম  
অপৰাধ। ৰাজপ্ৰহৰীক কৈ সিহঁত ছটাক  
মই গ্ৰেপ্তাৰ কৰোঁৱাম।”

কিন্তু চন্দ্ৰশেখৰে শাস্ত কঠেৰে ক’লে,  
“সিহঁতক গ্ৰেপ্তাৰ কৰোঁৱাটো সহজেই,  
কিন্তু—সিহঁত এতিয়ালৈকো ইয়াত আছে





বুলি ভাবিছেনে ? সিহঁতে নিশ্চয় মোৰ ধন-সোণখিনি লৈ নিশ্চয় পলাল। আক—

চন্দ্ৰশেখৰে বৈ দিয়াত মন্দাৰকে চন্দ্ৰশেখৰক ক'লে, “ইমান অমানৱীয় জঘন্যতম অপৰাধ কৰাৰ পাছতো তুমি সিহঁতক কেৱল বন্ধু বুলিয়েই বেহাই দিব খুজিছানে কি ? জঘন্যতম অপৰাধতো বন্ধুত্ব এনাজৰী অটুট হৈ থাকিবনে ?”

চন্দ্ৰশেখৰে হাঁহি মাৰি ক'লে, “নহয়, মোৰ কথা ঠিক—তেনেকুৱা নহয়। সিহঁতে যি কৰিলে—ভাবি বৰ খেদ হৈছে। কিন্তু কিন্তু সেইদৰে নহয়, মই কিঞ্চিৎ বুদ্ধিমানৰ দৰে প্ৰতিশোধ ল'ম। মোক

আপুনি কিছুখিনি ধন ধাৰলৈ দিবনে ? মই বেহা-বেপাৰ কৰি এবছৰৰ অন্তত আপোনাক যথোচিত স্মৃতিৰে সৈতে টাকাখিনি ঘূৰাই দিম।”

এনেতে স্বৰ্ণগোৰীয়ে তাইৰ দেউতাকক মাতি ঘৰৰ ভিতৰলৈ লৈ গ'ল।

মন্দাৰক পুনৰ চন্দ্ৰশেখৰৰ ওচৰলৈ আহিল আৰু চন্দ্ৰশেখৰক ক'লে, “আমাৰ আইজনীয়ে—গোৰীয়ে — তোমাক ধন ধাৰলৈ দিবলৈ মানা কৰিছে দেখোন !”

এই কথা শুনি চন্দ্ৰশেখৰৰ মুখ-চকুত কোনো ভাবান্তৰ নহ'ল।

মন্দাৰকেই পুনৰ ক'লে, “তাই তোমাক আমাৰ ঘৰৰ জোঁৱাই হিচাপে ল'বলৈ ক'লে। মোৰ কোনো ল'ৰা নাই, গতিকে—মোৰ যা আছে যি আছে—সকলো তোমাৰ হওক।”

“এই বিষয়ে মোৰ মতামত দিয়াৰ আগতে কওঁ—প্ৰতিহাৰ নগৰত মোৰ পিতৃ-মাতৃ আছে, আৰু মই মোৰ মাতৃভূমি পৰিত্যাগ কৰি ইয়াত কিন্তু থাকিব নোৱাৰিম।”

চন্দ্ৰশেখৰৰ কথাৰ উত্তৰত মন্দাৰকে ক'লে, “লাগিলে—তোমাৰ লগত আমিও প্ৰতিহাৰী হ'মগৈ !”

কিছু দিনৰ অন্তত চন্দ্ৰশেখৰে



স্বৰ্ণগৌৰীক বিয়া কৰাই পত্নী আৰু শত্ৰুদেউতাকে। লগত লৈ প্ৰতিহাৰ নগৰ পালেগৈ।

এইদৰে, মৃত চন্দ্ৰশেখৰক ঘূৰাই পাই আৰু লগতে বোৱাৰী এজনীকো পাই মাতৃ-পিতৃ আনন্দত আত্মহাৰা হৈ পৰিল। কিন্তু চন্দ্ৰশেখৰৰ একালৰ নলগল বন্ধু সূৰ্য্যমিত্ৰ আৰু চন্দনমিশ্ৰৰ মূৰত সৰগ ভাগি পৰিল।

সকলো চিনাকি মানুহেই মৃত চন্দ্ৰশেখৰৰ পুনৰাবিভাৱত বিস্মিত হৈছিল। তেওঁলোকৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত চন্দ্ৰশেখৰে মাত্ৰ ইমানকে কৈছিল, “মোক এনেবোৰ প্ৰশ্ন কৰি অতন্ত্ৰত নেপেলাব। মোক এক ভয়ানক বড়যন্ত্ৰৰপৰা ৰক্ষা কৰাত আমাৰ কুলদেৱতাৰ ওচৰত মই চিৰকৃতজ্ঞ।”

কিন্তু চন্দ্ৰশেখৰে যিয়েই কওক-নকওক, তাৰ একালৰ নলগল বন্ধু ছুজনৰ লগত

আৰু মুখ দেখাদেখিও নোহোৱাত বুজাই সকলো বুজিলে।

শত্ৰুৰেক মন্দাৰকে এদিন চন্দ্ৰশেখৰক সুধিলে, “চন্দ্ৰশেখৰ, তুমি যে তোমাৰ ঘোৰ অপৰাধী বন্ধুদ্বয়ৰ ওপৰত বুদ্ধিমত্তাৰে প্ৰতিশোধ ল’বা বুলি কৈছিল—তাৰ কি হ’ল কোৱাচন?”

চন্দ্ৰশেখৰে ক’লে, “প্ৰতিশোধ—কেৱল মাৰ-পিট খুন-জখমেই নহয়। চিৰজীৱনৰ বাবে অসহযোগিতা বা পৰিত্যাগ কৰাটো তাতোকৈ ভয়ংকৰ প্ৰতিশোধ। ‘ধৰোঁ মাছ নোছোওঁ পানী’কৈ মই লোকক যি সামান্য কথা কৈছোঁ, তাৰেই তেওঁলোকেও ঘটনাৰ উমান পাইছে, আৰু মোৰ একালৰ বন্ধুহঁতৰ পিনে সন্দেহৰ তীব্ৰ টোঁৱাইছে যে—সেই কথা বন্ধু ছুজনেও বাককৈ বুজি পাইছে আৰু সদা-সৰ্বক্ষণ তলমূৰ হৈ আছে।—এয়ে হ’ল মোৰ প্ৰতিশোধ।”





# চান্দমামাৰ সম্বাদ

দীৰ্ঘতম দিন।

৩০ জুন/জুলাই ১ তাৰিখৰ মাজনিশা আমি যেতিয়া টোপনিৰ জ্বলন্ত লাল-কাল, তেতিয়া দিল্লীৰ আশ্ৰয়াল ফিজিক্যাল ল্যাবৰেটৰ বিজ্ঞানীসকলে এটি অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ কাম কৰি আছিল। তেওঁলোকে অ্যাটমিক ঘড়ীৰ কাঁটাডাল এক ছেকেণ্ডলৈ পিছুৱাই দিছিল। কিয়নো, গণনামতে, পৃথিৱীৰ ঘূৰ্ণন গতি এক ছেকেণ্ডলৈ লেহেম হৈ পৰিছিল।



গতিক—এই এক ছেকেণ্ড সময় শুদ্ধ নকৰাহেঁতেন আমাৰ হাতঘড়িত বা বেতিম'ৰ বিপ্ বিপ্ ছিগনাল বা টি ভিৰ সময় ইত্যাদি নিভুল হৈ নাথাকিলাহেঁতেন। ১১ বছৰৰ আগতেও—১৯৭২ চনৰ জুন মাহৰ ৩০ তাৰিখৰ দিনা, সময়ৰ ইতিহাসত দীৰ্ঘতম দিন হিচাপে (১ ছেকেণ্ড দীৰ্ঘ) পৰিগণিত হৈছিল।

পৃথিৱীয়ে কানে কান মাৰি সাৰিলে।

প্ৰায় ৬০০০ টনিজ ওজনৰ এক গ্ৰহাণুপুঞ্জই ঘণ্টাইপ্ৰতি ৪৮,০০০ মাইল বেগেৰে মহাকাশৰপৰা

পৃথিৱীলৈ বুলি প্ৰধাৰিত হৈছিল। সৌভাগ্যবশতঃ, এই গ্ৰহাণুপুঞ্জই পৃথিৱীক আঘাত কৰিবলৈ নাপালে। এই গ্ৰহাণুপুঞ্জ যেতিয়া পৃথিৱীৰপৰা আক মাত্ৰ ২০,০০০ মাইল নিলগ, তেতিয়াই (গ্ৰহাণুপুঞ্জ) আবহমণ্ডলত মিলাই গ'ল আৰু



পৃথিৱীয়ে বিৰাট এক আঘাতৰপৰা কাণে কাণ মাৰি সাৰিল। এই ঘটনা এই বছৰে মে' মাহৰ ২০ তাৰিখৰ দিনা ঘটিছিল আৰু আমেৰিকাৰ অ্যাস্ট্ৰনমিক্যাল ছোছাটিটিৰ মাত্ৰ ছগৰাকী জ্যোতিৰ্বিদৰ বাহিৰে আন কেৱেই দেখা নাছিল। গ্ৰহাণুপুঞ্জ পৰ্যবেক্ষণেই এওঁলোকৰ কাম।

মহাকাশত পৰিল ধৰা।

বিগত জুন মাহৰ ২১ তাৰিখে আমেৰিকাৰ মহাকাশ উপগ্ৰহ 'ইনডেভাৰ'ক মহাকাশলৈ উৎক্ষেপ্ত কৰা হৈছিল। এই উপগ্ৰহটো আছিল আমেৰিকাই মহাকাশলৈ পঠোৱা ৫৬ তম উপগ্ৰহ। এইবাৰ এই উপগ্ৰহত ছগৰাকী জ্যোতিৰ্বিদ গৈছিল, আৰু তেওঁলোকৰ ৮ দিনীয়া মহাকাশযাত্ৰাৰ পাঁচ দিনৰ দিনা মহাকাশত খোজ কাঢ়ি কাঢ়ি ইউৰোপীয় বিচাৰ্চ স্যাটেলাইট 'ইউৰেকা'ক মহাকাশৰপৰা খাপ মাৰি ধৰি তেওঁলোকৰ 'ইনডেভাৰ'ত ভৰাই লৈ বিভিন্ন পৰীক্ষা-নিৰীক্ষাৰ ফলাফল সংগ্ৰহ কৰিছিল।





৩৯

জ্ঞানব্রহ্ম, হনুমন্ত, বেগদর্শী আৰু ঋষভে  
মুগ্ধীৰৰ আদেশ মতে পঞ্চ নদী আৰু চাৰি  
সমুদ্ৰবৰষা স্বৰ্ণকলসী ভৰাই নদী-জল  
আৰু সাগৰ-জল কঢ়িয়াই লৈ আহিল।

তাৰ পাছত আৰম্ভ হ'ল শাস্ত্ৰীয় পদ্ধতি  
অনুযায়ী শ্ৰীৰামচন্দ্রৰ ৰাজ্যাভিষেক।

শ্ৰীৰামচন্দ্র আৰু সীতাদেৱীক বহু-  
সিংহাসনত বহুউৱা হ'ল। ঋষিক, ব্ৰাহ্মণ,  
নাগৰিক আৰু যোদ্ধাই একে একে  
ৰামচন্দ্রৰ অভিষেক কৰিলে। শত্ৰুগ্নই  
ৰামচন্দ্রৰ মস্তকোপৰি ছত্ৰ ধাৰণ কৰিলে  
আৰু বিভীষণেও ভিন্ন প্ৰকাৰৰ ছত্ৰ ধাৰণ  
কৰি ৰামচন্দ্রৰ কাষত দণ্ডায়মান হ'ল।

এই শুভ ৰাজ্যাভিষেকৰ উপলক্ষ্যে

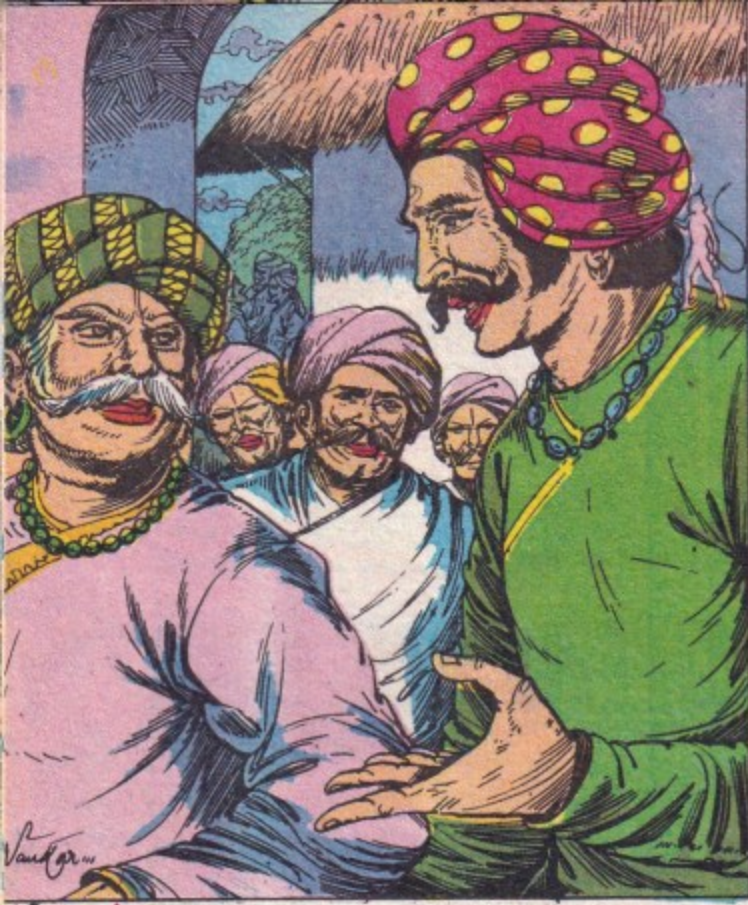
শ্ৰীৰামচন্দ্রই ব্ৰাহ্মণ সকলক সবৎসা গাভী  
দান কৰাৰ উপৰিও স্বৰ্ণ আৰু নৱবস্ত্ৰ দান  
কৰিলে। তেওঁ সীতাদেৱীক দিলে মণি-  
মুক্তাখচিত অমূল্য মতিৰ হাৰ। ৰামচন্দ্রই  
ক'লে, “এই হাৰ—তোমাৰ মতে বানৰ  
সকলৰ মাজত সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ জনক দিয়া।”  
সেই অমূল্য হাৰ সীতাদেৱীয়ে তেওঁৰ  
পুত্ৰসম হনুমানৰ ডিঙিত পিন্ধাই দিলে।

তৎপশ্চাত ‘শ্যাম তুলাচনী’ ৰামচন্দ্রৰ  
ৰাজ্যাভিষেক অন্তত বিভীষণ লংকালৈ  
উলটি গ'ল। ৰামচন্দ্রই ভৱতক যুৱৰাজৰূপে  
অভিষিক্ত কৰিলে আৰু তাৰ পাছত মনে-  
চিতে ৰাজ্য-শাসন কৰি থাকিল।

এদিন শ্ৰীৰামচন্দ্রই শুমন্তক ক'লে,

‘শ্যাম-তুলাচনী’





“ব্যাপকভাবে জন-কল্যাণ কৰাৰ এক আন্তৰিক ইচ্ছাৰে মোৰ মন আচ্ছন্ন হৈ উঠিছে। কিন্তু এনে সংকাৰ্য্য কৰিবৰ বাবে প্ৰচুৰ ধনৰ আৱশ্যক। এই ধন সংগ্ৰহ কৰাৰ বাবে আত্মনিয়োগ কৰিব লাগে।”

“মহাৰাজ! বিগত চতুৰ্দশ বৎসৰত জনসাধাৰণৰপৰা কোনো কৰ-কাটল আদায় কৰা হোৱা নাই।” শুমন্তুই শ্ৰীৰামক ক’লে।

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই বিসাদৰ কণ্ঠেৰে ক’লে, “তাৰ অৰ্থ—বিগত চতুৰ্দশ বৎসৰ যাৱৎ ৰাজ্যত সময় মতে বৃষ্টি হোৱা নাছিল, আৰু প্ৰজাবৰ্গই চতুৰ্দশ বৎসৰকাল

অপৰিমেয় দুখ-কষ্টত আছিল।”

মুহূৰ্ত্তৰ বাবে মৌন হৈ থকাৰ অন্তত শুমন্তুই ক’লে, “মহাৰাজ! কথা—আপুনি ভবা মতে হোৱা নাছিল। দেশ শস্য-শ্যামল হৈয়েই আছিল, কোনো দ্ৰব্য-সামগ্ৰীৰ নাটনি হোৱা নাছিল। কিন্তু—আমাৰ জনসাধাৰণত মাজত এক বিশেষ পৰিৱৰ্তনে বাহ লৈছিল। ধনিক শ্ৰেণীৰ বেপাৰী-বণিজ্যকহঁতে কৰ-কাটল দিয়া নাছিল, আৰু তাৰ ফলত ধনিকহঁতে ধনেদি মঠ বান্ধিবপৰা হৈ উঠিছিল আৰু ইয়াৰ অনিবাৰ্য্য ফলস্বৰূপে দৰিদ্ৰসকল অধিক দৰিদ্ৰ হৈছিল।”

“কিয় এনেকুৱা অৱস্থা হৈছিল? ভৱতে এই বিষয়ে কোনো ব্যৱস্থা লোৱা নাছিল কিয়?” শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই সুধিলে।

“মহাৰাজ! তেওঁ প্ৰকৃতাৰ্থত ৰাজ্য-শাসন—কেতিয়া যে কৰিছিল—কোৱা টান। তেওঁ আপোনাৰ পাছকা পূজা কৰিয়েই চৌধ্য বছৰ পাৰ কৰি দিলে। আৰু—ৰাজ্যশাসনলৈ এনে অৱহেলাৰ ফল চতুৰ ধনিকহঁতে ভালেকৈয়েই ল’লে। আমাৰ ভৱতৰজাৰ বক্তব্য আছিল; কৰ-কাটল দিয়ক-নিদিয়ক, এওঁলোকে যে শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ পাছকা পূজা কৰে, এওঁলোক যে ৰামচন্দ্ৰৰ ৰাজ্যৰ নাগৰিক, সেই



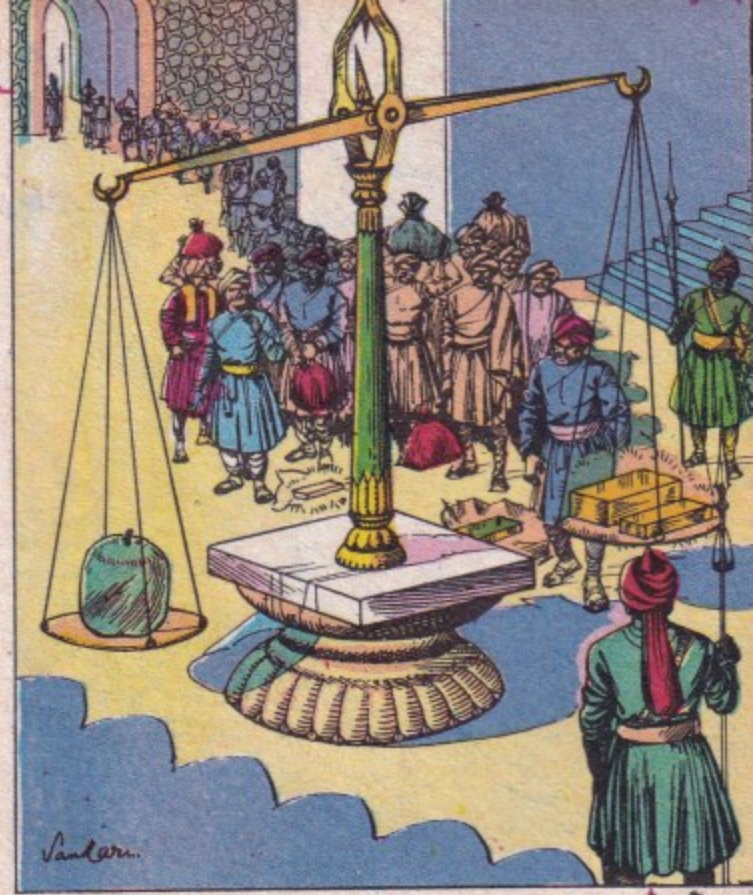
কথায়েই আমাৰ কাৰণে যথেষ্ট।”

ওচৰতে থিয় হৈ থকা লক্ষ্মণে স্তম্ভক ক’লে, “তেনেহ’লে—কৰ-কাটল আদায় কৰাৰ বাবে কাম এটা কৰা যাওক। সমগ্ৰ ৰাজ্যত এই ঘোষণা কৰা হওক যে—প্ৰজাবৰ্গৰ মাজত যি সকলে কৰ-কাটল দিবলগীয়া আছে, তেওঁলোকে এটা বঙালাওৰ ওজনৰ জোখাৰে সোণ দিয়ক। এই ব্যৱস্থাত প্ৰজাৰ কোনো অশুবিধা নহ’ব।” লক্ষ্মণৰ প্ৰস্তাৱলৈ শ্ৰীৰামচন্দ্ৰয়ো তেওঁৰ সন্মতি জ্ঞাপন কৰিলে।

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰৰ সন্মতি পোৱাৰ পাছত এই ৰাজকীয় আজ্ঞা সমগ্ৰ ৰাজ্যতে ঘোষণা কৰি দিয়া হ’ল আৰু চৌধ্য বছৰ ধৰি কৰ-কাটল নিদিয়া প্ৰজাবৰ্গয়ে এই এই ঘোষণাৰ কথা শুনি কোনো বিতুষ্টি প্ৰকাশ নকৰিলে।

“লক্ষ্মণে তেতিয়া হনুমানক ক’লে, প্ৰজাবৰ্গৰ কিছু সংখ্যক যে অতি সম্ভ্ৰান্ত আৰু ত্ৰায়পৰায়ণ, সেই কথাত সন্দেহ নাই। এনে ত্ৰায়পৰায়ণ প্ৰজাৰপৰা বঙালাওৰ প্ৰকৃত ওজনতকৈ কম সোণ ল’ব লাগিব।”

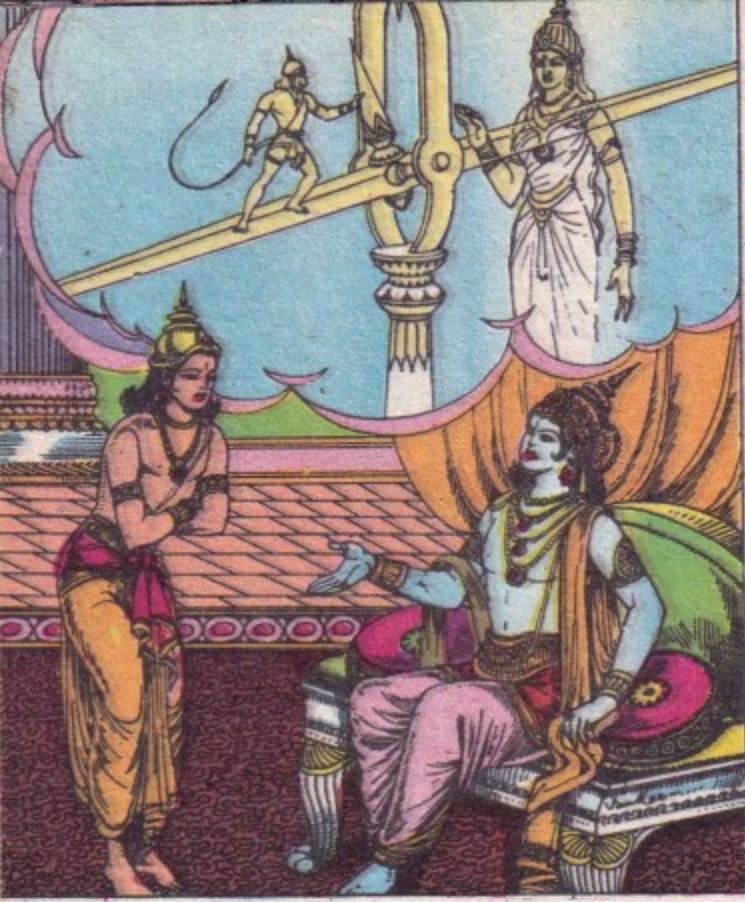
পাছদিনা প্ৰাতঃকালত ৰাজভৱনৰ প্ৰাংগণত কৰ আদায় কৰাৰ বাবে তুলাচনীৰে সৈতে আদায়কাৰীহঁত বহিল।



তুলাচনীৰ এপিনে এটা বঙালাও থৈ দিয়া হৈছিল আৰু আন পিনে কৰ প্ৰদানকাৰী-হঁতে তেওঁলোকৰ সোণ ঢালি দিছিল। অধিক ভাগ কৰ প্ৰদানকাৰীয়ে যিখিনি সোণ লৈ আহিছিল, তাৰে বঙালাওৰ ওজনৰ জোখাৰে নোহোৱাত পুনৰ ঘৰলৈ গৈ সোণ আনিব লগীয়া হৈছিল। কিন্তু কোনো কোনো কৰ প্ৰদানকাৰীয়ে সামান্য সোণ দিয়াৰ লগে লগেই বঙালাওৰ ওজনৰ সমান হৈ পৰিছিল।

এনে বিষয়কৰ ঘটনাৰ ফলত তাত উপস্থিত থকাহঁত বিস্মিত হ’ল আৰু এই ঘটনাৰ তলা-নলা একো বুজি পৰম্পৰলৈ





কেৱল জিজ্ঞাসাৰ দৃষ্টি বিনিময় কৰা হ'ল।

ক্ৰমে—প্ৰজাবৰ্গই এই কথা ঠাৱৰ কৰিব পৰা হ'ল যে—এই তুলাচনী কোনো সাধাৰণ তুলাচনী নহয়, এই তুলাচনীৰ কিবা-নহয়-কিবা মহিমাময়তা বিद्यমান। শ্ৰীকৃষ্ণসংগতভাবে থিমান কৰ পাব লাগে, এই শ্ৰীকৃষ্ণ তুলাচনীয়ে নিজে নিজেই স্থিৰ কৰিব পাৰে।

কথাটো কাণত পৰাত ৰামচন্দ্ৰই অসন্তুষ্ট কৰ্ত্তেৰে লক্ষ্মণক এই তুলাচনী-বহনৰ কৈফিয়ৎ বিচাৰিলে।

লক্ষ্মণে তেওঁৰ জ্যেষ্ঠভ্ৰাতা শ্ৰীৰামচন্দ্ৰক ক'লে, “এই তুলাচনীত দৰাচলতে কোনো

বহন নাই। যি কৰা হৈছে, ধৰ্মদেৱতাক সুধি আৰু ধৰ্মদেৱতাৰ পৰামৰ্শ অনুসাৰেই কৰা হৈছে। অৱশ্যে—কিঞ্চিৎ কথা নথকা নহয়, আছে। তুলাচনীৰ মাজ-ভাগত অতি সূক্ষ্ম ৰূপ ধৰি আমাৰ হনুমান বহি আছে, আৰু হনুমানেই তুলাচনীৰ জোখমাৰিডালত ধৰি শ্ৰীকৃষ্ণপৰায়ণ কৰ-দাতাসকলক বেহাই দিছে আৰু অসাধু কৰদাতাবিলাকৰ সাঁচি-সোণ সমূলকৈ কাঢ়ি লৈছে। কিন্তু—এই সকলো কাৰ্য্যেই ধৰ্ম-দেৱতাৰ আজ্ঞা অনুসাৰে কৰা হৈছে। ধৰ্ম-দেৱতাৰ সহায়তাবে—আমি কৰদাতা প্ৰজাবৰ্গৰপৰা যথাযথ কৰ আদায় কৰিব পাৰিছোঁ। এই বিষয়ত কোনো প্ৰৱন্ধনাৰ স্থান নাই।”

শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই কিবা ক'বলৈ নোপাওঁতেই ধৰ্ম-দেৱতা সৌমৰীৰে আৱিৰ্ভূত হ'ল আৰু ক'লে, “হে ৰাম! লক্ষ্মণৰ বক্তব্য সম্পূৰ্ণ সত্য।” আৰু লগে লগে হনুমান স্বৰূপে আৱিৰ্ভূত হৈ ৰামচন্দ্ৰক সাষ্টাংগে প্ৰণাম কৰিলে।

এই ঘটনাৰ কিছু দিনৰ অন্তত শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই কোশল ৰাজ্যৰ আপামৰ প্ৰজাক ভোজ খোৱাৰ বাবে নিমন্ত্ৰণ কৰিলে। আহাৰ্য্যৰ বাবে লগা দ্ৰব্য-সামগ্ৰী হনুমানৰ ওপৰত জোখে-জোখাবে



আ ক নিয়াবিকৈ সংগ্ৰহ কৰাৰ দায়িত্ব  
দিয়া হ'ল।

হনুमानে যে কিমান পৰিশ্ৰম কৰিছিল,  
সীতাদেৱীয়ে তালৈ মন নকৰাকৈ নাছিল।  
সীতাদেৱীয়ে হনুমানক পুত্ৰৰং স্নেহ  
কৰিছিল। বন্দিনী অৱস্থাত ৰাক্ষস-  
পৰিবৃত লৌহ-কপাট-বেষ্টিত লংকাপুৰীত  
হনুमानেই পতি ৰামচন্দ্ৰৰ কুশল-বাতৰি  
তেওঁৰ ওচৰলৈ কঢ়িয়াই লৈ গৈছিল যে—  
সেই কথা তেওঁ কেনেকৈনো বিস্মৃত হ'ব ?  
হনুমান কেৱল অপাৰ-সাহসীয়েই নহয়,  
অপৰিমেয় শক্তি আৰু ভক্তিবো অধিকাৰী।

সীতাদেৱীয়ে হনুমানক ক'লে, “পুত্ৰ  
হনুমান, প্ৰাতঃকালৰপৰা এটি ক্ষণৰ বাবেও  
তুমি বিশ্ৰাম পোৱা নাই আৰু তুমি  
নিশ্চয়েই অত্যন্ত ক্ষুধাৰ্ত্তও হৈ পৰিছা।  
তুমি কিঞ্চিত আহাৰ কৰাৰ অন্তত সামান্য  
বিশ্ৰাম লোৱা।”

হনুमानে বাধ্য ল'বাটিৰ দৰে সীতা-  
দেৱীৰ পিছে পিছে ৰাক্ষনিশাললৈ গ'ল  
আৰু সীতাদেৱীয়ে দিয়া আহাৰ্য্য তৃপ্তিৰে  
সৈতে খাই থাকিল। কিন্তু সীতাদেৱীয়ে  
আচৰিত হৈ 'লক্ষ্য কৰিলে যে তেওঁ  
হনুমানক পৰিবেশন কৰা আহাৰ্য্য খাবলৈ  
হনুমানৰ নিমেঘমাত্ৰও নালাগিছিল।  
আৰু এইদৰে—সীতাদেৱীয়ে নিমন্ত্ৰিত



প্ৰজাবৰ্গক খুৱাবৰ বাবে ঘিমানখিনি  
ৰান্ধিছিল, তলমূৰ হৈ নিবৰে-নিমাতে  
খাই শেষ কৰিল।

তেতিয়া সীতাদেৱীৰ মূৰত যেনিবা  
বজ্ৰপাত হ'ল। তেওঁ হেঁপাই-ফোঁপাই  
ৰামচন্দ্ৰৰ ওচৰলৈ গৈ কথাটো ক'লেগৈ।  
শুনি ৰামচন্দ্ৰই হাঁহি মাৰি সীতাক ক'লে,  
“তুমি হনুমানক কি বুলি ভাবিছা ? হনুমান  
হ'ল বানৰ-ৰূপত পৰম শিৱ। তাক  
কেনেকৈ তৃপ্ত কৰিব লাগিব, সেই কথা  
তুমিহে জানিবা। এই বিষয়ে মই একো  
কৰিব নোৱাৰিম।”

হনুমান তেতিয়াও ৰাক্ষনিশালতে বহি





আছিল। সীতাদেৱীয়ে হনুমানৰ পিছফালে থিয় হৈ ভাবি থাকিল : হে হনুমানকপী পৰমেশ্বৰ ! তুমি যে কোন—মই জানিলোঁ। কিন্তু এতিয়া আক তোমাক খাবলৈ দিয়াৰ সাধ্য মোৰ নাই, সমস্ত আহাৰ্য্য নিঃশেষে নিঃশেষিত হ'ল। মই যে নিমন্ত্ৰিত প্ৰজাবৰ্গক কি খুৱাম, সেই কথা ভাবি উলিয়াব পৰা নাই ! আমাৰ মান-মৰ্যাদা ধূল্যৰলুপ্তিত হোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে। হে প্ৰভু ! আমাক বক্ষা কৰাঁ।” এই বুলি বুলি কৈ সীতাদেৱীয়ে পঞ্চাঙ্গৰী মন্ত্ৰ জপিবলৈ ধৰিলে।

পাছমুহূৰ্ততে হনুमानে ভোজনৰ পৰি-

তৃপ্তিৰ উগাৰ ছাৰিলে।

সীতাদেৱীয়ে হনুমানক সুধিলে, “পুত্ৰ, আক আহাৰ্য্য দিওঁনে ?

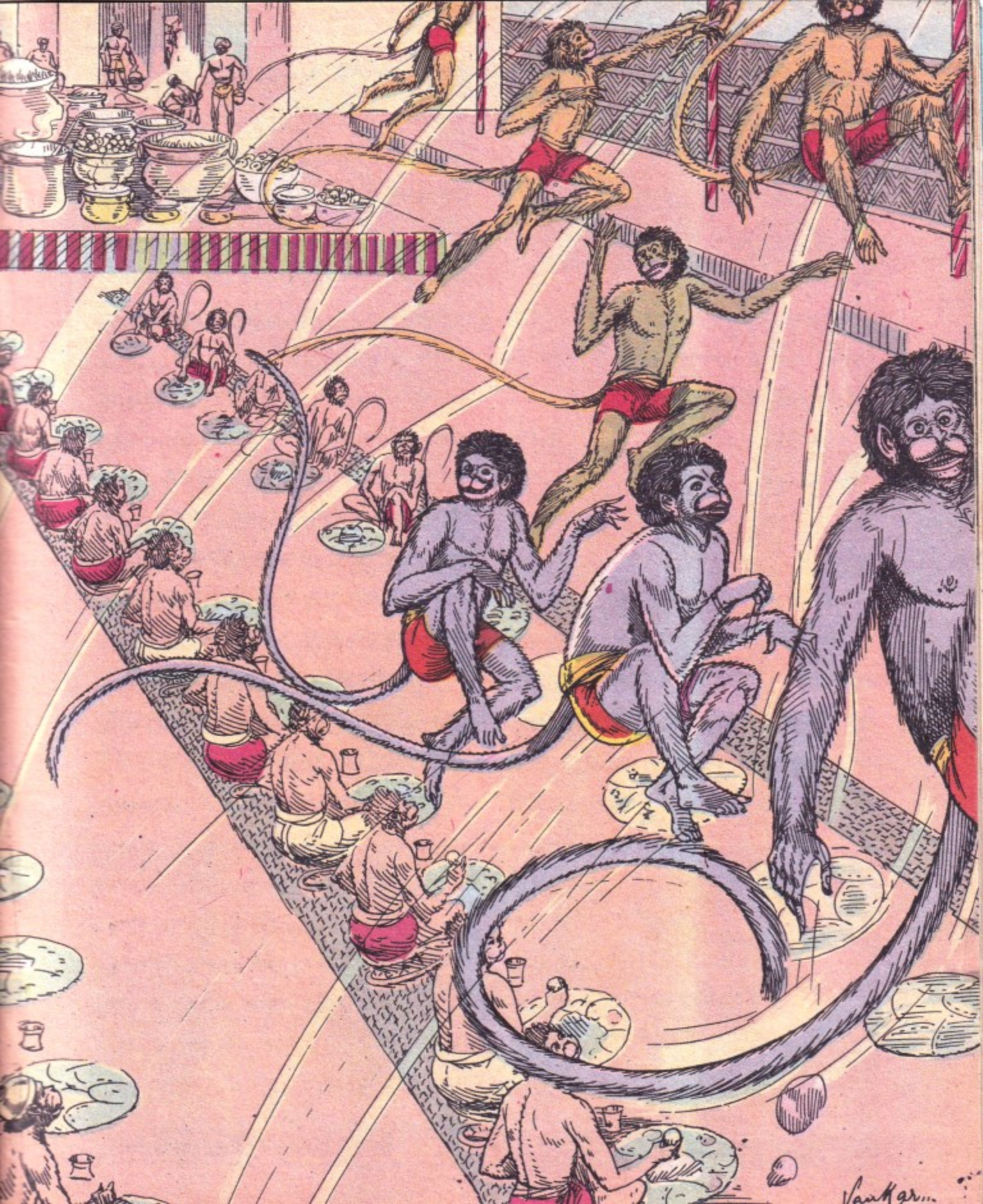
“নহয়, মাতা, আক নালাগে। পেট পূৰাই খালোঁ।” এই বুলি কৈয়েই হনুমান বান্ধনিশালৰপৰা ওলাই আহিল।

পাছত সীতাদেৱীয়ে মাতৃ অন্তৰ্ভূগাক সুঁৱৰিলে আক অন্তৰ্ভূগা মাতৃয়ে আহাৰ্য্যৰ শূন্য পাত্ৰবোৰ আহাৰ্য্য বস্ত্ৰৰে পৰিপূৰ্ণ কৰি দিলে।

ইতিমধ্যেই প্ৰজাবৰ্গ আক লগতে বানৰকুলো ভোজ খাবলৈ ৰাজভৱনলৈ আহিল। এচুকত এটা সককৈ বান্দৰে এইবোৰ কথা-কাণ্ডলৈ অৰাক দৃষ্টি মেলি চাই আছিল। সি এটা পাত্ৰৰ গাত আঙুলিৰে এটা টিপা মাৰি চালে আক লগে লগে পাত্ৰটোৱে হঠাৎ আকাশলৈ বুলি উৰা মাৰিলে।

সককৈ বান্দৰটোৱে কৈ উঠিল, “হাৰে ! তইহেনে কেৱল উৰিব পাৰ ? মোৰ কৌশলো চাই ল।” এই বুলি কৈয়েই সি-ও মাৰিলে উৰা আক পালেগৈ আকাশৰ চূড়া। তাৰ পাছত—একে একে অংগদ, নীল আক সুগ্ৰীৰো ৰঙতে আকাশলৈ উধাও হ'ল। হনুमानে ভাবিলে : ইহঁতক নিশ্চয় প্ৰভু ৰামচন্দ্ৰয়েই উৰিবলৈ আজ্ঞা দিলে।





Santhar...



কথাটো ভবাৰ লগে লগেই হনুমানো পলকতে আকাশলৈ জাঁপ মাৰিলে কিন্তু উৰি যোৱাৰপৰা বিৰত হ'ল।

তেতিয়া এটা বান্দবে হনুমানক সুধিলে, “কি হ'ল, আকাশলৈ উৰা মাৰিও নামাবিলা যে—?”

“প্ৰভু বামচন্দ্ৰৰ আগত মই নিঃকিনে কিনো শক্তি প্ৰদৰ্শন কৰিম?” হনুमानে মিটকীয়াই হাঁহি মাৰি ক'লে।

তেতিয়া জাম্বৱন্তই কৈ উঠিল, “শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই নোকোৱালৈকে আমাৰ হনুমন্ত তাৰ শক্তিৰ কথাত একেবাৰেই অগিয়ান।”

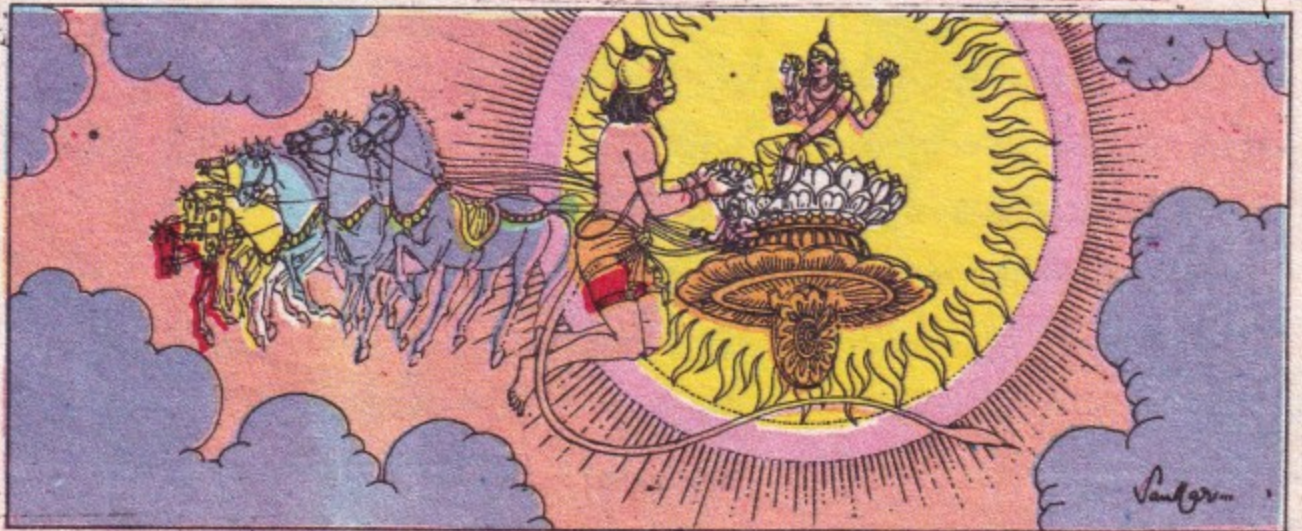
বামচন্দ্ৰই এটি শ্বেতকমল হনুমানৰ হাতত সঁপিলে আৰু ক'লে. “হনুমান, এই শ্বেতকমল আমাৰ ইহজগতৰ মূলাধাৰ সূৰ্য্যদেৱতালৈ কঢ়িয়াই লৈ যাব লাগিব। আৰু—তুমি বিনে আন কোনেও সূৰ্য্যদেৱতাৰ কাম চাপিব নোৱাৰিব। সেই

ক্ষমতা আমাৰ মাজত আন কাৰোৱেই নাই।”

হনুমান মুহূৰ্ততে ‘জয় বুলি শ্ৰীৰাম’ কৈ মহাকাশলৈ মাৰিলে উৰা আৰু চাওঁতে চাওঁতে সূৰ্য্যদেৱতাৰ বথখন হাতেৰে থাপ মাৰি ধৰি সূৰ্য্যদেৱতাক ক'লে, “গুৰুদেৱ! এই শ্বেতকমল শ্ৰীৰামচন্দ্ৰই আপোনাক সমৰ্পণ কৰিছে।”

সূৰ্য্য-ভগৱানে হনুমানক ‘চিৰঞ্জীৱ’ বুলি কৈ আশীৰ্বাদ কৰি তেওঁৰ নিজৰ হস্তস্থিত শ্বেতপদ্ম হনুমানৰ হাতত গটাই দিলে আৰু ক'লে, “বোপা হনুমান, এই শ্বেতপদ্মটি তুমি বামচন্দ্ৰক দিবা। এইটি শ্বেতপদ্মৰ প্ৰভাৱত বামচন্দ্ৰৰ প্ৰজাপালন-কাৰ্য্য সুশৃঙ্খলতাবে সম্পাদিত হ'ব।”

সূৰ্য্য-ভগৱানৰ হস্তৰপৰা শ্বেতপদ্ম লৈ হনুমান সেই ক্ষণেই বুকুত মহাকাশৰপৰা উলটি আহিল আৰু বামচন্দ্ৰই হনুমানক আঁকোৱালি ল'লে।







## তৃতীয় সাহস

ছুঃসাহসিক কাম কৰাতহে বণজয়ৰ আনন্দ। সি সদা-সৰ্বক্ষণেই চি এণ্ড বি চিএণ্ডবি কয় যে তাৰ নিচিনা। বীৰ, তাৰ দৰে ছুঃসাহসী ক'তো কোনো নাই, আৰু জীৱনটো কৰিলেও পাত, জগতখনৰ ক'তো বিচাৰী পাবলৈকো নাই। বণজয়ৰ দপদপনিত ঘৰত তিষ্ঠি থকাটোৱেই টান। কিন্তু ঘৰতেহে তাৰ যত দপদপনি, বাহিৰ ততাৰ প্ৰমাণ নাই। অন্ততঃ তাৰ ককায়েকে তাৰ কথা কওঁতে তেনেকৈয়েই কয়।

ককায়েক জয়বামে কয়, “চা, কাঁহৰ শব্দ সদায় বেছি, সি শব্দ সোণত নাই। তই যে কিমান ডাঙৰ বীৰ, কৰি-ধৰি দেখুৱাবি, আৰু কেৱল ঘৰতে চিল্লাচিল্লি কৰি থকাতকৈ — তই যদি সঁচাসঁচি

সাহিয়াল—তেনেহ'লে সেই যে গাঁতিয়াল ডাঙৰীয়াৰ জংগলত যে ধুনীয়াৰো ধুনীয়া ছোৱালী এজনী আছে বুলি মানুহে কয়—সেইজনীক বিয়া কৰাই আনিবি। তেহে বুজিম তই কিমানৰ কি, নহ'লে তই হ'লি পঁইতা ভাতৰ ঘি।”

বণজয়ৰ ককায়েকে বণজয়ক ভালকৈ বুজাই কৈ দিলে যে গাঁতিয়াল ডাঙৰীয়াৰ সেই জংগললৈ তেনেকৈ যাব লাগিব।

ককায়েকে যিহে দৰব এপালি দিলে, তাৰে গোঁৱাৰ বণজয়ৰ গোঁ চাৰিগুণে চৰিল। সি পাছদিনাই শ্ৰীমন্তনগৰলৈ গ'ল আৰু ৰাতিছোৱা তাত খাজিখোৱা এখনত থাকিলগৈ।

ইকথা-সিকথাৰ মাজত খাজিখোৱাৰ মালিকনীয়ে যেতিয়া বণজয়ৰ গাঁতিয়াল





ডাঙবীয়াৰ জংগললৈ যোৱাৰ শুনিলে, তেতিয়া তেওঁ বণজয়ক ক'লে, “বোপা, তুমি দেখাই-মেলাইয়ো ভাল, কথাই-বতৰায়ো ভাল আৰু—কি ক'ম বোলেনে—তোমাক সাহিয়াল যেনেই লাগিছে। কিন্তু গাঁতিয়ালৰ জংগলত থকা সেই গাভৰু ছোৱালীজনীক বিচাৰি কিয় ওলাইছা—ক'বানে? আৰু গাঁতিয়ালৰ জঙলৰ জংলীজনীক যদি লাগেই—তাইক পাবলৈ হ'লে কিন্তু কেৱল সাহিয়াল হ'লেই নহ'ব, বুধিয়ালো হ'ব লাগিব।”

“বুদ্ধিতকৈও সাহস শ্ৰেষ্ঠ। সাহসীয়ে হ'ব হ'ব মহাদেৱ বা ব্ৰহ্মাদেৱ—কালৈকো

কোনো ধৰণৰ আশা বা ছৰাশা নকৰে।” বণজয়ে ক'লে।

আৰু পাছদিনা ধলপুৱাতেই সি মৰিলে মৰিম তথাপি কৰিম বুলি ভাবি—গাঁতিয়াল-জংগললৈ বুলি খোজ ল'লে।

জংগলৰ মাজেদি গৈ থাকোঁতে বণজয়ৰ একো ভয়-ভীত নহ'ল, কিন্তু আগে-পিছে ইকাষে-সিকাষে কাঁইটীয়া জোপোহা আৰু গছ-গছনিৰ মাটি-পৰশা অজস্ৰ ডাল-ঠাল-ঠেঙুলি গুচাই-কাটি কাটি বাট উলিয়াই সেই ধুনীয়াৰো ধুনীয়া ছোৱালীজনীক বিচাৰি উলিয়াবলৈ বৰ টান পালে। তথাপি, খোলা তবোৱাল হাতত লৈ এইবোৰ-অতবোৰ বাটৰ বগৰি জেং কাটি কাটি বাধা গুচাই আগুৱাই-আগ বাঢ়ি বাঢ়ি গৈ থাকিল।

আৰু অৱশেষত তাৰ ইমান ধৈৰ্য্য সাহস পৰিশ্ৰমৰ ফল মিলিল। কিছু আঁতৰত এচটা ডাঙৰ শিলৰ ওপৰত সি দীঘলচুলীয়া ছোৱালী এজনীক অলৰ-অচৰভাবে বহি থকা দেখা পালে।

ঘীৰ খোজেৰে গৈ গৈ বণজয় সেই বহি থকা যুৱতীজনীৰ পিছফালে থিয় হৈ যুৱতীজনীক সুধিলে, “তুমি কোন?”

যুৱতীয়ে অকণো লৰচৰ নকৰাকৈ ক'লে, “তুমি যে কোন—মই নাজানো।



মই সিফালে ঘূৰি বহিব নোৱাৰিম। তুমি মোৰ সমুখৰ ফালে আহাঁ।”

বৰ্ণজয়ে ভাবিলে : এই গান্ধকজনী নিশ্চয় ৰূপৱতীয়েই হ’ব। চুলিটাৰি যিজনীৰ ইমান সুন্দৰ, তাইৰ মুখখন নিশ্চয় তাতেকৈ সুন্দৰ। ভাবি ভাবি বৰ্ণজয় সেই যুৱতীজনীৰ সমুখলৈ আহিল আৰু আহিয়েই অবাক দৃষ্টি মেলি স্তব্ধ হৈ থিয় হৈ থাকিল। পিছফালৰপৰা দেখা ইমান কমনীয় সুঠাম দেহ-লারণ্যৰ অধিকাৰী এই যুৱতীৰ মুখখনেই নাই !

অবাক দৃষ্টিমেলি স্থিৰ হৈ থকা বৰ্ণজয়ক যুৱতীয়ে ক’লে, “সুন্দৰ ! সুন্দৰ ! অতি সুন্দৰ ! ইমান সুন্দৰ যুৱাপুৰুষ এজনক জীৱনলগৰী ৰূপে পোৱাৰ সৌভাগ্য মোৰ হ’বনে নাই—নাজানো। শুনা, মোক তান্ত্ৰিক এটাই ইয়াত মন্ত্ৰ মাতি আঁটক কৰি থৈছে। মই দিন মাহ বছৰৰ পাছ বছৰ ধৰি ইয়াতে বহি আছোঁ। তুমি যদি মোক উদ্ধাৰ কৰি তোমাৰ জীৱন-সংগিনী কৰি লৈ যাবলৈ আহিছা, তেনেহ’লে তুমি তিনিটা সাহসিক কাৰ্য্য কৰিবলৈ সাজু হোৱা। এই সাহসিক কাৰ্য্য তিনিটা কোনো সাধাৰণ মানুহে কৰিব নোৱৰা।”

“তিনিটা নালাগে ত্ৰিছটা সাহসিক



কাৰ্য্য কৰিম। পিছে—আগতে তোমাৰ কাহিনী শুনিম।” বৰ্ণজয়ে ক’লে।

যুৱতীজনীয়ে কৈ থাকিল :

“মই আচলতে এজনী ৰাজকুঁৱৰী। মোৰ সৌন্দৰ্য্যমুগ্ধ অসংখ্য ৰাজকোঁৱৰে মোক বিবাহ কৰাবলৈ আগ্ৰহী হৈছিল। কিন্তু মোৰ যিবাহৰ কাৰণে স্বয়ম্বৰ সভাৰ আয়োজন কৰাত আমাৰ পিতাদেউ বৰ ইচ্ছুক হোৱা নাছিল—স্বয়ম্বৰত গুণগোল হেৰাৰ কথা ভাবি। সেই কাৰণে, তেওঁ মোক বিবাহেচ্ছুক প্ৰাৰ্থীৰ পৰীক্ষা ল’বলৈ মনস্থ কৰিলে। এনেতে কোনোবা এজনে পিতাদেউক এই পৰামৰ্শ





দিলে যে—তেওঁ এই বিষয়ে গাঁতিয়াল ডাঙৰীয়াৰ জংগলত থকা তান্ত্ৰিক ভাস্মাক্ষৰপৰা সৎপৰামৰ্শ লওক। পিতাদেউৰ অমল্লগত তান্ত্ৰিক ভাস্মাক্ষ আহিল, আৰু আহিয়েই মোক দেখি মোহমুগ্ধ হৈ পৰিল। ভাস্মাক্ষৰ মল্লশক্তি অতি শক্তিশালী। সি মোৰ পিতাদেউক তেওঁৰ নিজৰ প্ৰাসাদৰপৰা নোহোৱা কৰিলে। কিন্তু তথাপি, সি তান্ত্ৰিকে মোৰ সন্মতি বিনে জোৰ-জবৰদস্তি কৰি মোক যদি বিয়া কৰায়, তাৰ মল্লশক্তিৰ সকলো ক্ষমতা নিমিষতে নোহোৱা হ'ব বুলি জানি মোৰ সন্মতি আদায় কৰিবলৈ সি

ভাস্মাক্ষই মোক ইয়াত এনেকৈ আটক কৰি থৈছে। প্ৰতিদিনেই—এবাৰকৈ সি মোৰ ওচৰলৈ আহে—বিয়াৰ সন্মতি আদায় কৰিবলৈ।”

যুৱতীয়ে নিজৰ কাহিনী অতি চমুকৈ ক'লে বৰ্ণজয়ক।

“তোমাৰ দেহ-সৌষ্ঠৱ তুলনা নাই, তোমাৰ মুখ-নিঃসৃত কথাখিনিও অতি মধুৰ। কিন্তু তোমাৰ মুখখন নেদেখালৈকে মোৰ শাস্তি নাই।” বৰ্ণজয়ে ক'লে।

“শুনা, সৌকাললৈ চোৱা, সৌ ডাঙৰ গছজোপাৰ ডাল এটাত এটা জাহ্নু বীক্ষণ-যন্ত্ৰ আছে, যিটো বীক্ষণযন্ত্ৰৰ সহায়ত মোৰ মুখ দেখা পাবা। কিন্তু সেই গছৰ ডালত আছে অসংখ্য বিষধৰ সৰ্প। মাটিৰপৰা শূন্যলৈ জাঁপ মাৰি সেই বীক্ষণ-যন্ত্ৰটোক ডালৰপৰা আনিব পাৰা যদি, তেনেহ'লে সৰ্পবিলাকে তোমাক মুখুটিব। তান্ত্ৰিকৰ সেই মল্লপুত বীক্ষণ-যন্ত্ৰৰ মাজেদি চালেহে মোৰ মুখখন দেখা পাবা।”

বৰ্ণজয়ৰ আৰু দেৰি নসহিল। তৎক্ষণাৎ সেই গছজোপাৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু বীক্ষণযন্ত্ৰটো ওলমি থকা ডালৰপৰা যন্ত্ৰটো খাপ মাৰি আনিবলৈ জাঁপ মাৰিলে। কিন্তু হঠাৎ সেই ডালটো নিজে নিজই বহু ওপৰলৈ উঠি গ'ল আৰু



বণজয়ে বণত ভংগ দিয়া মাত্ৰেই পুনৰ সেই ডালটো আপোনাআপুনি তললৈ নামি আহিল। বাবে বাবে এই একেই ঘটনা ঘটি থাকিল। কিন্তু অৱশেষত বণজয়ৰ প্ৰচেষ্টা সফল হ'ল। আক সি সেই বীক্ষণযন্ত্ৰটো সৰ্পবেষ্টিত ডালৰপৰা থাপ মাৰি লৈ আহিল।

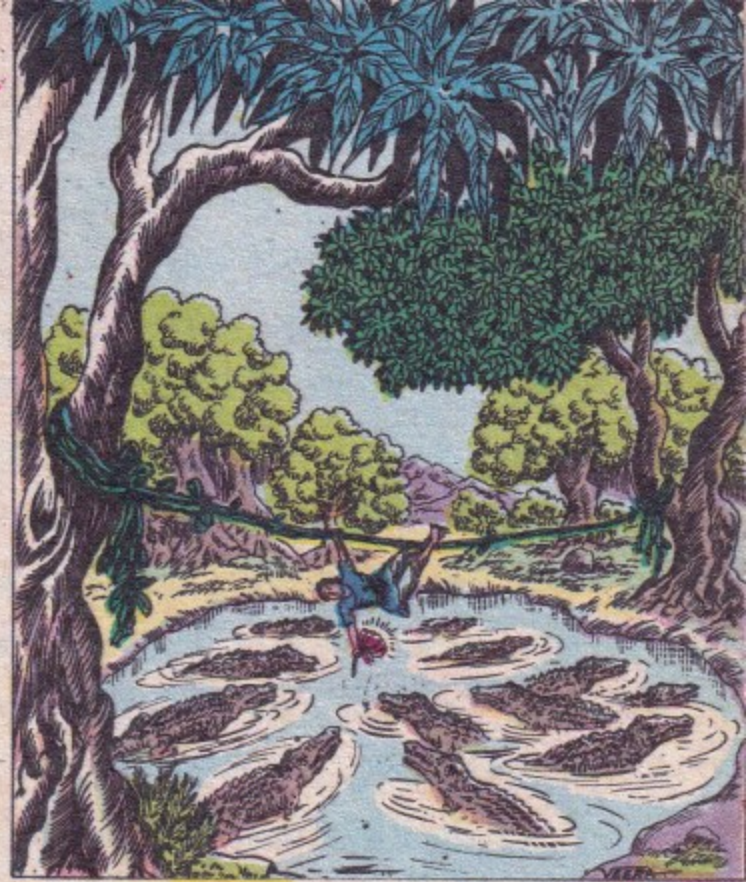
“চা—কইছ বাহাদুৰ!”

যুৱতীয়ে বণজয়ৰ দুঃসাহসিক কাৰ্যৰ তাৰিফ কৰিলে।

আক বণজয়ে সেই মন্ত্ৰঃপূত বীক্ষণ-যন্ত্ৰৰ মাজেদি যুৱতীৰ মুখখন স্পষ্টৰূপে দেখা পাই মন্ত্ৰমুগ্ধৰ দৰে চাই ব'ল।

মোহিত হৈ পৰা বণজয়ে সেই যুৱতী ৰাজকুঁৱৰীক ক'লে, “মই তোমাৰ সৌন্দৰ্য-মুগ্ধ প্ৰেমিক। কোৱা, তোমাক পোৱাৰ বাবে মই আক কি কি সাহসিক কাৰ্য্য কৰিব লাগিব।”

যুৱতীয়ে ক'লে, “সৌ যে পাহাৰৰ গুহাটো দেখিছা, তাত্ত্বিক ভাস্মাক সেই গুহাৰ ভিতৰতে আছে। গুহাৰ দুৱাৰমুখত আছে এটা দঁতাল ভূত। সেইটোক মাৰি, তাৰ দাঁত ছুটা উপাৰি লৈ গুহাত সোমাই সেই গুহাত শুই থকা তাত্ত্বিক ভাস্মাকৰ বুকু ফালি পেলালেই মোক তুমি মুক্ত কৰি ল'ব পাৰিবা।”



বণজয় তৎক্ষণাত্ গুহাৰ ওচৰলৈ গ'ল আক তাত পৰ দি বৈ থকা দঁতাল ভূতটোক বহু কষ্টেৰে তৰোৱালেৰে কাটি পেলাই তাৰ জোঙা জোঙা দাঁত ছুটা উপাৰি লৈ গুহাৰ ভিতৰলৈ সোমাই তাত নিঃচিন্ত মনেৰে টোপনিয়াই থকা ভাস্মাক তাত্ত্বিকৰ বুকু ভূতৰ দাঁতেৰে ফালি পেলালে।

তাৰ পাছত বণজয় বিজুলী গতিৰে গুহাৰপৰা ওলাই আহি যুৱতী ৰাজকুঁৱৰীৰ কাষ পালেগৈ। বণজয়ৰপৰা তাত্ত্বিক ভাস্মাকৰ মৃত্যু-বাতৰি পাই যুৱতী ৰাজকুঁৱৰীয়ে কৈ উঠিল, “বণজয়, তুমি



প্ৰকৃততেই বীৰ। এতিয়া তুমি দ্বিতীয়  
সাহসিক কামটো কৰি আহিলেই হ'ল।  
—সোঁ সোঁফালে চাই পঠোৱা। তাত  
বিৰাট সৰোবৰ এটা দেখা পাবা। সেই  
সেই সৰোবৰৰ ঠিক সোঁমাজত আছে এক  
বিশেষ ফুল। কিন্তু সেই ফুলটো  
ভালেমান কুস্তীৰে পৰ দি বৈ আছে।  
সেই ফুলটো যদি কিবা প্ৰকাৰে বুটলি  
আনিব পাৰা, তেনেহলে, সেই ফুলটোৰ  
সুগন্ধ শুঙিলেই মই মন্ত্ৰ-বন্ধনৰপৰা  
পৰিপূৰ্ণভাবে মুক্ত হৈ পৰিম।”

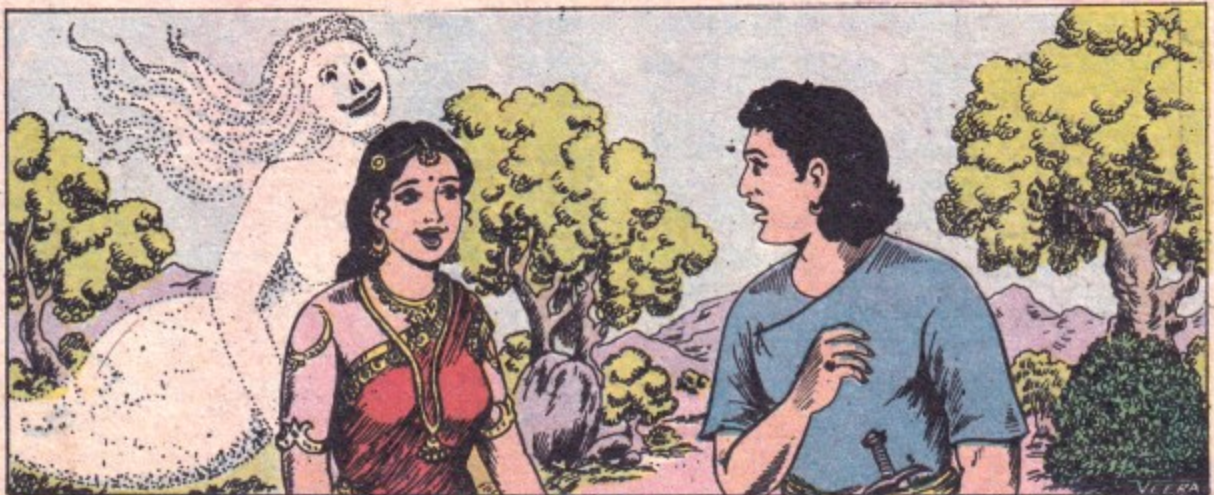
কামটো আছিল অত্যন্ত বিপদৰ কাম।  
তথাপি, সৰোবৰৰ সোঁমাজলৈ হালি পৰা  
এজোপা গছৰ ডালত বহী বান্ধি সেই  
বহী বগাই নামি আহি কুস্তীৰবিলাকৰ  
গৰাহ এৰাই অসীম সাহসী বণজয়ে সেই  
বিশেষ ফুলটো বুটলি লৈ নিৰাপদে  
ৰাজকুঁৱৰীৰ ওচৰলৈ উভতি আহিল আৰু  
সেই ফুলটো ৰাজকুঁৱৰীৰ হাতত দিলে।

আৰু লগে লগেই সেই অপূৰ্ব  
সৌন্দৰ্য্যৱতী ৰাজকুঁৱৰীয়ে অট্টহাস্য কৰি  
ক'লে, “শুনা, আন এটা তৃতীয় সাহসিক  
কাৰ্য্যও আছে, কিটো কাৰ্য্য তোমাৰদ্বাৰা  
নহ'ব। তুমি ইয়াৰপৰা এই মুহূৰ্ত্ততে গুচি  
যোৱা, নহ'লে তোমাৰ প্ৰাণ-সংশয় হ'ব।”

“তুৰন্তে কোৱা, সেই তৃতীয় সাহসিক  
কাৰ্য্য কি?”

বণজয়ৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত সৌন্দৰ্য্যৱতী  
ৰাজকুঁৱৰীয়ে এক প্ৰেতিনীৰ ৰূপ ধৰি  
ক'লে, “মোক বিয়া কৰোৱাটোৱেই হ'ল—  
তৃতীয় সাহস।” এই বুলি কৈ ৰাজকুঁৱৰী-  
ৰূপী প্ৰেতিনীয়ে হি হি হি হি কৈ অট্টহাস্য  
কৰি থাকোঁতেই বণজয়ে দেখিলে যে সি  
তাৰ ঘৰতে নিজৰ বিছনাত শুই আছে।

প্ৰকৃত উদ্দেশ্যহীন শূন্যগৰ্ভ সাহসৰ  
যে কোনো প্ৰকাৰৰ দাম নাই—এই  
ঘটনাৰপৰা মন-সাহিয়াল বণজয়ে তাৰ  
শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিলে।







## এখন হৃদয় লাগে

প্রীতম আছিল তাৰ ধনী দেউতাকৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ। প্রীতম যেতিয়া ডাঙৰ হ’ল, তেতিয়া তাৰ দেউতাকে এদিন তাক ক’লে “বোপা, জীৱনৰ আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ সম্পদ কি জানানে? ধন নহয়, ঘৰ বা মাটিও নহয়, খ্যাতি-বশস্তাও নহয়। জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ সম্পদ হ’ল প্ৰকৃত বন্ধু।”

প্রীতমৰ দুই-এজন বন্ধু নথকা নাছিল। দেউতাকে তেনেকৈ কোৱাৰ পাছত আক কিছুমানক বন্ধু কৰি ল’লে। এই বন্ধুহঁতে তাৰ কাৰণে—লাগিলে জীৱন দানও কৰিব পাৰে বুলি তাৰ বিশ্বাস হ’ল।

কিছুদিনৰ অন্তত এদিন দেউতাকে প্রীতমক সুধিলে, “তুমি তোমাৰ মনে-খোৱা-মতে বন্ধু-বান্ধৱ পালানে?”

“পালোঁ, দেউতা। এতিয়া মোৰ

ভালেমান বন্ধু হ’ল।” প্রীতমে ক’লে।

দেউতাকে ক’লে, “তোমাৰ বন্ধুহঁত প্ৰকৃততেই তোমাৰ বন্ধুনে?”

প্রীতমে কেইমুহূৰ্ত্তমান ভাবি লৈ ক’লে, “আন নহ’লেও—সিহঁতৰ মাজত কমেও দহজন মোৰ প্ৰকৃত বন্ধু।”

“শুনা, তিনিকাল গৈ একালত লাগিল। মই কিন্তু ডেবজনতকৈ অধিক প্ৰকৃত বন্ধু জীৱনকালত নাপালোঁ।”

দেউতাকৰ এই কথাৰ উত্তৰত পুতেকে তাৰ বন্ধুহঁতৰ খুব তাৰিফ (প্ৰশংসা) কৰিলে আৰু ক’লে যে তাৰ বন্ধুহঁতে তাৰ কাৰণে লাগিলে ‘জান’ কুৰবানি দিবলৈকা হোঁহকা নিদিব।

দেউতাকে ক’লে, “তেনেহ’লে তোমাৰ আৰু মোৰ বন্ধুহঁতৰো এটা পৰীক্ষা লোৱা



যাওক। কাম এটা কৰা। এটা গাহৰিক  
কাটি বস্তা এটাত ভৰাই লৈ সেই বস্তাটো  
কান্ধত কঢ়িয়াই লৈ বন্ধুহঁতক ক'বা যে মই  
খঙতে এজন মানুহক মাৰি পেলালোঁ।  
কথাটো যদি সদৰি হৈ পৰে কেনেকৈ,  
তেনেহ'লে মোৰ নিৰ্ঘাত ফাঁচি হ'ব।  
আনহাতে—মোৰ অপৰাধ লুকুৰাবলৈ  
যিজনো সহায় কৰিব, সেইজনৰো কঠোৰ  
দণ্ড নিশ্চয় হ'ব। তাৰ পাছত কি হয়—  
চাই থাকিবা।” দেউতাকে ক'লে।

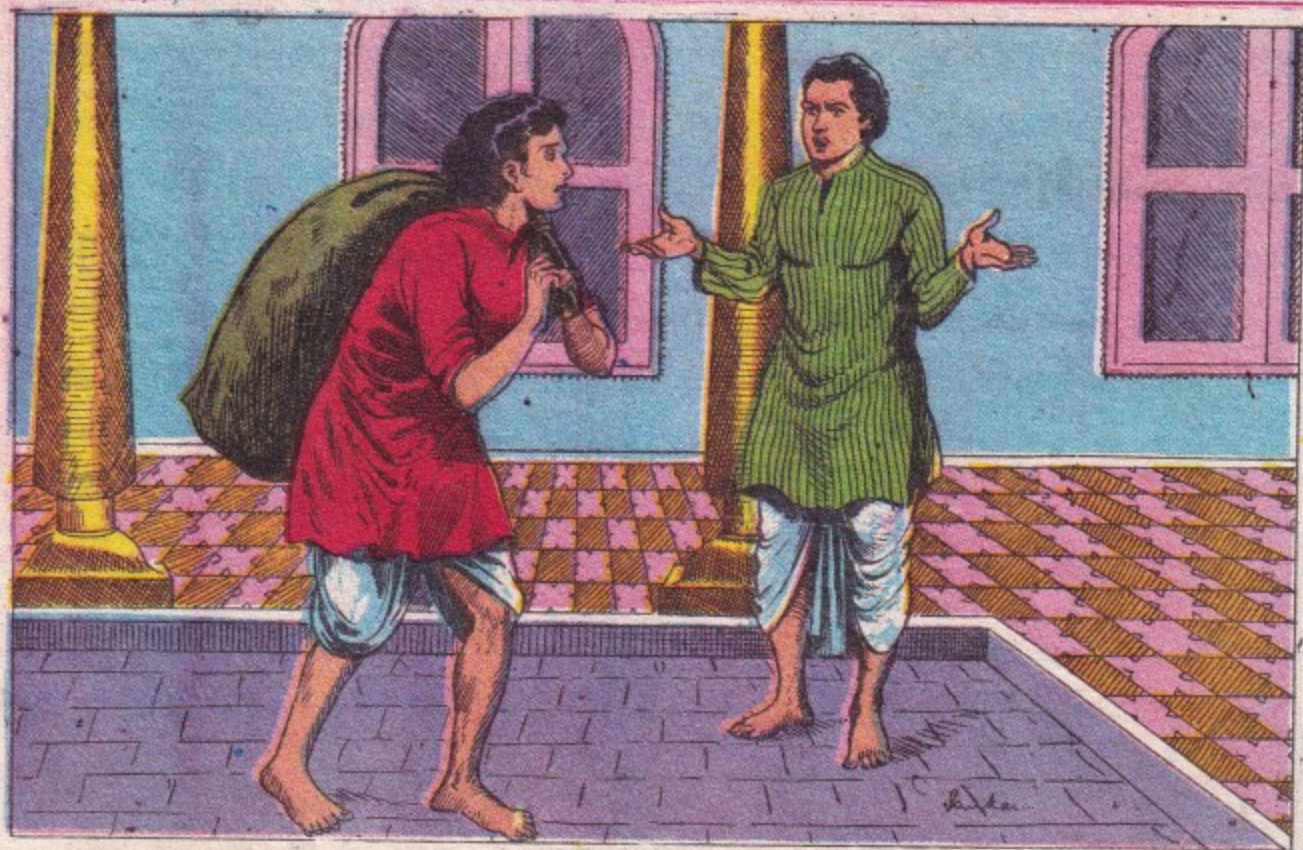
পুতেক প্ৰীতমে দেউতাকে কোৱা  
মতেই বন্ধুহঁতৰ পৰীক্ষা ল'বলৈ মনস্থিৰ  
কৰিলে। সি মৰা গাহৰি এটা বস্তাত  
ভৰাই লৈ তাৰ দেউতাকে কোৱামতেই

তাৰ নলগল বন্ধুহঁতক কথাটো ক'লেগৈ।

এজন বন্ধুৱে ক'লে “এনে পৰিস্থিতিত  
মই তোমাক কিমতে কি সহায় কৰিম—  
ভাবি উলিয়াব পৰা নাই। বৰঞ্চ—মোক  
যে তুমি এইবোৰ কথা কৈছাহি, সেই  
কথাটোও কাৰো নক'বা। কিয়নো—  
তেতিয়া মোকো গ্ৰহণীয়ৈ ধৰি লৈ যাব।”

আন এজনে ক'লে, “তোমাৰ কাৰণে  
মই 'জান' দিবলৈকো সাজু। কিন্তু মোৰ এই  
জান দিয়াৰ কোনো দাম নাই। কিয়নো  
মই কোনো সহায় কৰিব নোৱাৰিম।”

“শুনা, এই অপৰাধৰ বাবে তোমাৰ  
যদি ফাঁচি দিয়া হয়েই, আমি তোমাৰ  
বন্ধুহঁতে, যথেষ্ট জাকজমকতাবে তোমাৰ





সংকাৰ-ক্ৰিয়া কৰিম যে—সেই কথাত  
তুমি মুঠেই সন্দেহ নকৰিবা।” আন  
এজন বন্ধুৱে ক’লে।

এনেকৈ, আন কেইজনমান বন্ধুৱেও  
নেতিবাচক কথা ক’লে যেতিয়া, প্ৰীতম  
হতাশ হৈ ঘৰলৈ উভতি গ’ল।

দেউতাকক যেতিয়া প্ৰীতমে তাৰ  
বন্ধুহঁতৰ কথা ক’লে, তেতিয়া দেউতাকে  
মন্তব্য কৰিলে, “ময়ো এনেকুৱা হ’ব  
বুলিয়েই ভাবিছিলোঁ তোমাক ক’লোঁৱেই  
নহয়—সমগ্ৰ জীৱন কালত মই মাত্ৰ  
ডেবজন বন্ধু পালোঁ। এতিয়া এটা কাম  
কৰা। এইবাৰ আন এটা গাহৰি কাটি,  
বস্তাত ভৰাই ভৰাই লৈ, তুমি মোৰ বন্ধু

ডেবজনৰ ওচৰলৈ যোৱা। ই-ও তোমাৰ  
ভৱিষ্যতৰ বাবে হ’ব এক শিক্ষা।”

পিতাকে কোৱামতে পুতেক প্ৰীতমে  
পুনৰ গাহৰি মাৰি বস্তাৰ ভিতৰত ভৰাই  
লৈ পোনে পোনেই পিতাকৰ ‘আধা’  
বন্ধু-জনৰ কাষ চাপিল আৰু তাৰ  
বন্ধুহঁতক কোৱা কথাখিনি পিতাকৰ  
বন্ধুজনকো ক’লে।

আধা বন্ধুজনে ক’লে, “মই তোমাক  
চিনি নাপাওঁ। পিছে—তোমাৰ দেউতাবা  
মোৰ বন্ধু। গতিকে—মই তোমাক সহায়  
কৰিম।” এই বুলি কৈ, পিতাকৰ এই  
বন্ধুজনে সেই বস্তাটো তেওঁৰ ঘৰৰ  
পিছফালত এঠাইত পুতি পেলালে আৰু





প্ৰীতমক ক'লে, “এতিয়া আক একো ভয় নাই। নিঃচিন্ত মনেৰে ঘৰলৈ যাব পাৰা।”

প্ৰীতমে তাৰ দেউতাকক তেওঁৰ আধা বন্ধুজনৰ কথা বিবৰি ক'লেহি। তেতিয়া প্ৰীতমৰ দেউতাকে গাঁৱৰ চকিদাৰৰ ওচৰলৈ ঘৰৰ চাকৰ এজনক পঠালে। চাকৰজনে চকিদাৰক ক'লেগৈ সেই আধা বন্ধুজনে তেওঁৰ ঘৰৰ পিছফালত বস্তাত ভৰোৱা মৰাশটো পুতি পেলাৱাৰ কথা। চকিদাৰে তৎক্ষণাত পুতি থোৱা সেই 'মৃতদেহ' খান্দি উলিয়াই আধা বন্ধুজনক গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ প্ৰহৰী পঠালে।

ইতিমধ্যে প্ৰীতম তাৰ দেউতাকৰ দ্বিতীয়জন বন্ধুৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু তেওঁক ক'লে, “মহাশয়, মই খঙতে মানুহ এজনক মাৰি পেলালোঁ। মোৰ দেউতাৰ আন এগৰাক বন্ধুৱে সেই মৃতদেহটো তেওঁৰ ঘৰৰ পিছফালে পুতি থৈ আমাক সহায় কৰিছিল, কিন্তু কথাটো কেনেবাকৈ

প্ৰকাশ হৈ পৰাত মই এতিয়া ফাঁচিৰ সন্মুখীন হৈ পৰিছোঁ।”

প্ৰীতমৰ কথা শুনিয়েই এই বন্ধুজন গাঁৱৰ চকিদাৰৰ ওচৰলৈ তেতিয়াই গ'ল আৰু চকিদাৰক ক'লে, “শুনিলোঁ— আপুনি সেই মৃতদেহটো গাঁত খান্দি উলিয়াইছে আৰু মোৰ বন্ধু পৰেশনাথৰ পুত্ৰ প্ৰীতমক এই হত্যাৰ বাবে গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ বিচাৰি আছে। কিন্তু প্ৰীতমে হত্যা কৰা নাই; এই হত্যা মইহে কৰিছিলোঁ। গতিকে, মোকেই গ্ৰেপ্তাৰ কৰক।”

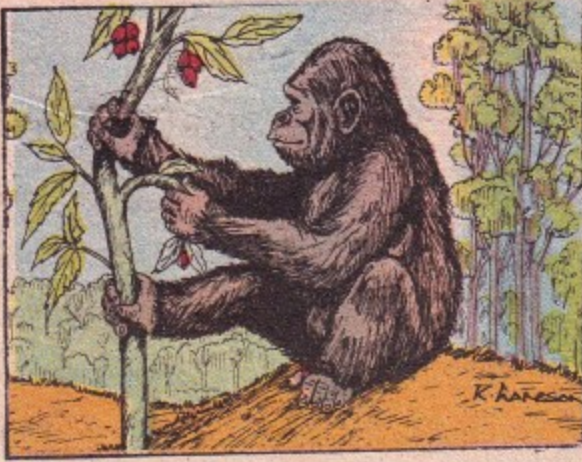
তাৰ পাছৰ কথা চমু। গাঁতৰপৰা খান্দি উলিওৱা বস্তাটো যেতিয়া খোলা হ'ল, তেতিয়া সেই বস্তাটোৰ ভিতৰত মৰা গাহৰি এটা পোৱা গ'ল।

পাছদিনা প্ৰীতমৰ দেউতাকে প্ৰীতমক ক'লে, “এতিয়া বুজিলামে প্ৰকৃত বন্ধু কাক বোলে? বন্ধু হ'লেই নহ'ব, বন্ধুক এখন প্ৰকৃত হৃদয় লাগে।”





## বিচিত্ৰ প্ৰকৃতিৰ বৈচিত্ৰ্য



### মানুহৰ ওচৰ সম্বন্ধীয়!

গৰিলাই মানুহৰ দৰেই খোজ কাঢ়িব পাৰে। কিন্তু বৰ বেছি পৰলৈ নোৱাৰে, কিয়নো গৰিলাৰ ৰাজহাড় হ'ল পোন, মানুহৰ ৰাজহাড়ৰ দৰে বেকা নহয়। গতিকে—খোজ কঢ়াত সিহঁত সহজেই ভাগৰি পৰে আৰু সেইহে চাৰিও হাতে-ঠেঙে খোজ কাঢ়ে। চিম্পাঞ্জী, গিবন বা ওবাং উটানৰ দৰে গৰিলাও হ'ল বান্দৰজাতীয় প্ৰাণী। এইবোৰ বান্দৰৰ নেগুৰ নাই। মানুহৰ দৰে ৩২টা দাঁত আছে। কেৱল কুকুৰ দাঁত দুটাহে মানুহৰ দৰে নহয়। গৰিলাৰ হাত দুখন অবিকল মানুহৰ হাতৰ দৰে। হাতত চাৰিটাকৈ আঙুলি। গৰিলাৰ ঠেং দুখনো হাতৰ নিচিনা, ভৰিৰ আঙুলিয়ে হাতৰ আঙুলিৰ দৰেই কাম কৰিব পাৰে। গৰিলাক ঘূঁজ-বাগৰ সমূলি নালাগে। আক্ৰান্ত হোৱা বুলি ভাবিলে গৰিলাই থিয় হৈ গছৰ ডাল ভাঙি পাত ছিঙি তাৰ বহল মঙহাল বুকুত বিকট শব্দেৰে থপৰিয়াই আক্ৰমণকাৰীক ভয় খুৱাই আৰু লগত বিকট গৰ্জন কৰি খেদিবলৈ চেষ্টা কৰে—যিবিলাক প্ৰতিক্ৰিয়াত মানুহৰ মাজতো ভীতি পৰিলক্ষিত হয়।

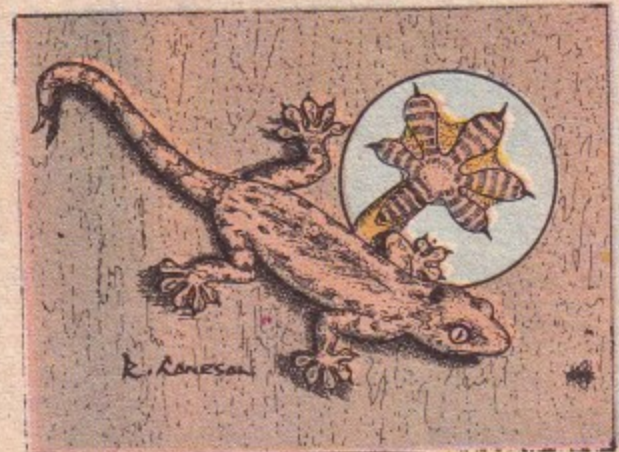
### বাঁহ নহয় : ঘাঁহ!

যদি কোনোবাই মোধে : আটাইতকৈ ওখ ঘাঁহ কি? পটুকৈ কৈ দিবা : বাঁহ! এডাল পৰিণত বাঁহ ৩৫/৩৬ মিটাৰলৈকো ওখ হয়। বাঁহৰ বুদ্ধিও

অতি খৰ। ২৪ ঘণ্টাত ৪০ ছেন্টিমিটাৰলৈকে বাঢ়ে। আনকি কিছুমান বিশেষ বাঁহ চৌবিছ ঘণ্টাত ১ মিটাৰলৈকো বাঢ়ে। বাঁহ অন্ততঃপক্ষে এহেজাৰ বিধৰ আছে। বিভিন্ন বাঁহৰ আকাৰ-প্ৰকাৰ-বৰণো বিভিন্ন। ৬০, ১০০ আৰু ১২০ বছৰৰ বাদে বাদে বাঁহৰ ফুল ফুলে। কিন্তু পৃথিবীৰ য'তেই নাথাকক, এক বিধৰ বাঁহৰ একেই সময়ত ফুলে। ভাৰতবৰ্ষ, জাপান আৰু চীনদেশৰ সকলোতে বাঁহ ওপজে।

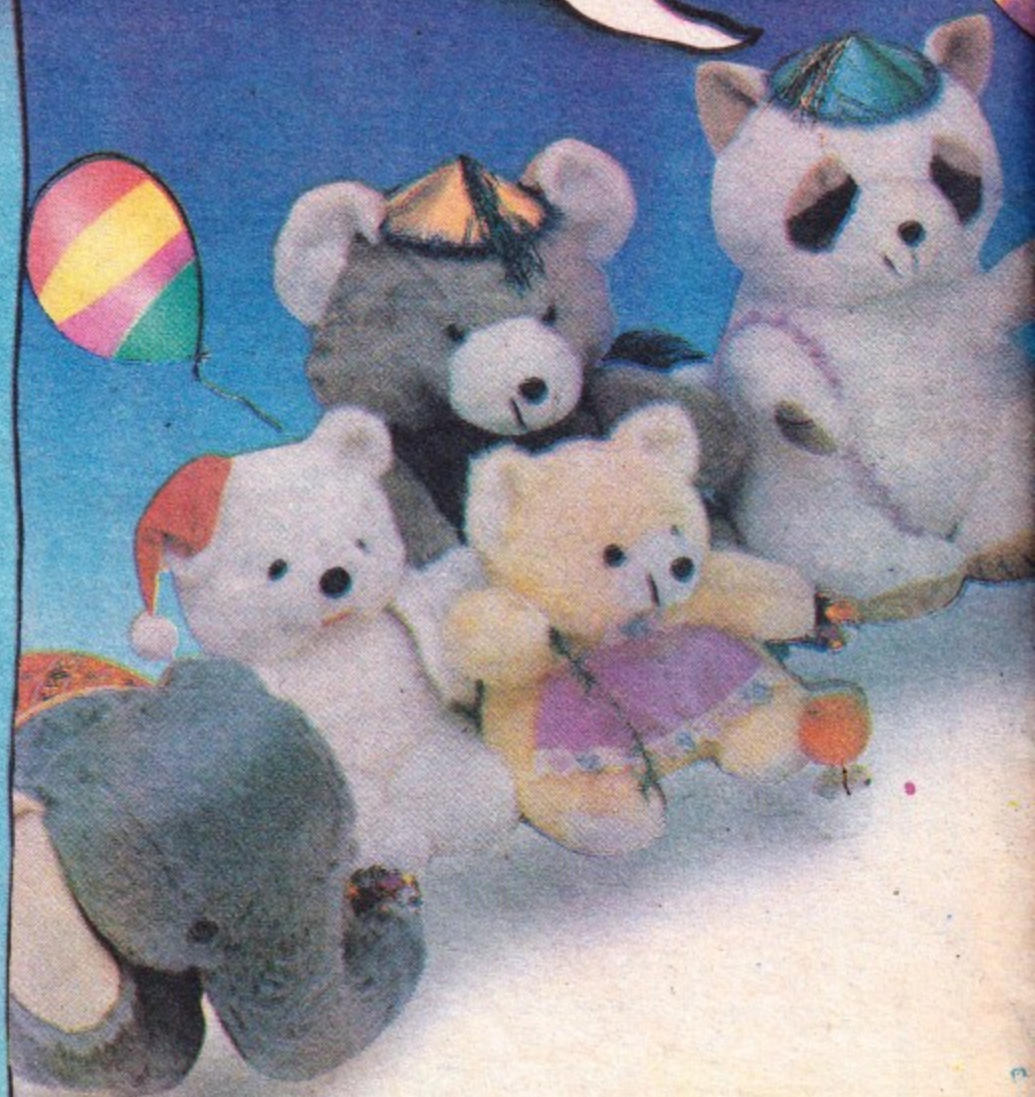
### জেঠীৰ চাল-চলন!

ঘৰৰ দেৱালত জেঠীয়ে বগাই ফুৰা নেদেখা কোনো নাই। কেৱল দেৱালতে নহয়, ঘৰৰ ভিতৰ-চালতো ওপৰমূৱা হৈ জেঠীয়ে স্বচ্ছন্দে বগাই ফুৰিব পাৰে, ভুলতো হাত-ঠেং এৰা হৈ তললৈ সৰি নপৰে। কেনেকৈনো এনেকৈ বগাই ফুৰে? কাঁচৰ খিৰিকীত যেতিয়া জেঠী বগাই ফুৰিব, তেতিয়া কাঁচৰ বিপৰীত ফালৰপৰা জেঠীৰ ভৰিৰ পতাবোৰলৈ লক্ষ্য কৰিলেই এই ৰহস্য ভেদ হৈ যাব। ইহঁতৰ ভৰিৰ পতাৰ তলত বায়ু আকৰ্ষণ কৰিবপৰা কোমল গাদীৰ দৰে বস্তু আছে। এই বায়ু আকৰ্ষণকাৰী গাদীয়েই বেকা বৰশীৰ দৰে দেৱালত বা ঘৰৰ ভিতৰ-চালতো জেঠীটোক ধৰি ৰাখে আৰু আগুৱাবলৈ বা পিছুৱালৈকো সহজেই সহায় কৰে আৰু তাক তললৈ সৰি পৰাবপৰা ৰক্ষা কৰে!





Say "Hello" to text books and friends  
'Cause School days are here again  
Have a great year and all the best  
From Wobbit, Coon and the rest!







It's time to go back to school again. Time for text  
books. Time for games. Time to meet old friends.  
And make new ones. Time to start studying  
again. Because there's so much to learn about  
the world around you.

From all of us here at Chandamama, have a  
great year in school. And remember to tell us  
what you've learnt everyday, when you  
come home from school !



**H A N D A M A M A**  
C O L L E C T I O N



ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতা : : পুৰস্কাৰ ১০০ টকা।  
পুৰস্কৃত নাম ১৯৯৩ চনৰ ডিছেম্বৰ সংখ্যাত প্ৰকাশিত হ'ব।



M. Natarajan



M. Natarajan

- \* ফটো-নামকৰণ দুই-তিনিটা শব্দৰ ভিতৰত হ'ব লাগিব আৰু শব্দকেইটাৰ মাজত ছন্দগত মিল থাকিব লাগিব। ১৯৯৩ চনৰ অক্ট'বৰ মাহৰ ২০ তাৰিখৰ ভিতৰত আমাৰ হাতত পোৱাকৈ পঠাব লাগিব। উক্ত তাৰিখৰ পাছত অহা চিঠি গ্ৰহণযোগ্য নহ'ব।
- \* সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নামকৰণকাৰীক (দুটা নামকৰণ বাবে) সৰ্বমুঠ ১০০ টকা পুৰস্কাৰ দিয়া হ'ব।
- \* ফটো-নামকৰণ কেৱল প'ষ্টকাৰ্ডত লিখি তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

ঠিকনা : CHANDAMAMA PHOTO CAPTION COMPETITION, (ASSAMESE)  
CHANDAMAMA BUILDINGS, VADAPALANI, MADRAS—600 026

১৯৯৩ চনৰ অগাস্ট মাহৰ ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতাৰ ফলাফল :

প্ৰথম ফটো : লাহৰীৰ ৰঙৰ লহৰ      দ্বিতীয় ফটো : ধৰিবলৈ' লাগে পোহৰ

পুৰস্কাৰ প্ৰাপক : ৰেণু বৰা, জোনাক, দেৰগাওঁ টাউন, অসম।

ভাৰতত বছৰেকীয়া বৰঙনি

চান্দমা মা

৪৮.০০ টকা মাথোন

বৰঙনিৰ ধন তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

Dolton Agencies, Chandamama Buildings, Vadapalani, Madras-600 026

Printed by B.V. REDDI at Prasad Process Private Ltd., 188 N.S.K. Salai, Madras 600 026 (India) and  
Published by B. VISWANATHA REDDI on behalf of CHANDAMAMA PUBLICATIONS, Chandamama  
Buildings, Vadapalani, Madras 600 026 (India). Controlling Editor: NAGI REDDI.

The stories, articles and designs contained herein are the exclusive property of the Publishers and copying or adapting them in any  
manner will be dealt with according to law.



# YOU'LL DROP



Everything for **BAKEMAN'S**

**MILK  
DROPS**





মিঠাইৰ মাজত  
নাৰিকল আছে  
মুখত ললেই  
মিঠাটি লাচে



nutrine  
COOKIES



ল'ৰা-ছ'ৰালীয়ে গাই-তাটি মজা কৰে  
কোকাতাকা কুকীজ

